ISSN-0971-8397

યોજના

નવેમ્બર-૨૦૧૬ | વિકાસને સમર્પિત માસિક | ₹ ૨૨

કરવેરામાં સુધારા

કર સુધારા-ભૂતકાળ, વર્તમાન અને ભવિષ્ય - એક દૃષ્ટિકોણ
ટી એન અશોક

જીએસટી કેવી રીતે ભારતીય અર્થતંત્રની કાયાપલટ કરી શકે?
ડો. રણજિત મહેતા

ભારતની કરવેરા પદ્ધતિની સમીક્ષા
માલિની ચક્રવર્તી

ખાસ લેખ

ભારતમાં ગુડ્ઝ એન્ડ સર્વિસ ટેક્સ (જીએસટી) અને આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ
પ્રવાકર સાહુ, અશ્વીની બિશ્નોઈ

ફોકસ લેખ

કાળાં નાણાંના દૂષણને ડામવા સરકારની આક્રમક નીતિ અને વિવિધ પહેલ
દિલશા સેઠ

વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મક ભાવાંકમાં ભારતની સ્થિરતાપૂર્વક આગેકૂચ

વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમ (ડબ્લ્યુઇએફ) દ્વારા તાજેતરમાં જાહેર કરવામાં આવેલા ડેટા મુજબ વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મક ભાવાંક(જીસીઆઇ)માં સતત બીજા વર્ષે ભારતના રેન્કિંગમાં નોંધપાત્ર સુધારો જોવા મળ્યો છે અને ભારતે ૧૩૮માંથી ૩૯મું સ્થાન મેળવ્યું છે, જે ચીન સિવાયના અન્ય બ્રિક્સ દેશો કરતાં આગળ છે. આ યાદીમાં ચીન ૨૮મા સ્થાને છે.

ભારતની રેન્કમાં સ્થિરતાપૂર્વક સુધારો થયો છે. વર્ષ ૨૦૧૪-૧૫માં ભારતનું રેન્કિંગ ૭૧ હતું, જે વર્ષ ૨૦૧૫-૧૬માં સુધરીને ૫૫ થયું અને લેટેસ્ટ રિપોર્ટમાં ભારત ૩૯મા ક્રમે પહોંચ્યું છે.

વર્લ્ડ ઇકોનોમિક ફોરમ દ્વારા વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મક ભાવાંક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જે વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મકતાના પ્રમાણ પર વિવિધ દેશો કેટલા ક્રમાંક ધરાવે છે તેના સંકેત આપતો એક મહત્ત્વપૂર્ણ અભ્યાસ છે. આ ભાવાંકની યાદી ૧૨ એકંદર સૂચકાંકોની ગણતરી પર આધારિત હોય છે, જેમાં ત્રણ વ્યાપક પેટા ભાવાંકોને જોડવામાં આવે છે. આ ત્રણ ભાવાંકોમાં પાયાની જરૂરિયાતો, એનહાન્સર્સની કાર્યક્ષમતા અને નવીનતા તથા સોફિસ્ટિકેશન્સ પરિબળોનો સમાવેશ થાય છે. આ અહેવાલમાં વૈશ્વિક ક્ષેત્રે દેશોની સ્પર્ધાત્મકતા પર અસર કરતાં પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ ઔદ્યોગિક અને સામાજિક સૂચકાંકોને આવરી લેવાયા હતા.

જીસીઆઈના ૧૨ સ્તંભોમાં સંસ્થાઓ, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, મેક્રોઇકોનોમિક એન્વાયરમેન્ટ, સ્વાસ્થ્ય અને પ્રાથમિક શિક્ષણ, નાણાકીય બજારોના વિકાસ, ટેક્નૉલૉજિકલ તૈયારી, બજારનું કદ, ઔદ્યોગિક કુશળતા અને નવીનતાનો સમાવેશ થાય છે. આ વર્ષે વ્યાપક સ્તર પર ખાસ કરીને ગૂડ્સ માર્કેટની કાર્યક્ષમતા, ઔદ્યોગિક કુશળતા અને નવીનતામાં ભારતની સ્પર્ધાત્મકતામાં સુધારો થયો છે. વધુ સારી નાણાકીય અને રાજકોષીય નીતિઓ તથા ક્રૂડના નીચા ભાવની નીતિઓના કારણે મેક્રોઇકોનોમિક વાતાવરણમાં પણ સુધારો થયો છે.

રોકાણકારોને આકર્ષવામાં પણ ભારત ૮મા ક્રમે છે. આગામી વર્ષોમાં ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સના અમલની અપેક્ષાથી ગૂડ્સ બજારની કાર્યક્ષમતામાં નોંધપાત્ર સુધારો જોવા મળવાની સંભાવના છે. જીએસટીથી સ્થાનિક બજારનું વિભાજન અટકશે.

વેન્ચર કેપિટલ ફંડ સ્કીમ ફૉર શેડ્યુલ્ડ કાસ્ટ (એસસી) આંત્રપ્રિન્યોર્સના લાભાર્થીઓએ તેમનો પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યો

તાજેતરમાં આયુર્વેદ પ્રોપરાઈટરી મેડિસિન 'જીવન માટે અમૃત' રજૂ કરવામાં આવી છે. આ ઉત્પાદનનું ઉત્પાદન વેન્ચર કેપિટલ ફંડ સ્કીમ ફૉર શેડ્યુલ્ડ કાસ્ટ (એસસી) આંત્રપ્રિન્યોર્સના લાભાર્થીઓ દ્વારા કરાયું છે, જે વર્ષ ૨૦૧૪-૧૫માં સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ વિભાગ દ્વારા રજૂ કરાઈ હતી. ભારત સરકારના સામાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ મંત્રાલય (આઈએફસીઆઈ) અને કર્ણાટક સરકારના કલ્યાણ વિભાગ (કેએફએસસી) દ્વારા મેસર્સ મલ્લુર ફ્લોરા ઍન્ડ હૉસ્પિટાલિટી લિ.ને ધિરાણ કરવામાં આવ્યું છે.

સામાજિક ન્યાય-સશક્તિકરણ મંત્રાલયે વર્ષ ૨૦૧૪-૧૫માં વેન્ચર કેપિટલ ફંડ સ્કીમ ફૉર શેડ્યુલ્ડ કાસ્ટ (એસસી) આંત્રપ્રિન્યોર્સની શરૂઆત કરી હતી. આ યોજનાનો અત્યાર સુધીમાં ૫૦ એસસી આંત્રપ્રિન્યોર્સે લાભ મેળવ્યો છે. આ યોજના આંત્રપ્રિન્યોર્સને તેમના આર્થિક સશક્તિકરણના લક્ષ્યાંકો હાંસલ કરવામાં મદદરૂપ થાય છે.

વેન્ચર કેપિટલ ફંડ સ્કીમ ફૉર શેડ્યુલ્ડ કાસ્ટ (એસસી) આંત્રપ્રિન્યોર્સનાના હેતુઓ નીચે મુજબ છે -

૧. ભારતમાં અનુસૂચિત જાતિ(એસસી)માં ઉદ્યોગ સાહસિકતાને પ્રોત્સાહન આપવા - તે સામાજિક ક્ષેત્રની પહેલ છે, જેનો અમલ રાષ્ટ્રવ્યાપી સ્તરે થશે.
૨. અનુસૂચિત જાતિમાં લોકોને ઉદ્યોગ સાહસિકતાને પ્રોત્સાહન આપો. તેઓ નવીનતા અને વૃદ્ધિની ટેક્નલોજીસ પ્રત્યે લક્ષ્યાંક આધારિત છે.
૩. અનુસૂચિત જાતિના આંત્રપ્રિન્યોર્સને વિશેષ છૂટથી ધિરાણ પૂરું પાડો. તેઓ સમાજ માટે સંપત્તિનું સર્જન કરશે અને એ જ સમયે નફાકારક ઉદ્યોગને પ્રોત્સાહન મળશે. આ અસ્કયામતોથી ફોરવર્ડ/બેકવર્ડ લિંકએજ પણ સર્જાશે. સ્થાનિક સ્તરે તેની વ્યાપક અસરો પડશે.
૪. એસસી આંત્રપ્રિન્યોર્સ માટે નાણાકીય સમાવેશક વધારવા અને તેમને એસસી સમાજની ભાવિ વૃદ્ધિ માટે પ્રેરિત કરવા.
૫. અનુસૂચિત જાતિના આંત્રપ્રિન્યોર્સની આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા.
૬. ભારતમાં એસસીની વસતી માટે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રોજગારી પેદા કરવી.

નવેમ્બર-૨૦૧૬

આયોજન અને વિકાસને સમર્પિત

વર્ષ : ૪૪ અંક : ૦૮ સળંગ અંક : ૭૯૧

યોજના

મુખ્ય તંત્રી : દીપિકા કચ્છલ
તંત્રી : અજય ઇન્દ્રેકર

યોજના કાર્યાલય
લોંગ લાઇફ હોસ્પિટલ બિલ્ડિંગ, યુ.કો. બૅંક ઉપર,
પાલડી ચાર રસ્તા પાસે, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭
ફોન : ૨૬૫૮ ૮૬૬૯, ૨૬૫૮ ૧૪૫૦
E-mail Address : yojanagujarati@gmail.com
Website : www.yojana.gov.in

વિષયસૂચિ

કર સુધારા : ભૂતકાળ, વર્તમાન અને ભવિષ્ય - એક દૃષ્ટિકોણ
ટી એન અશોક ૫

જીએસટી કેવી રીતે ભારતીય અર્થતંત્રની કાયાપલટ કરી શકે?
ડૉ. રણજિત મહેતા ૯

ભારતની કરવેરા પદ્ધતિની સમીક્ષા
માલિની ચક્રવર્તી ૧૫

ભારતમાં ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટેક્સ(જીએસટી) અને આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ
પ્રવાકર સાહુ, અશ્વીની બિશ્નોઇ ૧૯

કાળાં નાણાંના દૂષણને ડામવા સરકારની આક્રમક નીતિ અને વિવિધ પહેલ
દિલશા સેઠ ૨૫

કરવેરા સુધારાના નવા યુગમાં પ્રવેશ
ડી. એસ. મલિક ૨૯

જીએસટી : એક રાષ્ટ્ર, એક ટેક્સ
શિશિર સિંહા ૩૨

આડકતરા કરવેરામાં સુધારા
નજીબ શાહ ૩૭

સીધી કરવેરા ક્ષેત્રે ક્રાંતિકારી વહીવટી સુધારા
ટિમ્સી જયપુરીઆ ૪૧

ભારતીય અર્થતંત્ર પર કરવેરા સુધારાની અસર
મનન ચોક્સી ૪૪

નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ - એક આદર્શ વિકલ્પ
ડૉ. એચ. સી. સરદાર ૪૭

ટાઈટલ

- આવરણ ડિઝાઇન : — ૧
- વૈશ્વિક સ્પર્ધાત્મક ભાવાંકમાં ભારતની સ્થિરતાપૂર્વક આગેકૂચ : — ૨
- પ્રોજેક્ટ સક્ષમ - આપ જાણો છો ? : — ૩
- પ્રકાશન વિભાગનાં પુસ્તકો : — ૪

છૂટક નકલ : રૂ. ૨૨-૦૦, વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૨૩૦-૦૦, બે વર્ષ : રૂ. ૪૩૦-૦૦, ત્રણ વર્ષ : રૂ. ૬૧૦-૦૦
લવાજમની રકમ "S.B.I. A/c. No. ૫૧૫-૦૮-૧૦, Yojana (Guj.)"ના નામે મનીઑર્ડર/ચેક/બૅંક ડ્રાફ્ટથી મોકલી શકાશે.
યોજના તથા કુરુક્ષેત્રનું લવાજમ હવે ઓનલાઇન ભરી શકાશે. www.yojana.gov.in

આયોજન અને વિકાસને વાચા આપતું આ માસિક ગુજરાતી, અંગ્રેજી, મરાઠી, આસામી, તામિલ, તેલુગુ, બંગાળી, મલયાલમ, ઉર્દૂ, હિંદી, કન્નડ, પંજાબી અને ઉડિયા ભાષામાં પ્રકાશિત થાય છે.
યોજનામાં પ્રગટ થતા લેખોમાંના મંતવ્યો લેખકોના પોતાનાં છે. તેની સાથે તંત્રી સહમત છે એમ માની લેવું નહીં.

તંત્રીલેખ

જીએસટી - ભારતમાં સરળ, અસરકારક અને તાર્કિક કરવેરા વ્યવસ્થા બનાવવાની દિશામાં ઐતિહાસિક પગલું

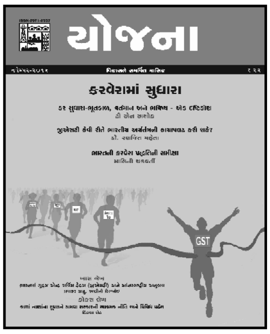

કરવેરો - આ શબ્દ સાંભળતાં જ તમને છેલ્લી તારીખ અગાઉ આવકવેરો ચૂકવવા દોડતો વ્યક્તિ નજરે પડે. અથવા કોઈ વ્યાવસાયિકના ઘરે આવકવેરા વિભાગના દરોડા પડે તેવી કલ્પના થાય, જેણે સંપત્તિ અને નાણું છુપાવ્યું હોય. આ શબ્દ ડર પેદા કરે છતાં હકીકત એ છે કે કોઈ પણ અર્થતંત્રના વિકાસ માટે કરવેરા આવશ્યક છે. હકીકતમાં દેશના નાગરિકો દ્વારા ચૂકવવામાં આવતા કરવેરાનો ઉપયોગ માર્ગો અને પુલોના નિર્માણ, જળાશયોનું નિર્માણ, રેલવે નેટવર્કની સારસંભાળ, હેલ્થકેર સેવાઓ વગેરેના વિકાસ માટે થાય છે.

આપણા રાજામહારાજાઓ પણ કરવેરો ઉઘરાવતા હતા. ઇતિહાસમાં પ્રસિદ્ધ સમ્રાટ અશોક અને મુઘલ બાદશાહ અકબરે વ્યવસ્થિત કરવેરા વ્યવસ્થા અને કરવેરો ઉઘરાવવાની નીતિ પણ વિકસાવી હતી, જેથી સામાન્ય નાગરિકોને સુવિધાઓ પ્રદાન કરવા આવક કરી શકાય. કેટલાક રાજાઓ મનમાની રીતે કરવેરો ઉઘરાવતા હતા, જેનો ઉપયોગ તેઓ તેમની ભવ્ય જીવનશૈલી જાળવવા અને યુદ્ધો પાછળ કરતાં હતાં. અત્યારે આધુનિક અર્થતંત્રોમાં કરવેરાનું નિયમન વિવિધ કાયદા અને નીતિનિયમો દ્વારા થાય છે તથા તેનું સંચાલન જનપ્રતિનિધિઓ દ્વારા થાય છે.

ભારતીય કર વ્યવસ્થા દુનિયામાં સૌથી જટિલ કરવેરા વ્યવસ્થાઓ પૈકીની એક છે, જેમાં કેન્દ્ર, રાજ્યો અને સ્થાનિક સંસ્થાઓ પાસેથી વિવિધ પ્રકારના કરવેરા ઉઘરાવીને આવક કરવાની સત્તા છે. વિવિધ પ્રકારના કરવેરા જુદા જુદા સ્તરે ઉઘરાવવામાં આવે છે, જે સામાન્ય નાગરિકને અસર કરે છે, જેમ કે આવકવેરો અને સંપત્તિ વેરો પ્રત્યક્ષ વેરા છે, જ્યારે સામાન્ય નાગરિકો ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ માટે વેટ, સેવા વેરો, કૉર્પોરેટ વેરો જેવા કરવેરા ભરે છે. દરેક બજેટમાં સામાન્ય નાગરિક અને કૉર્પોરેટ એમ બંને દ્વારા કરવેરામાં સુધારાની અપેક્ષા રાખે છે. સામાન્ય નાગરિક કરવેરાના સ્તરમાં વધારો ઇચ્છે છે, ત્યારે કૉર્પોરેટ વિવિધ ક્ષેત્રોમાં રાહત ઇચ્છે છે. આર્થિક જરૂરિયાતો મુજબ સરકાર આ વિનંતીઓ પર ઘટતું કરે છે. વર્ષોથી ભારતે જબરદસ્ત આર્થિક વૃદ્ધિ કરી છે. આ વૃદ્ધિ માટે કરવેરા વ્યવસ્થામાં સુધારાની જરૂર છે, જે વિદેશી તેમજ સ્થાનિક રોકાણકારો એમ બંને માટે સરળ અને આકર્ષક બનાવે છે. વૈશ્વિક અર્થતંત્રમાં પરિવર્તનો અનુરૂપ સુધારા કરવાના પ્રયાસરૂપે ભારતીય કરવેરા વ્યવસ્થા ગત દાયકામાં નોંધપાત્ર સુધારામાંથી પસાર થઈ છે, જેના પગલે કરવેરાના કાયદા તાર્કિક અને સરળ બન્યા છે.

ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (ચીજવસ્તુઓ અને સેવા વેરો) તાજેતરમાં પસાર થયો છે, જે ભારતીય કરવેરાના ઇતિહાસમાં સૌથી વધુ મહત્ત્વપૂર્ણ અને ઐતિહાસિક કરવેરા સુધારો છે. તેનો ઉદ્દેશ કરવેરા વ્યવસ્થાને સરળ, તાર્કિક અને અસરકારક બનાવવાનો છે, જે ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓના પુરવઠા માટે મોટા ભાગના પરોક્ષ વેરાને એક કરવેરામાં સમાવી લે છે. આ કાયદો ૧૫ પ્રાદેશિક અને સંઘીય કરવેરાનું સ્થાન લેશે, જે સરકારના સહકારયુક્ત સંઘવાદ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાને અનુરૂપ છે. અત્યાર સુધી ૧૬ રાજ્યોએ જીએસટી કાયદાને મંજૂરી આપી છે અને કાયદાના અમલ માટે ૫૦ ટકા રાજ્યોની લઘુમત મંજૂરી મળી છે. સરકાર ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી સમગ્ર દેશમાં જીએસટી લાગુ કરશે અને દેશ કરવેરાના એક નવા યુગમાં પ્રવેશ કરશે. આ સીમાચિહ્નરૂપ સુધારો લાંબા ગાળે વેપારવાણિજ્ય સરળ કરશે અને ભારતને વૈશ્વિક વેપારમાં વધુ સ્પર્ધાત્મક બનાવશે તેવી અપેક્ષા છે.

જ્યારે જીએસટી ભારતમાં કરવેરાની વ્યવસ્થાને સરળ બનાવવાની દિશામાં મહત્ત્વપૂર્ણ પગલું છે, ત્યારે અત્યાર સુધી કરવેરાની જટિલ વ્યવસ્થાની જટિલતાથી કરવેરાની ચોરી અને દેશમાં કાળું નાણું ઊભું થયું છે. આ કાળું નાણું એટલી હદે પેદા થયું છે કે તેનાથી એક સમાંતર અર્થતંત્રનું નિર્માણ થયું છે એવું કહીએ તો પણ ખોટું નથી. સરકારે કાળું નાણું શોધી કાઢવા અને તેના પર નિયંત્રણ કરવા બહુપાંખીય વ્યૂહરચના અપનાવી છે, જેમાં નીતિગત પહેલો, કાયદાનો વધારે અસરકારક અમલ, મજબૂત કાયદાકીય અને વહીવટી માળખું, વ્યવસ્થાઓ અને પ્રક્રિયાઓ સામેલ છે, જે ઇન્ફોર્મેશન ટેક્નૉલૉજી દ્વારા સંચાલિત હશે. આ સંબંધમાં સરકારે તાજેતરમાં કેટલીક મુખ્ય પહેલો હાથ ધરી છે, જેમાં આવકવેરાની સ્વૈચ્છિક જાહેરાતની યોજના (વીડીઆઈએસ), કાળાં નાણાં પર વિશેષ તપાસ ટુકડી(એસઆઈટી)ની રચના, કાળું નાણું વિદેશમાં છુપાવવાના મુદ્દે વિસ્તૃત નવા કાયદા - કાળું નાણું (વિદેશમાં છુપાવેલ નાણું અને સંપત્તિ) અને કરવેરા લાગુ ધારો, ૨૦૧૫, બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) સુધારા કાયદો સામેલ છે.

ભારતીય કરવેરા વ્યવસ્થા લાંબા ગાળે બંધ, જટિલ અને સંકીર્ણ કરવેરા વ્યવસ્થામાંથી ખુલ્લી, સરળ અને ભવિષ્ય માટે અસરકારક કરવેરા વ્યવસ્થા ઊભી કરશે. વર્તમાન સરકાર ભારતને રોકાણ માટે સૌથી વધુ અનુકૂળ અને દુનિયામાં ઉત્પાદનનું કેન્દ્ર બનાવવા પ્રતિબદ્ધ છે, જે માટે કરવેરાનું આવું માળખું ઉપયોગી બની રહેશે.

કર સુધારા : ભૂતકાળ, વર્તમાન અને ભવિષ્ય - એક દૃષ્ટિકોણ

ટી એન અશોક

ભારત માટે કર સુધારા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી. જ્યારથી આર્થિક સુધારા શરૂ થયા છે ત્યારથી એટલે કે ૯૦ના દાયકાના પ્રારંભથી સુધારા મહત્ત્વની જરૂરિયાત બની ગયા છે. લાંબી ચર્ચા પછી સરકારને જણાયું કે કોઈ પણ કર વ્યવસ્થા વાજબી, યોગ્ય અને ભેદભાવમુક્ત હોવી જોઈએ, જેથી સીધા કરવેરાની કેટેગરીમાં આવતા વ્યક્તિગત કરદાતા અને કૉર્પોરેટ તથા ઉદ્યોગ કે જે આડકતરા વેરા તરીકે મોટો વેરો ચૂકવતા હતા તેમને પણ સામાજિક અને નાગરિક ફરજ તરીકે કરવેરાનું પાલન કરવાનું જરૂરી જણાયું. આ બાબત કોઈ પણ સરકાર માટે વિકાસના પ્રોજેક્ટ હાથ ધરવા માટે મહત્ત્વની બની રહે છે.

આથી, કર સુધારા એ એક પ્રગતિશીલ પ્રક્રિયા છે, જેને ત્યાર પછી આવનારી સરકારો ૨૦૧૬ સુધી અમલી બનાવતી રહી. સિદ્ધાંતો મહદંશે એક સરખા રહ્યા, પારદર્શક, ન્યાયી અને વાજબી કર પદ્ધતિનો વહીવટ પ્રમાણમાં આસાન બની રહેતો હતો. આવું જ સાતત્ય જાળવીને વર્તમાન સરકાર પણ વ્યક્તિગત કરદાતાને મહત્તમ લાભ થાય તે રીતે સીધા કરવેરાનું માળખું તાર્કિક બનાવવા માંગે છે.

કર સુધારા કોઈ પણ દેશની વિકાસ પ્રક્રિયાનો આંતરિક હિસ્સો બની રહેતા હોય છે. અમેરિકા અને યુનાઈટેડ કિંગડમ જેવા વિકસિત દેશો કે જે ભારત જેવા વિકસતા દેશના રોલ-મોડેલ બની રહ્યા છે તેમણે પણ છેલ્લાં થોડાં વર્ષમાં સુધારા હાથ ધર્યા છે.

યુનાઈટેડ કિંગડમની વાત કરીએ તો કન્ઝર્વેટિવ લિબરલ ડેમોક્રેટના રાજકીય જોડાણવાળી સરકારે વર્ષ ૨૦૧૦થી ૨૦૧૫ દરમિયાન સુધારા હાથ ધર્યા હતા. ૨૦૧૩માં હાથ ધરાયેલા સુધારામાં જ્યારે ચાન્સેલર ઑફ એક્સચેકરે બજેટ રજૂ કર્યું ત્યારે ૨૦ લાખ લોકો આવક-વેરો ભરવામાંથી બહાર નિકળી ગયા હતા. સુધારાની જે હારમાળા ચાલી તેમાં પર્સનલ એલાઉન્સમાં વધારો થયો. અને એનો અર્થ થયો કે વ્યક્તિ જ્યાં સુધી ૯૪૪૯ પાઉન્ડથી વધુ આવક ધરાવતી ન હોય ત્યાં સુધી તેણે વેરો ભરવાનો થશે નહીં. ઊંચા કરની જે મર્યાદા નક્કી થઈ તેમાં વધુ આવક ધરાવનારે ૪૦ ટકાના દરે કર ભરવાનો થતો હતો. વ્યક્તિગત એલાઉન્સને બાદ કરીને આ રકમ ૩૪,૩૭૦ પાઉન્ડથી ઘટાડીને ૩૨,૦૧૦ પાઉન્ડ કરવામાં આવી.

સાથે સાથે ૨૦૧૩માં જેમની કરપાત્ર આવક ૧૫૦,૦૦૦ પાઉન્ડથી વધતી હોય તેમના માટે આવકવેરાનો ઊંચો દર ૫૦ ટકાથી ઘટાડીને ૪૫ ટકા કરવામાં આવ્યો.

અમેરિકા જેવા દેશની વાત કરીએ તો તેને મુક્ત વ્યાપાર અને પ્રગતિશીલ અર્થતંત્રનું પ્રતીક માનવામાં આવે છે. આ દેશને કર સુધારાની તાકીદની જરૂર હતી. આ બાબત અંગે ખ્યાલ આવતાં બે લેજિસ્લેટર્સ વ્યાપક કર સુધારા લાવવા ઈચ્છતા હતા - એમાંનો એક મેક બોકસ ડેમોક્રેટ હતો અને તે સેનેટની ટૅક્સ રાઈટિંગ કમિટીનો હેડ હતો તથા તેનો બીજો સાથી ડેવ કેમ્પ હાઉસ ઑફ રિપ્રેઝન્ટેટિવમાં રિપબ્લિકન સભ્ય હતો, તેઓ છેલ્લા ૩ વર્ષથી કર સુધારા માટે પ્રયાસ કરી રહ્યા હતા. તેઓ લોકો સાથે વાત કરીને વિચારને વહેતો મૂકતા હતા. કોઈ સંપૂર્ણ યોજના સાકાર થતા વાર લાગતી હોય છે, પરંતુ તેમના સિદ્ધાંતો મજબૂત હતા :

વ્યક્તિ અને કૉર્પોરેશન બંને માટે કરના દર ઓછા રાખો અને ટૅક્સ બ્રેક રદ કરો અથવા તેને મર્યાદિત સ્વરૂપે રાખો.

બોકસ અને કેમ્પ બંને અલગ અલગ પક્ષમાંથી આવતા હોવા છતાં તેમનું માનવું હતું કે સખાવત, હાઉસિંગ, હેલ્થ ઈન્સ્યોરન્સ તથા સંશોધન અને વિકાસ જેવી લોકપ્રિય બાબતોમાં પણ કોઈ કર રાહત રાખવી જોઈએ નહીં, કારણ કે તેના કારણે અન્ય ઈચ્છનીય બાબતો પર ઊંચા કરવેરા સ્વરૂપે ખર્ચ ભોગવવો પડે છે. ઈકૉનૉમિસ્ટના એક લેખમાં દર્શાવ્યા મુજબ રાજકીય વાસ્તવિકતા છે કે આમાંની થોડીક કર રાહતો ટકી રહેશે. જે રીતે કાર્બન ટૅક્સ જેવા વધુ વેરા લદાય છે. નાણાં ઊભાં કરવા માટે વિચારપૂર્ણ વેરા દ્વારા પણ નાણાં ઊભાં થવાની આશા જણાતી નથી.

આમ છતાં કેમ્પ અને બેકસને વધુ કાર્યક્ષમ કર વ્યવસ્થા માટે સમાન ભૂમિકા જણાતી હતી. કર સુધારાથી શું વધુ આવક મળશે તેવા સવાલ બાબતે તે બંને ભિન્ન મત ધરાવતા હતા. કેમ્પ રિપબ્લિકન હોવાથી માનતો હતો કે એવું બનશે નહીં, પરંતુ પ્રેસિડેન્ટ બેરેક જેવા બાકીના ડેમોક્રેટ બોકસની જેમ માનતા હતા કે, હા વધે.

તો, આથી ભારત માટે કર સુધારા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી. જ્યારથી આર્થિક સુધારા શરૂ થયા છે ત્યારથી એટલે કે ૯૦ના દાયકાના પ્રારંભથી સુધારા મહત્ત્વની જરૂરિયાત બની ગયા છે. લાંબી ચર્ચા પછી સરકારને જણાયું કે કોઈ પણ કર વ્યવસ્થા વાજબી, યોગ્ય અને ભેદભાવમુક્ત હોવી જોઈએ, જેથી સીધા કરવેરાની કેટેગરીમાં આવતા વ્યક્તિગત કરદાતા અને કૉર્પોરેટ તથા ઉદ્યોગ કે જે આડકતરા વેરા તરીકે મોટો વેરો ચૂકવતા હતા તેમને પણ સામાજિક અને નાગરિક ફરજ તરીકે કરવેરાનું પાલન કરવાનું જરૂરી જણાયું. આ બાબત કોઈ પણ સરકાર માટે વિકાસના પ્રોજેક્ટ હાથ ધરવા માટે મહત્ત્વની બની રહે છે.

આથી, કર સુધારા એ એક પ્રગતિશીલ પ્રક્રિયા છે, જેને ત્યાર પછી આવનારી સરકારો ૨૦૧૬ સુધી અમલી બનાવતી રહી. સિદ્ધાંતો મહદંશે એક સરખા રહ્યા, પારદર્શક, ન્યાયી અને વાજબી કર પદ્ધતિનો વહીવટ પ્રમાણમાં આસાન બની રહેતો હતો. આવું જ સાતત્ય જાળવીને વર્તમાન સરકાર પણ વ્યક્તિગત કરદાતાને મહત્તમ લાભ થાય તે રીતે સીધા કરવેરાનું માળખું તાર્કિક બનાવવા માંગે છે.

એક પછી એક વર્ષે થોડી થોડી કરીને કરપાત્રતાની મર્યાદા વધારવામાં આવી અને કરવેરાના સ્લેબ હવે સ્પષ્ટપણે સરળ ત્રણ સ્લેબમાં ગોઠવવામાં આવ્યા : ૧૦ ટકા, ૨૦ ટકા અને ૩૦ ટકાનો સમતોલ દર અનુક્રમે રૂ.૨.૫૦ લાખથી રૂ.૫ લાખ અને રૂ.૧૦ લાખ સુધીની મર્યાદામાં લાદવામાં આવ્યો. આનો અર્થ એ થયો કે રૂ.૨.૫૦ લાખથી ઓછી કમાણી ધરાવનારે કોઈ વેરો ભરવાનો રહેતો નથી. રૂ.૨.૫૦ લાખથી રૂ.૫ લાખ સુધીની આવક ધરાવનારે ૧૦ ટકાના દરે અને રૂ.૫ લાખથી રૂ.૧૦ લાખ સુધીની આવક ધરાવનારે ૨૦ ટકાનો વેરો ભરવાનો રહે. જે લોકો રૂ.૧૦ લાખથી વધુ ધરાવતા હોય તેમણે ૩૦ ટકાનો દર ચૂકવવાનો રહે.

ઍક્સાઇઝ અને કસ્ટમના વેરા આસાન બનાવીને કૉર્પોરેટ વેરાનું પણ તાર્કિકરણ કરવામાં આવ્યું. આ બધાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ હતો કે લોકો કર ભરતા થાય અને વસતિનો મોટો વર્ગ કરવેરાના માળખા હેઠળ આવે. કરવેરા અને જીડીપીનો ગુણોત્તર પ્રગતિશીલ રહેવાના કારણે વસતિના પ્રમાણમાં કરનું પ્રમાણ ઘણું વિપરીત રહેતું હતું. એવું કહેવામાં આવે છે કે વસતિના માત્ર ૨ ટકા લોકો જ કર ભરે છે અને આ વસતિ શહેરી વિસ્તારોમાં એકત્રિત થયેલી છે.

સરકાર જ્યારે વધુ ને વધુ સુધારા કરીને વધુ લોકોને કરવેરા હેઠળ લાવી કરવેરો એકઠો કરવામાં તેજી લાવવા માંગે છે. આ બધા વેરામાં જે નોંખો તરી આવે તેવો અત્યંત મહત્ત્વનો કર સુધારો ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી) છે, જેમાં તમામ કરવેરાઓને એક જ વેરા હેઠળ લાવવાનો પ્રયાસ થઈ રહ્યો છે, જેથી વિવિધ પ્રકારના વેરાઓનો બોજ ભોગવવો પડે નહીં અને એક જ દેશમાં માલ-સામાનની હેરફેર આસાન બની રહે.

આપણે એ જોઈશું કે એક કાયદાની દૃષ્ટિએ જીએસટી કઈ રીતે ઐતિહાસિક છે? અનેક વળાંકો અને અનિશ્ચિતતાઓ પછી આખરે સંસદનાં બંને ગૃહોમાં તે સ્વીકૃત બન્યો છે.

જીએસટી ગ્રાહકને રાજા બનાવશે તેવી અપેક્ષા છે. બંધારણ (૧૨૨મો સુધારો) સૌપ્રથમ વાર મે, ૨૦૧૫માં લોકસભામાં મંજૂર કરાયો હતો. એ પછી નીચલા ગૃહમાં મંજૂરી કરાવવા માટે રાજ્યસભામાં થોડાક સુધારા સાથે લાવવામાં આવ્યો હતો. આખરે બંને ગૃહોએ મંજૂરી આપી અને આ કાયદાને રાષ્ટ્રપતિની પણ મંજૂરી મળી ગઈ. સરકારે ૬ અધિકૃત સુધારાઓ કર્યા હતા, જેમાં ઉપલા ગૃહે મંજૂરી કરેલો ૧ ટકાનો એડિશનલ ટૅક્સ રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

જીએસટી એક એવું વૈધાનિક કદમ બનવાની અપેક્ષા છે, જે અર્થતંત્રમાં પારદર્શકતા લાવીને આપણામાંના ઘણાંને 'વન કન્ટ્રી વન ટૅક્સ' હેતુ સિદ્ધિ લાવી શકશે.

જીએસટી વ્યવસ્થા હેઠળના કર દરને 'ઓછામાં ઓછો ચાલી શકે તેવો' (વર્કેબલ) રાખવામાં આવશે, જેથી કોઈ રાજ્ય સરકાર તેમના લોકો પર ઊંચા દરે વેરો લાદી શકશે નહીં. વેરાનો આખરી દર જીએસટી કાઉન્સિલ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે. આ બિલને ઓછામાં ઓછી ૧૬થી ૩૧ વિધાનસભાઓમાં મંજૂરી મેળવવી પડશે, જે પ્રધાનમંત્રી માને છે કે આ કામગીરી વહેલામાં વહેલી થઈ જશે.

જીએસટી દ્વારા દેશમાં એક સિંગલ ઇકૉનૉમિક ઝોનની રચના થાય છે અને ઊંચા તથા એક વેરા ઉપર લાગતા બીજા ફેડરલ કે સ્ટેટ વેરાની સ્થિતિ દૂર થશે. ન્યૂ યૉર્ક ટાઈમ્સે જ્યારે ભારતે પોતાનું બજાર ખુલ્લુ મૂક્યું ત્યારથી એટલે કે આ કાયદાને ૧૯૯૧ પછીનો સૌથી મોટો કર સુધારો ગણાવ્યો છે. વિકસતા દેશોમાં ભારત અત્યંત પ્રગતિશીલ દેશ બનવાની ક્ષમતા ધરાવે છે, પરંતુ દરેક રાજ્યોમાં અલગ અલગ કર-સંહિતાને કારણે ગૂંચવાડાની સ્થિતિ ઊભી

થતી હતી, જેને કારણે રાજ્યની સરહદ બહાર વેપાર કરવાનું પ્રોત્સાહન મળતું ન હતું.

જીએસટીને વ્યાપકપણે એક પ્રગતિશીલ વેરો ગણવામાં આવે છે, જેનાથી સત્તાતંત્રની સમસ્યાઓ દૂર થઈને એક વધુ સંગઠીત અર્થતંત્રનું નિર્માણ થશે, જેમાં દેશ-વ્યાપી બિઝનેસ કરવાની વિસ્તૃત વ્યવસ્થા ઉભી થશે તેવું ન્યૂ યૉર્ક ટાઈમ્સનું અવલોકન છે. આવા કાયદાની ઘણા સમયથી જરૂર હતી અને બિઝનેસ કરવામાં આસાની થાય તે માટે પણ તેની જરૂર પણ હતી. બહારની દુનિયાને એવું બતાવી શકાયું કે ભારત તેના અર્થતંત્રને ૨૧મી સદી તરફ આગળ વધારી રહ્યું છે. એવું કાર્નેગી ઍન્ડોવમેન્ટ ફૉર ઈન્ટરનૅશનલ પિસ સાઉથ એશિયાના સિનિયર ઍસોસિએટ મિલન વૈષ્ણવનું કહેવું છે. રાજ્યોના હાલના ફેડરલ ૧૫ વેરાને બદલે જીએસટી આવશે અને તેનાથી આર્થિક વૃદ્ધિ ૦.૫થી માંડીને ૨ પર્સેન્ટેજ પૉઇન્ટ જેટલી વધે તેમ છે. વર્તમાન સરકારની વિચારધારા સહકારી ફેડરાલિઝમની છે, જેમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય સાથે મળીને રાષ્ટ્રના લાભ માટે કામ કરે અને બંનેને યોગ્ય હિસ્સો પણ મળે. સરકારે કર આવકના વિભાજનની ફોર્મ્યુલા રાજ્ય તરફ વધુ ઝોક રાખતી બનાવી છે કે જેથી તેમને આ વિચારધારા સાથે જોડીને હાથ મિલાવી આગળ કદમ માંડી શકાય.

આ બધી પ્રક્રિયાની શરૂઆત ૧૯૯૧માં થઈ, જ્યારે સરકારે બજાર સુધારાની નીતિઓ અપનાવીને રાજ્યોને વધુ સત્તા આપી. જેમાં તેમને વધુ વેરાઓ પણ મળ્યા હતા. ત્યાર બાદ એક પછી એક સરકારોને કર ફેરફારોની જરૂર જણાઈ જેથી એક વેરા ઉપર લાગતા બીજા વેરાના કારણે વિકાસની પ્રક્રિયા રુંધાય નહીં.

જીએસટીના લાભ ખરેખર મળવાનું થોડુંક ધીમું રહેશે. સંભવતઃ ૨૦૧૯ સુધી. ચીફ ઈકૉનૉમિક એડ્વાઈઝર શ્રી અરવિંદ સુબ્રમણ્યમ માને છે તેમ એવું પણ શક્ય છે કે જીએસટી ફુગાવાકારી અવરોધ તરફ દોરી જાય. જીએસટી એ એકસમાન વેરો સમગ્ર દેશમાં લાગશે અને તેનો વહિવટ ખૂબ જ સંકુલ અને કપરું બની રહશે તેવું સુબ્રમણ્યમે જણાવ્યું છે. લાંબા ગાળે જીએસટી મૂડી રોકાણનો ખર્ચ ઘટાડીને વિદેશી મૂડીરોકાણને આકર્ષશે તેવી અપેક્ષા છે. તેનાથી ઉત્પાદન અને નિકાસ વધશે. વધુ કરવેરો એકઠો થશે અને જેની તાકીદની જરૂરિયાત છે તે રોજગારીનું નિર્માણ થશે.

જીએસટીને ભારતના તમામ આર્થિક સુધારાઓની માતા તરીકે બિરદાવવામાં આવે છે. બિઝનેસ અને કૉર્પોરેટ જગતના આગેવાનો એવો દાવો કરે છે કે આ ફેરફારની તેમના રોજબરોજના જીવનને ઘણી વ્યાપક અસર થશે, એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે; કારણ કે જીએસટીથી કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોના ઘણા વેરાઓને કારણે ઉભા થયેલા કર આતંકનો અંત આવશે. હાલમાં વિવિધ વેરાઓ દ્વારા કરવેરા તંત્ર તેમને પરેશાન કરીને નિશાન બનાવતું હતું. અમારો ઘણો બધો સમય કરવેરા અંગેની ઔપચારિકતાઓમાં વ્યસ્ત રહેતો હતો. કર એકત્ર કરવો, કર જમા કરવો, ફૉર્મ સુપરત કરવા વગેરે બાબતો તથા અન્ય મુદ્દાઓમાં અમારાં નાણાં અટવાયેલાં રહેતાં હતાં એવું ઉદ્યોગના એક પ્રવક્તાએ જણાવ્યું છે.

કેન્દ્ર અને રાજ્ય વચ્ચે જીએસટીનો સંતાપજનક મુદ્દો કરવેરાના દર અંગે છે. રાજ્યો તેમને મહત્તમ આવક થાય તે માટે ઊંચા દર ઇચ્છે છે અને કેન્દ્ર સરકાર ફુગાવો વધે નહીં તે માટે નીચા દર ઇચ્છે છે. ભારતનું અર્થતંત્ર હવે ૭.૬ ટકાની મજબૂત વૃદ્ધિ કરી રહ્યું છે અને દાયકામાં સૌથી ઓછા ફુગાવાના દરને માણી રહ્યું છે. નોકરીઓમાં હજુ વૃદ્ધિ થઈ નથી અને કૉર્પોરેટ સેક્ટર હજુ પણ નાણાંની ભૂખ અનુભવે છે અને મેન્યુફેક્ચરિંગ સેક્ટરમાં નરમાશ છે. વૃદ્ધિમાં વધુ ગતિશીલતા આઈટી અને આઈટી એનેબલ્ડ સર્વિસિસ ક્ષેત્રે જણાઈ છે અને વિદેશી હૂંડિયામણ હવે ૭૭૦ બિલિયન ડૉલરથી વધુ થયું છે.

કર સુધારાનો જીએસટીથી અંત આવતો નથી

આપણે હજુ વધુ એક કાયદો પસાર કરવાનો છે અને એ છે ડિરેક્ટ ટૅક્સ કોડ (ડીટીસી). તેનાથી સીધા કરવેરાનું માળખું સરળ થઈને વસતિના મોટા હિસ્સા માટે સાનુકૂળ બનશે. નાણાં મંત્રાલયે એવો નિર્દેશ આપ્યો છે કે વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭ના અંદાજપત્રમાં ડાયરેક્ટ ટેકસ કોડને નાબૂદ કરવામાં આવશે, પણ પાર્લામેન્ટની નાણાં અંગેની સંસદીય સમિતિએ નાણાં મંત્રાલયને જણાવ્યું છે કે, ડીટીસીની જોગવાઈઓ કર સુધારા તરફના એક વધુ કદમ તરીકે આગળ ધપાવવી જોઈએ.

ડીટીસીથી શું થશે?

સરકારે નક્કી કર્યા મુજબ ઈન્કમટૅક્સ ઍક્ટ-૧૯૬૧માં સુધારો કરીને સીધા કરવેરા અંગેના તમામ કાયદાઓ જેવા કે આવક વેરો, ડિવિડન્ડ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન ટૅક્સ, ફ્રિન્જ બેનિફીટ ટૅક્સ વગેરે વેરાઓના કાયદામાં સુધારા કરીને આર્થિક રીતે કાર્યક્ષમ, અસરકારક અને ન્યાયી સીધા કરવેરાની પદ્ધતિ અમલમાં મૂકવા માંગે છે, જેનાથી સ્વૈચ્છિક અમલીકરણમાં સુગમતા પ્રાપ્ત થાય અને ટૅક્સ-જીડીપીનો ગુણોત્તર વધે.

બીજો એક ઉદ્દેશ વિવાદો અને કાનૂની કેસમાં ઘટાડો કરવાનો છે. સરકારની ઇચ્છા કર વ્યવસ્થામાં સ્થિરતા લાવવાની છે, કારણ કે તે કરવેરાના સ્વીકાર્ય સિદ્ધાંતો અને ઉત્તમ આંતરરાષ્ટ્રિય પ્રણાલિઓ મુજબની છે. તે ક્રમશઃ એક જ સમાન ટૅક્સપેયર રિપોર્ટિંગ સિસ્ટમનો માર્ગ મોકળો કરશે.

ડિરેક્ટ ટૅક્સ કોડની વિશેષતાઓ

હાલના આવક વેરાના કાયદામાં ૨૮૯ કલમો અને ૧૪ અનુસૂચિના બદલે સૂચિત પગલાંમાં ૩૧૯ કલમો અને ૨૨ અનુસૂચિનો સમાવેશ થાય છે. ઇન્કમ ટૅક્સ એક વાર ઘડાઈ જશે પછી ડીટીસી દ્વારા તે પુરાણા આવક વેરા(જૂના અને વધુ ઉપયોગી નહીં તેવા) ને બદલે અમલમાં આવશે. આમ છતાં આવકવેરા કાયદાની ઘણી જોગવાઈઓ ડીટીસીનો તથા મ્યુચ્યુઅલ ફંડ/યુલિપમાંથી ૮૦-સીની કપાત જેવી ઘણી જોગવાઈઓ તેનો હિસ્સો બની રહેશે. ઈક્વિટીલક્ષી મ્યુચ્યુઅલ ફંડ અથવા તો યુલિપની આવક ૫ ટકાના દરે કરપાત્ર બનશે. ફ્રિન્જ બેનિફિટનો વેરો નોકરીદાતાને બદલે કર્મચારીને લાગુ પડશે. એકંદર કુલ આવકના ૫ ટકા સુધીનું રાજકીય યોગદાન કપાતને પાત્ર ગણાશે.

ડીટીસીમાં ડાયરેક્ટ ટૅક્સ માટેનો એક જ કોડ રહેશે

તમામ સીધા કરવેરાને એક જ કોડ હેઠળ લાવીને તેના અમલીકરણની પ્રક્રિયાઓ એકસરખી બનાવી. પરિણામસ્વરૂપ સિંગલ એકીકૃત ટૅક્સપેયર રિપોર્ટિંગ સિસ્ટમનો માર્ગ મોકળો કરાશે. ડીટીસીમાં સરળ ભાષાનો ઉપયોગ કરવાની અપેક્ષા છે, કે જેથી લોકોમાં સ્વૈચ્છિક કરવેરા ભરવાનું વલણ વધે અને કરવેરાના કાયદાઓમાં સ્પષ્ટતા આવે. જ્યાં પણ કાનૂની પ્રક્રિયાની જરૂર હોય ત્યાં તેમાં શક્ય તેટલો ઘટાડો કરવામાં આવશે. ગૂંચવાડાઓ દૂર કરીને વિરોધાભાસી વિશ્લેષણોથી દૂર રહેવામાં આવશે. આ કાયદો એ રીતે ઘડવામાં આવશે કે જેથી વિકાસ પામતાં અર્થતંત્રના માળખામાં વારંવાર સુધારા કરવાનો આશરો લેવો ન પડે.

મોટા ભાગના કરદાતાઓ નાના અને શ્રીમંત વર્ગમાંથી આવે છે. તેથી કરવેરા કાયદો એ સ્વરૂપ પ્રતિબિંબિત કરશે કે જેથી તાર્કિક રીતે ડીટીસી સ્થિરતા પેદા કરી શકે. કરવેરાના તમામ દર એ પ્રકારે સૂચિત કરાશે કે જેથી તે કોડના પહેલાથી ચોથી અનુસૂચિમાં આવી શકે. કોડની અનુસૂચિ એ રીતે વાર્ષિક ફાઈનાન્સ બિલની જરૂરિયાત દર્શાવશે. જો કરવેરાના દરમાં કોઈ સુધારો કરવાનો હોય તો અનુસૂચિ સંસદ સમક્ષ સુધારા બિલ સ્વરૂપે લાવીને કરી શકાશે.

ડીટીસી માટે ઘણી વિચારણા કરી હોવા છતાં તેને રદ કરી શકાય તેમ નથી. નામકરણ બદલાઈ શકે. તમે ડીટીસીને બીજા નામથી ઓળખી શકો, પણ કરદાતાઓના હિતમાં મોટા ભાગની જોગવાઈઓ જાળવી રાખવામાં આવશે.

કૉર્પોરેટ સેક્ટર પાસે વધુ સુધારાની ઘણી મોટી યાદી છે. મિનિમમ ઓલ્ટરનેટ ટૅક્સ (એમએટી) રદ કરવો, પાછલી અસરથી વેરા લાદવાના ભૂતનો વિનાશ કરવો (વોડાફોન/આવક વેરા વિભાગ વચ્ચે બાકી કરવેરા અંગે સંઘર્ષને કારણે), ટૅક્સ હોલી-ડે ઘટાડવાથી એસઈઝેડમાં રોકાણો ઘટશે અને શૅરના બાયબેક માટે કૅપિટલ ગેઇન ટૅક્સ લાગુ પડશે. આ રીતે જીએસટી એ કર સુધારાની દિશામાં દેશની હરણફાળ છે અને તેનાથી ઉત્પાદકો અને રોકાણકારોના આત્મવિશ્વાસમાં વધારો થઈને અર્થતંત્રને આગળ ધપાવશે. ૨૦૧૬-૧૭ના બજેટમાં વ્યક્તિ વધુ સુધારાઓની આશા રાખીને જીડીપી વૃદ્ધિને વધુ આગળ ધપાવવાની આશા રાખી શકે. સરકાર ડીટીસી અથવા તો કૉર્પોરેટ ભારતની યાદીને અનુસરવામાં સમય લઈ શકે. એ સ્વાભાવિક છે કે તે વ્યક્તિઓ માટે કરવેરાના કાયદા સરળ અને આસાન બનાવે, કારણ કે બિઝનેસ ઉપરાંત બહુ મોટી વસતિ કરવેરાની જાળ નીચે આવે છે અને દરેક ભારતીયને તેની સામાજિક જવાબદારી અંગે સભાન બનાવી દેશને કરવેરાના કાયદાઓનું વધુ પાલન કરાવવા માંગે છે.

આ લેખના સ્રોત અને સંદર્ભઃ મિડિયા રિપોર્ટ, ન્યૂયૉર્ક ટાઇમ્સ, ગાર્ડિયન, બિઝનેસ સ્ટાન્ડર્ડ અને વિકીપેડિયા. લેખક ટી.એન. અશોકે કરેલું વિશ્લેષણ. ટી.એન. અશોક પીટીઆઈના ભૂતપૂર્વ ઇકૉનૉમિક એડિટર હતા તથા ફાઈનાન્સ તથા ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ક્ષેત્રે સ્પેશિયલાઇઝેશન ધરાવે છે તે ટોચની ઘણી બહુરાષ્ટ્રિય કંપનીઓમાં કૉર્પોરેટ કન્સલ્ટટન્ટથી માંડીને સ્ટ્રેટેજિક તથા પબ્લિક ઈસ્યુના સલાહકાર રહી ચૂક્યા છે. તે ટોચના ભારતીય અખબારો, કૉર્પોરેટ જર્નલ્સ અને વેબસાઇટ્સ ઉપર પ્રદાન કરતા રહ્યા છે.

લેખક પીટીઆઈના ઈકોનોમિક્સ એડિટર અને ચીફ ઓફ બ્યૂરો (ઈકોનોમિક) છે, જે ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, ફાઈનાન્સ, કોમર્સ અને પર્યાવરણ ક્ષેત્રોમાં નિષ્ણાત છે. તેમણે ૧૯૯૨માં રિયો ડી જાનેરોમાં ઐતિહાસિક અર્થ સમિટ તેમજ ૧૯૯૬માં સિંગાપોરમાં ડબલ્યુટીઓ મંત્રીમંડળીય શિખર સંમેલનને કવર કરી હતી. તેઓ બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓ અને ભારતીય બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓને પબ્લિક અફેર્સ અને મીડિયા સંબંધિત બાબતો પર સલાહ આપે છે.

E-mail:ashoktnex@gmail.com

જીએસટી કેવી રીતે ભારતીય અર્થતંત્રની કાયાપલટ કરી શકે?

ડૉ. રણજિત મહેતા

હકીકતમાં જીએસટીની ખરી સફળતા સામાન્ય ભારતીય નાગરિકોના ખિસ્સાં પર થતી અસર પર નિર્ભર છે. જીએસટીનો સાર એ છે કે તમામ ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ પર મધ્યમ દરે કરવેરા લાગુ કરવામાં આવશે. 'એક રાષ્ટ્ર, એક કરવેરો' હકારાત્મક રીતે ક્રાંતિકારી પુરવાર થશે અને સામાન્ય નાગરિકને જ નહીં, પણ સમગ્ર દેશ માટે લાભદાયક સાબિત થશે. જ્યારે નવો કાયદો લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે સામાન્ય નાગરિક પર તેની અસર થાય છે. જીએસટી પણ સામાન્ય નાગરિકને અસર કરશે, **જેમાં સામાન્ય નાગરિક ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓના અંતિમ ઉપભોક્તા છે,** જેને જીએસટીના અમલની સીધી અસર થશે. અમને આશા છે કે જીએસટી હકારાત્મક અસર ઊભી કરશે અને ભારતીય અર્થતંત્રને વેગ આપવામાં મદદરૂપ થશે તથા ભારતને કરવેરાના સરળ માળખા સાથે એકીકૃત રાષ્ટ્રીય બજારમાં પરિવર્તિત કરશે. ભારતની વૃદ્ધિના માર્ગે અગ્રેસર અર્થતંત્ર સામાન્ય નાગરિકની નાણાકીય વૃદ્ધિમાં મદદ કરશે !

શરૂઆતમાં જીએસટી મોરચે સર્વપક્ષીય સંમતિ સાધવા માટે ભરપૂર પ્રયાસ કરવા બદલ ભારત સરકારને અભિનંદન આપવા ઘટે. બંધારણીય સુધારણાનો ખરડો પસાર થવો અને જીએસટી કાયદાનો નમૂનો રજૂ થવો એ સરકારની વહેલામાં વહેલી તકે જીએસટીનો અમલ કરવાની ઇચ્છા પ્રતિબિંબિત કરે છે. સરકાર અત્યારે મેક ઇન ઇન્ડિયા પ્રોજેક્ટનો અમલ સરળતાપૂર્વક કરી શકાય તેવી નીતિગત પહેલો તરફી ઝોક ધરાવે છે, જેના પરિણામે ભારત ઉત્પાદન કેન્દ્ર બનવા સક્ષમ બનશે. તેનાથી દેશમાં મોટી સંખ્યામાં યુવા પેઢીને રોજગારીની તકો મળશે. ભારતને ઉત્પાદન કેન્દ્ર બનાવવા વિદેશી રોકાણકારો કે વિદેશી કંપનીઓને અહીં વેપારવાણિજ્ય માટે સહાયક વાતાવરણ મળે એ જરૂરી છે. ઉત્પાદન ક્ષેત્રમાં વેપારવાણિજ્યને સરળ બનાવવા એક મોટો અવરોધ પરોક્ષ કરવેરાનું અનિશ્ચિત અને અનપેક્ષિત માળખું છે.

અત્યારે કરવેરાનું માળખું એકથી વધારે તબક્કા ધરાવે છે, જેમાં રાજ્ય અને કેન્દ્ર એમ બંને સરકારો અલગ અલગ રીતે કરવેરા લગાવે છે, જે કરવેરાની વ્યાપક અસર તરફ દોરી જાય છે. તેમાં વિવિધ દરે અને એકથી વધારે પૉઇન્ટ પર કરવેરા લાગુ પડે છે. કેન્દ્ર સરકાર - આવકવેરા, સેવા વેરા, કેન્દ્રીય વેચાણ વેરા, આબકારી જકાત અને સિક્યોરિટીઝ ટ્રાન્ઝેક્શન ટૅક્સ (એસટીટી) જેવા કરવેરા લાદે છે, જ્યારે રાજ્ય સરકાર વેટ કે વેચાણ વેરો, ઑક્ટ્રૉય, રાજ્યની આબકારી જકાત, સંપત્તિ વેરો, પ્રવેશ વેરો અને કૃષિ વેરો વસૂલે છે. આ કરવેરાઓ ભારતીય ઉત્પાદનો પર કરવેરાના ભારણમાં વધારો કરે છે, જેથી તેની કિંમતમાં વધારો થાય છે તથા તેના પગલે સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં તેના વેચાણ પર અસર થાય છે.

આ સમસ્યાનું સમાધાન કરવા ગુડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ(જીએસટી) માટે બંધારણીય સુધારા બિલ ૩ ઑગસ્ટના રોજ રાજ્ય સભામાં અને ૮ ઑગસ્ટના રોજ લોક સભામાં પસાર થયા પછી ભારતના રાષ્ટ્રપતિએ તેને મંજૂરી આપી છે. આ બિલને દેશની ૫૦ ટકા રાજ્ય સરકારોએ પણ મંજૂરી આપી દીધી છે. ભારત સરકાર એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી જીએસટીનો અમલ કરવા તથા કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા તમામ પરોક્ષ વેરાને દૂર કરવા કટિબદ્ધ છે.

કેન્દ્ર, ૨૯ રાજ્યો અને ૨ કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો સાથે બહુપક્ષીય લોકશાહીની મોટી અને જટિલ સંઘીય વ્યવસ્થામાં જીએસટીનો અમલ કરવાથી ૭૫ લાખ કરવેરા સંસ્થાઓને અસર થશે. આ કાયદાનો અમલ કરવા આધુનિક

ટેકનૉલૉજીનો ઉપયોગ કરવો પડશે અને અમલીકરણ ક્ષમતામાં સુધારો કરવો પડશે, જે આધુનિક વૈશ્વિક કરવેરાના ઇતિહાસમાં અભૂતપૂર્વ સિદ્ધિ હશે.

કેટલીક વખત આપણે જીએસટી સાથે આ પૉઇન્ટ પર આવવા દેશે કેટલું હાંસલ કર્યું છે એની અપૂરતી પ્રશંસા કરીએ છીએ. હકીકતમાં તેનો શ્રેય જીએસટી માટે સંયુક્તપણે કામ કરનાર કેન્દ્ર અને રાજ્યોના તમામ હિતધારકોને જવો જોઈએ. આ ઐતિહાસિક તકને સંયુક્તપણે ઝડપી લેવાનો સમય પાકી ગયો છે, કારણ કે જીએસટી ભારતીય અર્થતંત્રને નિર્ણાયક વળાંક આપશે.

જીએસટી ભારત આઝાદ થયું ત્યારથી સૌથી વધુ મહત્ત્વપૂર્ણ કરવેરા સુધારો છે. ભારત અત્યારે એશિયાનું ત્રીજું સૌથી મોટું અર્થતંત્ર છે. જીએસટીમાં ભારતના અનેક પરોક્ષ વેરા, ડ્યૂટી, સરચાર્જ અને સેસ એક કરવેરામાં સમાઈ જશે. તે કરવેરાની જટિલ વ્યવસ્થાને સરળ કરશે, રાજ્યોની સરહદોમાંથી સરળતાપૂર્વક ચીજવસ્તુઓનું પરિવહન કરવામાં મદદ કરશે, કરવેરાની ચોરીને નિયંત્રણમાં લાવશે, કરવેરાના નિયમોનું પાલન વધારશે, સરકારની આવકમાં વધારો થશે, વૃદ્ધિને વેગ મળશે, રોકાણને પ્રોત્સાહન મળશે, ભારતમાં રોકાણ અને વેપારવાણિજ્ય સરળ થશે તેવી અપેક્ષા છે.

જીએસટી સાથે કરવેરાનો આધાર વિસ્તૃત બનશે તેવી ધારણા છે, કારણ કે લઘુતમ છૂટછાટો સાથે તમામ ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ કરવેરાને પાત્ર બનશે. જીએસટી ભારતીય અર્થતંત્ર માટે ક્રાંતિકારી સુધારો બનશે, સમગ્ર ભારતમાં સમાન કરવેરા સાથે એકીકૃત બજાર ઊભું થશે તથા ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓના ખર્ચ પર કરવેરાની વિસ્તૃત અસરમાં ઘટાડો થશે. તે કરવેરાના માળખા, કરવેરાનું ભારણ, કરવેરાની ગણતરી, કરવેરાની ચૂકવણી, પાલન, ધિરાણનો ઉપયોગ અને રિપોર્ટિંગને અસર કરશે, જે વર્તમાન પરોક્ષ કરવેરા વ્યવસ્થામાં સંપૂર્ણ પરિવર્તન તરફ દોરી જશે.

જીએસટી દેશમાં વ્યાવસાયિક કામગીરીનાં લગભગ તમામ પાસાંઓ પર દૂરગામી અસર કરશે. ઉદાહરણ તરીકે, ઉત્પાદનો અને સેવાઓની કિંમત, સપ્લાય ચેઇનનો અસરકારક ઉપયોગ, આઇટી, હિસાબ અને કરવેરાના પાલનની વ્યવસ્થાઓ પર અસર કરશે. આ કારણે જીએસટી બિલને સ્વતંત્ર ભારતમાં વિશિષ્ટ મહત્ત્વપૂર્ણ સુધારો ગણાવવામાં આવે છે.

અત્યારે દરેક રાજ્યોમાં કરવેરાના દર અલગ-અલગ છે. જીએસટી એકરૂપતા લાવશે, ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ આપીને કરવેરાની સંપૂર્ણ અસરમાં ઘટાડો કરશે. લઘુતમ છૂટછાટો સાથે કરવેરાના વિસ્તૃત આધાર સાથે ઉદ્યોગને મદદરૂપ થશે, જે સામાન્ય પ્રક્રિયાઓના લાભ મેળવવા સક્ષમ બનશે અને ચૂકવાયેલા કરવેરા માટે ક્રેડિટનો દાવો કરશે. તેનાથી ઉપભોક્તાઓ માટે ખર્ચમાં ઘટાડો થશે. નાણાં મંત્રાલયના જણાવ્યા મુજબ, જીએસટી ભારતની જીડીપીમાં આશરે બે ટકાનો વધારો કરશે.

જીએસટીના મુખ્ય લાભ :

- જીએસટી ભારતીય અર્થતંત્રને શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવા ઉપલા સ્તરે લઈ જશે. એક ઇન્ટરવ્યૂમાં પ્રધાનમંત્રીએ જણાવ્યા મુજબ જીએસટી દેશમાં ગરીબી નાબૂદી અને વિકાસ માટે ઉપલબ્ધ સંસાધનોમાં વધારો કરશે. કરવેરાના આધારમાં વધારો થવાથી તથા કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોના સંપૂર્ણ સંસાધનોમાં વધારો થવાથી આવું થશે. પણ તેની સીધી અસર પણ જોવા મળશે, કારણ કે ઉદાહરણ તરીકે ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર અને મધ્ય પ્રદેશ જેવા ગરીબ રાજ્યોના સંસાધનોની ઉપલબ્ધતા વધશે, જેના પગલે ઉપભોક્તાઓના આધારમાં નોંધપાત્ર રીતે વધારો થશે.
- ભારતીય જીએસટી વધુ સ્પષ્ટ ડ્યુઅલ વેટ ઊભો કરવામાં હરણફાળ ભરશે, જે સંપૂર્ણપણે સ્વતંત્ર અને સંપૂર્ણપણે કેન્દ્રીય વ્યવસ્થાઓના ગેરલાભો લઘુતમ કરશે. સામાન્ય આધાર અને સામાન્ય દર(તમામ ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ પર)થી વહીવટી તંત્રની કામગીરી સરળ અને સુલભ થશે તથા અનુકૂળતા વધશે, ત્યારે આંતરરાજ્ય વેચાણ પર કરવેરાની આવકની અસરકારક વ્યવસ્થા ઊભી થશે. સાથે સાથે વિશેષ ચીજવસ્તુઓ (કેન્દ્ર માટે પેટ્રોલિયમ અને તમાકુ, રાજ્યો માટે પેટ્રોલિયમ અને શરાબ) પર વધારાનાં આબકારી કરવેરાની મંજૂરી રાજ્યોને આવશ્યક રાજકોષીય સ્વાયત્તતા પ્રદાન કરશે. ખરેખર જો તેમને જીએસટીની અંદર સામેલ કરવામાં આવે, તો રાજ્યો આ ચીજવસ્તુઓ પર કરવેરા લાદવા સક્ષમ બનશે અને સ્વાયતતા જાળવવા સક્ષમ બનશે.
- જીએસટી ભારતમાં કરવેરાની એકીકૃત વ્યવસ્થા ઊભી કરીને 'મેક ઇન ઇન્ડિયા'નો માર્ગ મોકળો કરશે. અત્યારે કરવેરાનું માળખું રાજ્યોના કરવેરાનાં માળખા સાથે ભારતીય બજારોને ખંડિત કરે છે. આ માટે વર્તમાન વ્યવસ્થામાં મુખ્યત્વે ત્રણ

પરિબળો જવાબદાર છેઃ રાજ્યો વચ્ચે ચીજવસ્તુઓના વેચાણ પર કેન્દ્રીય વેચાણ વેરો (સીએસટી), રાજ્યો વચ્ચે અનેક કરવેરા અને સ્થાનિક ઉત્પાદનની સરખામણીમાં આયાતની તરફેણ કરતી કાઉન્ટર વેઈલિંગ ડ્યૂટીની છૂટછાટની વિસ્તૃત પ્રકૃતિ. પણ જીએસટી એકસાથે આ ત્રણે પરિબળોનું સમાધાન કરશે, જેમાં સીએસટી નાબૂદ થશે, અન્ય મોટા ભાગના કરવેરા જીએસટીમાં સમાઈ જશે અને જીએસટી આયાત પર લાગુ પડશે એટલે આયાત પર નકારાત્મક અસર થશે અને સ્થાનિક ઉત્પાદનની પ્રતિકૂળતા દૂર થશે.

- અન્ય મહત્ત્વપૂર્ણ લાભ એ છે કે જીએસટી બે રીતે કરવેરાના સંચાલનમાં સુધારો કરશે. પ્રથમ મૂલ્ય-સંવર્ધિત કરવેરાના સ્વ-નીતિ નિર્ધારણને પ્રોત્સાહન આપવા સાથે સંબંધિત છે. ઈનપુટ ટૅક્સ ક્રૅડિટનો દાવો કરવા દરેક ડીલર મૂલ્ય સંવર્ધિત કે કરવેરાની શ્રેણીમાં તેમની પાછળના ડીલર પાસેથી દસ્તાવેજીની વિનંતી કરવા પ્રોત્સાહન ધરો છે. વ્યાપક છૂટછાટો મારફતે, ખાસ કરીને વચગાળાની ચીજવસ્તુઓ પર, શ્રેણી તૂટતી નથી તેને ધ્યાનમાં રાખીને આ સ્વ-નીતિ નિર્ધારણની ખાસિયત જીએસટીમાં અતિ અસરકારક રીતે કામ કરી શકે છે. બીજી રીતનો સંબંધ જીએસટીનાં દ્વૈધ નિરીક્ષણ માળખા સાથે છે—એક રાજ્યો દ્વારા અને એક કેન્દ્ર દ્વારા. ટીકાકારો અને કરદાતાઓ થોડી ચિંતા સાથે દ્વૈધ માળખાને જુએ છે, કરવેરા વિભાગના બે સ્રોતનો ડર અનુભવે છે અને એટલે તેમને પરેશાનીના બે સ્રોત ઊભા થશે તેવી શંકા છે. પણ દ્વૈધ નિરીક્ષણ વ્યવસ્થાને રાજ્ય અને કેન્દ્રીય કરવેરા સત્તામંડળ વચ્ચે કરવેરાની ઇચ્છિત સ્પર્ધા અને સહકાર ઊભો કરવા તરીકે પણ જોવી જોઈએ. જો બેમાંથી કોઈ પણ સ્તરે કરચોરી પકડી ન શકાય તો અન્ય સ્થળે પકડાઈ જવાની શક્યતા વધારે છે.
- એકથી વધારે કરવેરા અને તેની સંપૂર્ણ અસર સામાન્ય મનુષ્ય પર ભારણ વધારે છે. જીએસટીમાં આ સમસ્યાનું સમાધાન કરવા માટે પ્રયાસ થયો છે. તેની દરખાસ્તમાં દ્વૈધ જીએસટીની રૂપરેખા રજૂ કરવામાં આવી છે, જેનો અર્થ એ છે કે તે સંઘીય માળખું ધરાવશે. જીએસટી મૂળભૂત ત્રણ પ્રકારના કરવેરા હશે : એક કેન્દ્રીય, બે પ્રાદેશિક અને ત્રણ, સંકલિત જીએસટી; જે રાજ્યો વચ્ચેના વ્યવહારોનું સંચાલન કરવામાં મદદરૂપ થશે. જીએસટી કરવેરાના વર્તમાન સુધારા હેઠળ હસ્તાંતરણ, વેચાણ, બાર્ટર, વિનિમય અને ભાડાં જેવી ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓના પુરવઠાનાં તમામ સ્વરૂપો સીજીએસટી એન એસજીએસટી ધરાવશે.
- કેટલાંક કેન્દ્રીય અને પ્રાદેશિક કરવેરા એક કરવેરામાં સમાઈ જવાથી બમણા કરવેરામાંથી રાહત મળશે, જે સામાન્ય રાષ્ટ્રીય બજાર તરફ દોરી જશે. ઉપભોકતાઓના દૃષ્ટિકોણથી જોઈએ તો ચીજવસ્તુઓ પર સંપૂર્ણ કરવેરાના ભારણમાં ઘટાડાની દૃષ્ટિએ ફાયદો થશે, જે અત્યારે અંદાજે ૨૫થી ૩૦ ટકા છે.
- કિંમતોમાં ઘટાડો : ઉત્પાદકો કે વેપારીઓ તેમના ઉત્પાદન ખર્ચના ભાગરૂપે કરવેરાને સામેલ નહીં કરે, જેનાથી કિંમતોમાં ઘટાડો થશે.
- કરવેરાના નિયમોનું ઓછું પાલન અને પ્રક્રિયાનો ખર્ચ : કરવેરાનું પાલન જાળવવાના ભારણમાં ઘટાડો થશે. ઉપરાંત સીજીએસટી, એસજીએસટી અને આઇજીએસટીનો રેકૉર્ડ અલગથી જાળવવાની જરૂર નહીં પડે.
- જીએસટીનો સફળતાપૂર્વક અમલ વિદેશી રોકાણકારોને ભારતની વેપારવાણિજ્યની સરળતાને ટેકો આપવાની ક્ષમતા અંગે મજબૂત સંકેત આપશે.
- જીએસટી ઉત્પાદકો પર કરવેરાનું ભારણ ઘટાડશે અને વધારે ઉત્પાદન મારફતે વૃદ્ધિને વેગ આપશે. આ બમણો કરવેરો ઉત્પાદકોને તેમની મહત્તમ ક્ષમતા સાથે ઉત્પાદન કરતાં અટકાવે છે અને તેના પરિણામે વૃદ્ધિ અવરોધાય છે. જીએસટી ઉત્પાદકોને ટૅક્સ ક્રૅડિટ પ્રદાન કરીને આ સમસ્યાનું સમાધાન કરશે.
- ચેક પોસ્ટ અને ટોલ પ્લાઝા જેવા કરવેરાના વિવિધ અવરોધો પરિવહન થતી સડી જાય તેવી ચીજવસ્તુઓના નુકસાન તરફ દોરી જાય છે, જેના પરિણામે બફર સ્ટોક કરવાની વધારે જરૂર મારફતે અને ગોદામના ખર્ચમાં વધારો થાય છે. પણ એકીકૃત કરવેરા વ્યવસ્થા તેમના માટે અવરોધને દૂર કરી શકે છે.
- ઉત્પાદકો પર એકીકૃત કરવેરા વ્યવસ્થા ઉપભોક્તા માટેની કિંમતમાં ઘટાડો કરશે, જેથી સામાન્ય માણસ પર ભારણમાં ઘટાડો થશે. ઉપરાંત વ્યવસ્થામાં વધુ પારદર્શક આવશે,

કારણ કે ગ્રાહકોને કયા આધારે કેટલો ચાર્જ કરવેરા સ્વરૂપે ચૂકવ્યો તેની ચોક્કસ જાણકારી મળશે.

- જીએસટી ચીજવસ્તુઓ કે સેવાઓની શ્રેણીમાં ઉત્પાદકો દ્વારા ચૂકવાતા કરવેરા માટે ક્રેડિટ પ્રદાન કરશે. તેનાથી આ ઉત્પાદકોને વિવિધ રજિસ્ટર્ડ ડીલર પાસેથી કાચો માલ ખરીદવા પ્રોત્સાહન મળશે તથા કરવેરાની વ્યવસ્થા હેઠળ વધુ ને વધુ વિક્રેતાઓ અને સપ્લાયર્સ આવશે. **જીએસટી નિકાસ પર લાગુ કસ્ટમ ડ્યૂટી પણ દૂર કરશે, જેના પગલે વ્યવહારના ઓછા ખર્ચને કારણે વિદેશી બજારોમાં આપણી સ્પર્ધાત્મકતામાં વધારો થશે.**

જીએસટીની અર્થતંત્રના કેટલાંક મુખ્ય ક્ષેત્રો પર અસર

રિયલ એસ્ટેટ ક્ષેત્ર

રિયલ એસ્ટેટ ક્ષેત્ર બૅન્કવર્ડ અને ફોરવર્ડ લિન્કેજ મારફતે મજબૂત આર્થિક બહુસ્તરીય અસરો ધરાવે છે. દેશમાં કૃષિ ક્ષેત્ર પછી નિર્માણ રોજગારી પેદા કરતું બીજું મોટું ક્ષેત્ર છે અને જીડીપીમાં નોંધપાત્ર હિસ્સો ધરાવે છે. આર્થિક સર્વે ૨૦૧૫-૧૬ મુજબ, રિયલ એસ્ટેટ ક્ષેત્ર ભારતની જીડીપીમાં ૨૦૧૩-૧૪માં ૭.૪ ટકા હિસ્સો ધરાવતું હતું. પરોક્ષ કરવેરાના પ્રવર્તમાન માળખાં હેઠળ, રિયલ એસ્ટેટ ઉદ્યોગ સંદિગ્ધ જોગવાઈઓ અને બહુસ્તરીય કરવેરા વ્યવસ્થાના કારણે વિવાદાસ્પદ બન્યું છે.

પ્રવર્તમાન કાયદા મુજબ, વિવિધ પ્રકારના અલગ અલગ કરવેરા સંકળાયેલા છે, જે સંપત્તિના નિર્માણથી લઈને તેના ગ્રાહકને તેના વેચાણ સુધી લાગુ પડે છે :

- સેવા વેરો
- મૂલ્યસંવર્ધિત વેરો (વેટ)
- સ્ટૅમ્પ ડ્યૂટી
- નિર્માણ પર બિલ્ડિંગ સેસ વગેરે
- ઉપરાંત ખરીદીના ખર્ચમાં સંકળાયેલા અન્ય વિવિધ કરવેરા (જેમ કે એક્સાઇઝ ડ્યૂટી, સીએસટી વગેરે)

એટલે કરવેરાના વર્તમાન માળખા હેઠળ નિર્માણાધીન સંપત્તિના વેચાણ પર એકથી વધારે કરવેરા લાગુ પડે છે, જે ઘરની ખરીદી કરનારા ગ્રાહકો પર કરવેરાનું ઊંચું ભારણ લાદે છે, જેના પગલે કરવેરાની સંપૂર્ણ અસર વધે છે.

પ્રસ્તાવિત જીએસટી વેરાના કાયદાનો ઉદ્દેશ દેશમાં પરોક્ષ કરવેરાના માળખાને સરળ અને અસરકારક બનાવવાનો છે. જીએસટી ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ - એમ બંને પર લેવામાં આવશે, જે મોટા ભાગના પરોક્ષ વેરાને સમાવી લેશે (સિવાય કે સ્ટૅમ્પ ડ્યૂટી જેવા થોડા વેરાને) અને એટલે તેને મહત્ત્વપૂર્ણ કરવેરા સુધારો ગણાવવામાં આવે છે. સંપત્તિના હસ્તાંતરણને જીએસટીની મર્યાદામાંથી બહાર રાખવામાં આવી શકે છે અને તેના પર ફક્ત સ્ટૅમ્પ ડ્યૂટી જ લાગુ પડે તેવી શક્યતા છે.

જીએસટી રિયલ એસ્ટેટ ક્ષેત્રમાં પારદર્શકતા લાવશે તેવી આશા છે, જે વ્યવહારો પર વધારે અસરકારક રીતે નજર રાખવાની પદ્ધતિઓ મારફતે કરવેરાની ચોરીમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો કરશે તથા કરવેરાના નિયમોનું પાલન અને તેનો અમલ સુધારશે. જીએસટી એક મૂલ્ય પર જ લેવામાં આવશે ત્યારે એક જ ચીજવસ્તુ પર વિવિધ તબક્કામાં લાગુ કરવેરાની કે એક કરવેરા પર બીજા કરવેરાની સમસ્યા દૂર થવાની શક્યતા છે (જેમ કે સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ ડ્યૂટી પર વેટ).

અત્યારે ડેવલપર્સ સપ્લાય પર વિવિધ નૉન-ક્રેડિટેબલ કરવેરાની ચૂકવણી કરે છે. જીએસટી એક કરવેરા સાથે આ બહુસ્તરીય કરવેરાનું સ્થાન લઈ શકે છે, સપ્લાય પર ક્રેડિટ પણ ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે; જેથી તમામ પક્ષો માટે ખર્ચમાં ઘટાડો થશે. જોકે, જો રિયલ એસ્ટેટના ઉત્પાદનને મુક્તિ આપવામાં આવે તો ઇનપુટ જીએસટી ક્રેડિટ ક્ષેત્ર માટે નોંધપાત્ર ખર્ચ બની શકે છે, જેના પરિણામે ધિરાણ બ્લૉક થઈ જશે અને અંતિમ ગ્રાહકને ઊંચો ખર્ચ ચૂકવવો પડશે.

હેલ્થકેર ક્ષેત્ર

આ ઉદ્યોગની સૌથી મોટી ચિંતાઓ પૈકીની એક ચિંતા હાલનું કરવેરાનું ઊલટું માળખું છે, જે સ્થાનિક ઉત્પાદકોને નકારાત્મક અસર કરે છે અને ઉત્પાદન કે પેદાશની સરખામણીમાં આંતરિક ખર્ચ વધી જાય છે. આ બાબત હેલ્થકેર ઉદ્યોગમાં રોકાણ પર પ્રતિકૂળ અસર કરે છે. જીએસટી કરવેરાનાં ઊલટાં માળખાંને દૂર કરી શકે છે અથવા સંચિત ક્રેડિટનું રિફંડ મેળવવાની મંજૂરી આપી શકે છે. આ જોગવાઈ ઉદ્યોગને પ્રોત્સાહન આપશે અને વૃદ્ધિકારક પરિબળ તરીકે કામ કરી શકે છે.

ઈમ્પોર્ટ ડ્યૂટી પર હાલનું વિસ્તૃત અસરકારક કરવેરાનું માળખું ઉદ્યોગને મશીનરીની આયાત કરવામાં ઊંચો ખર્ચ આપે છે. જીએસટી આ ખર્ચમાં ઘટાડો કરી શકે છે. ઉપરાંત જીએસટી ફાર્માસ્યુટિકલ ક્ષેત્ર પર હકારાત્મક અસર કરશે તેવી અપેક્ષા છે. તે કરવેરાના માળખાને સરળ કરી ઉદ્યોગને મદદ કરશે, કારણ કે અત્યારે ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ પર અલગ-અલગ પ્રકારના કરવેરા લાદવામાં આવે છે. આ તમામ કરવેરાને એક કરવેરામાં સમાવી લેવાથી વેપારવાણિજ્યમાં સરળતા ઊભી

થશે તેમ જ એક ઉત્પાદન પર બહુસ્તરીય કરવેરાની વિસ્તૃત અસરમાં ઘટાડો થશે.

આ ઉપરાંત જીએસટી પુરવઠા શ્રેણીને વ્યવસ્થિત સ્વરૂપ આપીને કાર્યકારી કાર્યદક્ષતા પણ લાવશે, જેના પગલે ભારતના ફાર્માસ્યુટિકલ બજારના કદમાં ૨ ટકાનો વધારો થઈ શકે છે. જીએસટી ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓની પુરવઠા શ્રેણીને તાર્કિક સ્વરૂપ આપવામાં મદદ કરશે એટલે આ કંપનીઓને તેમના વિતરણ નેટવર્ક અને વ્યૂહરચનાની સમીક્ષા કરવી પડશે.

ઉપરાંત જીએસટીનો અમલ કરવેરાની ક્રેડિટના સાતત્યપૂર્ણ પ્રવાહને સુનિશ્ચિત કરશે, કરવેરાના નિયમોના પાલનમાં સુધારો કરશે અને ભારતમાં ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓ માટે સ્પર્ધાનું સમાન વાતાવરણ ઊભું કરશે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

કંપનીઓને માટે સૌથી મોટો ફાયદો એ થશે કે સેન્ટ્રલ સેલ્સ ટૅક્સ(સીએસટી)નો અમલ રદ થવાથી નાણાકીય વ્યવહારના ખર્ચમાં ઘટાડો થશે. જીએસટી ઉત્પાદન ખર્ચમાં ઘટાડો કરશે અને ઉત્પાદન કે વિતરણ ખર્ચમાં ૨ ટકા સુધીનો ઘટાડો કરશે તથા તેના પગલે નફામાં ૨૦ ટકાથી વધારે વૃદ્ધિ થશે તેવી અપેક્ષા છે. જો જીએસટીના દર વર્તમાન કુલ કરવેરાના દરથી ઓછા હશે, તો તેનાથી ગ્રાહકોને ફાયદો થશે તથા હેલ્થકૅર અને દવાઓ વધુ વાજબી થશે, જે ભારત સરકારનો લક્ષ્યાંક છે.

આ ક્ષેત્ર કરવેરામાં મુક્તિ અને લાભની કેટલીક સુવિધાઓ ધરાવે છે. જીએસટી હેઠળ આ ફાયદા જળવાઈ રહેશે કે કેમ એ હજુ સ્પષ્ટ નથી. મુખ્યત્વે સેવાલક્ષી હેલ્થ વીમો અને નિદાન કેન્દ્રો કરવેરાનાં ઊંચાં માળખાં અંતર્ગત આવે છે પરંતુ જીએસટીના અમલ પછી આ સેવાઓ ગ્રાહકો માટે વધારે મોંઘી થાય તો નવાઈ નહીં.

બૅન્કિંગ અને નાણાકીય સેવા ક્ષેત્ર

ભારતમાં મોટા ભાગની બૅન્કિંગ અને નાણાકીય સેવાઓને ૧૪.૫ ટકાના દરે સેવા વેરો લાગુ પડે છે, ત્યારે જીએસટીનો દર ૧૮થી ૨૦ ટકા હોવાની અપેક્ષા છે એટલે આ સેવાઓ મોંઘી થવાની શક્યતા છે. નાણાકીય સેવા પ્રદાતાઓને વર્તમાન એક, કેન્દ્રિકૃત રજિસ્ટ્રેશન પૂર્તતાને બદલે એકથી વધારે તબક્કાઓમાં કરવેરાના નિયમોનું પાલન કરવું પડશે, જેથી તેમના માટે જીએસટી આ ક્ષેત્ર માટે બોજરૂપ બની શકે છે.

ઉપરાંત જીએસટી સ્થળ-આધારિત વેરો હોવાથી તે ચોક્કસ સેવાઓનું સ્થળ નક્કી કરવાનું મુશ્કેલ બની શકે છે (અત્યારે જે સ્થળે સેવા આપવામાં આવે છે, ત્યાં સેવા વેરો લાગુ પડે છે). આ બાબત બીટૂબી અને બીટૂસી વ્યવહારો પર સ્ટેટ જીએસટી, સેન્ટ્રલ જીએસટી કે આંતર રાજ્ય જીએસટી નક્કી કરવામાં જટિલતા તરફ દોરી શકે છે.

લોન પર વ્યાજ, સિક્યોરિટિઝમાં ટ્રેડિંગ, વિદેશી ચલણ અને રિટેલ સેવાઓ જીએસટીની મર્યાદામાં આવશે તેવી અપેક્ષા છે. બૅન્કિંગ ઉદ્યોગની ભલામણો સૂચવે છે કે આ પ્રકારની સેવાઓ અને આવકને જીએસટીની હદમાં સામેલ ન કરવી જોઈએ. આ ભલામણોનો સ્વીકાર થશે કે કેમ એ જોવાનું રહેશે.

સંપૂર્ણપણે જોઈએ તો બૅન્કિંગ અને નાણાકીય સેવાઓ પર જીએસટી પડકારજનક બની શકે છે અને જો તેનો અમલ ભારતમાં કરવામાં આવે તો નવા પ્રકરણની શરૂઆત થશે, જે દુનિયાના અન્ય દેશો માટે નમૂનારૂપ બની શકે છે.

પ્રવાસ, પ્રવાસન અને આતિથ્ય-સત્કાર

ભારતનો પ્રવાસ, પ્રવાસન અને આતિથ્ય-સત્કાર ઉદ્યોગ કરવેરાનું બહુસ્તરીય માળખું ધરાવે છે, જેમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય એમ બંને સરકારો કરવેરા લગાવે છે. જીએસટી હેઠળ હોટેલ્સ અને રેસ્ટોરાંના સપ્લાયને એક કરવેરો લાગશે.

અત્યારે હોટેલ્સ અને રિસોર્ટના નવિનીકરણ કે નિર્માણ સાથે સંબંધિત આંતરિક સેવાઓ પર કોઈ ક્રેડિટ ઉપલબ્ધ નથી. જીએસટી હેઠળ તેમાં ફેરફાર થવાની શક્યતા છે. ફ્રેન્ચાઇઝી ફી અને ટેક્નિકલ જાણકારી પર ચૂકવવાપાત્ર આર. ઍન્ડ ડી. સેસને જીએસટી હેઠળ સમાવી લેવામાં આવશે તેવી શક્યતા છે, જેથી કરવેરાના નિયમોનું પાલન સરળ બનશે અને બહુસ્તરીય કરવેરામાં ઘટાડો થશે. જોકે વર્તમાન વિદેશી વેપારનીતિ હેઠળ ઉપલબ્ધ વિવિધ ફાયદા જીએસટી હેઠળ ચાલુ રહેશે કે નહીં એ બાબત હજુ સ્પષ્ટ નથી. જો આ પ્રકારના લાભ પ્રદાન કરવામાં આવે, તો ઈનપુટ ક્રેડિટ ઉપલબ્ધ ન થાય તેવું બની શકે છે જેના પરિણામે ખર્ચમાં વધારો થશે. સંપૂર્ણપણે જોઈએ તો જીએસટી બહુસ્તરીય કરવેરા દૂર કરશે તેવી શક્યતા છે. જોકે તેનાથી કરવેરાના દરમાં વધારો થઈ શકે છે.

શિક્ષણ ક્ષેત્ર

અત્યારે શિક્ષણ ક્ષેત્ર કરવેરામાં મુક્તિ અને લાભની વિવિધ સુવિધા મેળવે છે. શાળાઓ અને કૉલેજો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી સેવાઓ પર કરવેરો લાગુ પડતો નથી કે પછી તેને નકારાત્મક યાદીમાં આવરી લેવામાં આવે છે. જીએસટીના અમલ પછી પણ આ જ સ્થિતિ જળવાઈ રહેવાની શક્યતા છે. જો આવું ન થાય, તો આ ક્ષેત્ર આંતરિક ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓની

ખરીદી પર ચૂકવવાપાત્ર વેરા પર સેનવેટ ક્રેડિટ કે ઇનપુટ ક્રેડિટનો લાભ લઈ શકે છે. તેનાથી ઉદ્યોગ માટે અંતિમ ખર્ચમાં ઘટાડો થવાની શક્યતા છે.

આમ આદમી પર જીએસટીની અસર

જીએસટી અંતિમ તબક્કામાં છે. આ ઐતિહાસિક કાયદો સમગ્ર દેશ માટે એકીકૃત કરવેરાનું માળખું ઊભું કરશે અને તેના પગલે જીડીપીમાં ૨ ટકાની વૃદ્ધિ થશે. એટલે જ્યારે સેવાઓ વધારે મોંઘી થઈ શકે છે ત્યારે ઉપભોક્તાઓ પર તેની અસર મિશ્ર રહેશે તેવી ધારણા છે.

અત્યારે સામાન્ય રીતે ચીજવસ્તુઓ પર ૧૨.૫ ટકા (એક્સાઇઝ ડ્યૂટી) અને પથી ૧૫ ટકા (વેટ) ચૂકવવામાં આવે છે જેનું ભારણ ગ્રાહકો પર લાદવામાં આવે છે. જો જીએસટીના પ્રમાણભૂત દર ૧૮ ટકા રાખવામાં આવે, તો ચીજવસ્તુઓની કિંમતમાં ઘટાડો થઈ શકે છે અને ગ્રાહકને ફાયદો થવાની શક્યતા છે, કારણ કે વ્યવસાય માટે ખરીદીનો ખર્ચ પણ ઘટશે અને તેમાંથી થોડો ફાયદો ગ્રાહકને મળી શકે છે. તેના પરિણામે કન્ઝ્યુમર પ્રાઇઝ ઇન્ડેક્સમાં ફરક પડશે, જ્યાં ૫૫ ટકા ચીજવસ્તુઓ કરવેરામાંથી બાકાત છે, ૩૨ ટકા ઓછા દર પર છે અને ફક્ત ૧૨ ટકા પ્રમાણભૂત દરે છે.

તેનો અર્થ એ થયો કે ઘરમાં કેટલીક આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ (કાપડ, પુસ્તકો, ખાદ્ય તેલ વગેરે) પર આશરે પથી ૮ ટકા વેરો લાગે છે. જો તેના પર જીએસટી ૧૮ ટકા લગાવવામાં આવે તો તેમની કિંમતમાં વધારો થશે અને સંપૂર્ણ માળખાને અસ્થિર કરશે. સેવા ઉદ્યોગમાં સામાન્ય રીતે ૧૫થી ૧૮ ટકા વેરો લાગુ પડશે.

જીએસટી માળખા હેઠળ બહાર ભોજન કરવું સસ્તું થઈ શકે છે, કારણ કે અત્યારે તમે સર્વિસ ટૅક્સ અને વેટ બંને ચૂકવો છો. જીએસટી હેઠળ ફક્ત એક વેરો લાગુ પડશે. રાજ્ય સરકારો પણ સર્વિસ ટૅક્સના દરો નક્કી કરશે તેવી અપેક્ષા હોવાથી તમારા ફોનના બિલમાં કરવેરા વધી શકે છે. આ રીતે સામાન્ય નાગરિકો માટે ટેલિકોમ, રેલ પરિવહન, બૅન્કિંગ, હવાઈ પ્રવાસ જેવી સેવાઓ મોંઘી થઈ શકે છે. તેની સરખામણીમાં નાની કાર, એફએમસીજી ઉત્પાદનો વગેરે સસ્તાં થવાની શક્યતા છે.

મેક ઇન ઇન્ડિયા પહેલના ભાગરૂપે ટેલિવિઝન સસ્તાં થઈ શકે છે. તેમાં જીએસટીના દર ઓછા રહેવાની શક્યતા છે. અત્યારે રૂ. ૨૦,૦૦૦ના એલઇડી ટીવી પર તમારે આશરે ૨૪.૫ ટકા વેરો ચૂકવવો પડે છે, જેથી તમને આ ટીવી રૂ. ૨૪,૯૦૦માં પડે છે. ધારો કે, જીએસટી હેઠળ ૧૮ ટકા વેરો લાગુ પડે તો તમારે આ જ ટીવીના રૂ. ૨૩,૬૦૦ ચૂકવવા પડશે, જેથી તમને કિંમતમાં ઘટાડો ફાયદો થશે.

બેગ, શૂ, ઇલેક્ટ્રૉનિક્સની ઓનલાઇન ખરીદી વધારે મોંઘી થશે, કારણ કે ઇ-કૉમર્સ ઉદ્યોગ કરવેરાની જાળમાં આવશે અને તેના વિક્રેતા પાસેથી દરેક ખરીદી માટે સ્ત્રોત પર કરવેરો ચૂકવવો પડશે. એટલે ઇ-કૉમર્સ કંપનીઓના નફાના ધોરણમાં ઘટાડો થશે અને કરવેરાના નિયમોનાં પાલનમાં વધારો થવાથી ડિસ્કાઉન્ટ અને ગિફ્ટમાં ઘટાડો થશે.

ઉપસંહારઃ

હકીકતમાં જીએસટીની ખરી સફળતા સામાન્ય ભારતીય નાગરિકોના ખિસ્સાં પર થતી અસર પર નિર્ભર છે. જીએસટીનો સાર એ છે કે તમામ ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓ પર મધ્યમ દરે કરવેરા લાગુ કરવામાં આવશે. 'એક રાષ્ટ્ર, એક કરવેરો' હકારાત્મક રીતે ક્રાંતિકારી પુરવાર થશે અને સામાન્ય નાગરિકને જ નહીં, પણ સમગ્ર દેશ માટે લાભદાયક સાબિત થશે. જ્યારે નવો કાયદો લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે સામાન્ય નાગરિક પર તેની અસર થાય છે. જીએસટી પણ સામાન્ય નાગરિકને અસર કરશે, **જેમાં સામાન્ય નાગરિક ચીજવસ્તુઓ અને સેવાઓના અંતિમ ઉપભોકતા છે,** જેને જીએસટીના અમલની સીધી અસર થશે. અમને આશા છે કે જીએસટી હકારાત્મક અસર ઊભી કરશે અને ભારતીય અર્થતંત્રને વેગ આપવામાં મદદરૂપ થશે તથા ભારતને કરવેરાના સરળ માળખા સાથે એકીકૃત રાષ્ટ્રીય બજારમાં પરિવર્તિત કરશે. ભારતની વૃદ્ધિના માર્ગે અગ્રેસર અર્થતંત્ર સામાન્ય નાગરિકની નાણાકીય વૃદ્ધિમાં મદદ કરશે !

લેખક ચેમ્બર ઓફ કોમર્સ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રી, નવી દિલ્હીના લેખક છે, જે ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, વીજ ક્ષેત્ર, અક્ષય ઊર્જા, ઓઇલ અને ગેસ, હાઉસિંગ ક્ષેત્ર, રિયલ એસ્ટેટ નિયમનકારી બિલ, જમીન સંપાદન બિલ, દિલ્હીનો માસ્ટર પ્લાન, રાષ્ટ્રીય જળ નીતિ અને લોજિસ્ટિક ક્ષેત્રમાં સંબંધિત વિવિધ મુદ્દાઓ પર લખે છે. તેમણે છ પુસ્તકો, ૪પથી વધારે સંશોધનાત્મક પેપર્સ અને પ્રતિષ્ઠિત રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સામાયિકોમાં લેખો લખ્યાં છે.

E-mail: ranjeetmehta@gmail.com

ભારતની કરવેરા પદ્ધતિની સમીક્ષા

માલિની ચક્રવર્તી

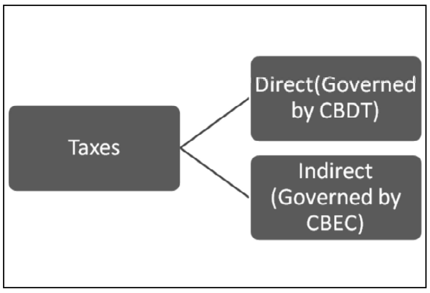

જીએસટીને કારણે હાલમાં પ્રવર્તમાન અનેક આડકતરા વેરાઓના ગૂંચવાડાનો અંત આવશે અને તેને બદલે એક આડકતરો વેરો : જીએસટી અમલમાં આવશે. તે વેટ જેવો જ વેરો હોવાના કારણે વેરાની કાસ્કેડિંગ ઈફેક્ટ ઘટવાની સંભાવના છે. તે પેટ્રોલિયમ, તમાકુ, આલ્કોહોલ વગેરેને બાદ કરતાં મોટા ભાગના માલ-સામાન અને સેવાઓ ઉપર લાગુ પડશે. જીએસટી એક જ વેરો હોવા છતાં, તેમાં સેન્ટ્રલ જીએસટી અને સ્ટેટ જીએસટી - એમ બે ઘટકોનો સમાવેશ થાય છે. એ. સુબ્રમણ્યમના નેતૃત્વ હેઠળની સમિતિના કહેવા મુજબ વેરાઓના દરની સંખ્યા મર્યાદિત રહેશે (૧) મોટા ભાગના માલ-સામાન અને સર્વિસિસ ઉપર એક સ્ટાન્ડર્ડ દરથી વેરો લાગશે (૨) મેરિટ્સ ગૂડ્ઝ અને આવશ્યક ચીજો પર ઓછા દરે વેરો લાગશે (૩) વૈભવી ચીજો જેવા નૉન-મેરિટ ગૂડ્ઝ ઉપર ઊંચા દરે વેરો લાગશે.

આપણે બધા એક અથવા બીજા સ્વરૂપે આપણા રોજબરોજના જીવનમાં સરકારને વેરો ચૂકવતા હોઈએ છીએ. આપણે જે વેરા ભરીએ છીએ તેની સરકાર જે વિવિધ ભૂમિકાઓ બજાવે છે તેને માટે નાણાં પૂરાં પાડવામાં મહત્ત્વની ભૂમિકા રહે છે. સરકારે ઘણી જવાબદારીઓ પૂરી કરવાની હોય છે. એમાં કાયદાના નિયમોનું પાલન થાય તેની ખાતરી રાખવી, પ્રજાને ચીજ-વસ્તુઓ અને સર્વિસિસ પૂરી પાડવી, ભૌતિક અને સામાજિક માળખાકીય સુવિધાઓનું નિર્માણ કરવું. વસતિના શિક્ષણ માટે જોગવાઈ કરવી, ગરીબી નાબૂદ કરવી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. એ બાબત સ્પષ્ટ છે કે સરકારને તેની અનેક કટિબદ્ધતાઓ પૂરી કરવા માટે નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં નાણાકીય સ્ત્રોતો ઊભા કરવાની જરૂરિયાત પડે છે. સરકારને તેની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓને ભંડોળ પૂરું પાડવા માટે મુખ્યત્વે કરવેરા, યુઝર ફી/ સર્વિસ ચાર્જ અને નાણાં ઊછીનાં લેવાની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે. નાણાંના જે સ્ત્રોતો કે જેનાથી જવાબદારીઓ ઊભી થતી નથી અથવા તો અસ્કયામતોમાં ઘટાડો થતો નથી તેને રેવન્યુ રિસિપ્ટ્સ (Revenue Receipts) તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ભંડોળ ઊભું કરવા માટેના અન્ય સ્ત્રોતો જેમ કે નાણાં ઉછીનાં લેવા, તેનાંથી નાણાકીય જવાબદારી ઊભી થાય છે, જેને કેપિટલ રિસિપ્ટ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ રીતે કરવેરા અને ફી/યુઝર ચાર્જીસ વગેરે સરકારની રેવન્યુ રિસિપ્ટનાં ઉદાહરણો છે અને નાણાં ઊછીનાં લેવાં તે કેપિટલ રિસિપ્ટ છે.

કરવેરાની આવક અને બિનકરવેરાની આવક

સરકારની રેવન્યુ રિસિપ્ટસને કરવેરાની આવક (ટૅક્સ રેવન્યુ) અને બિન-કરવેરા (નૉન-ટૅક્સ રેવન્યુ) આવક - એમ બે ભાગમાં વહેંચવામાં આવે છે.

ટૅક્સ રેવન્યુ : ટૅક્સ રેવન્યુનો અર્થ સરકારે કાયદા મુજબ લાગુ કરેલા વેરા દ્વારા મેળવાયેલાં નાણાં એવો થાય છે. જ્યારે નૉન-ટૅક્સ રેવન્યુનો અર્થ વેરા સિવાયના અને ફી/ યુઝર ચાર્જીસ, ડિવિડન્ડ, જાહેર સાહસોનો નફો, વ્યાજ, દંડ કે પેનલ્ટીની આવક વગેરે થાય છે. દુનિયાભરના મોટા ભાગના દેશોની આવકમાં ટૅક્સ રેવન્યુ સરકારની આવકમાં નોંધપાત્ર હિસ્સો ધરાવે છે.

સીધા અને આડકતરા કરવેરા :

વેરાઓને સામાન્ય રીતે બે ભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવે છે- સીધા વેરા અને આડકતરા વેરા. ડાયરેક્ટ ટૅક્સ એટલે એવા વેરા કે જે હયાત વ્યક્તિ કે સંસ્થા ઉપર પડે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો આવા વેરામાં જે વ્યક્તિ કે સંસ્થા ઉપર વેરો લાદવામાં આવ્યો હોય તે પોતાને લાગુ પડતો વેરો અન્ય વ્યક્તિ કે સંસ્થાને તબદીલ કરી શકતી નથી. આવકો, અસ્કયામતો અને સંપત્તિ ઉપર સીધા

કરવેરા વસૂલ કરવામાં આવે છે. તો બીજી તરફ આડકતરા વેરા એ એવા વેરા છે કે જેનો કરબોજ અન્ય વ્યક્તિને માલ-સામાન/ સર્વિસના બિઝનેસના સોદા દ્વારા તબદીલ કરી શકાય છે. આ વેરાને આડકતરો વેરો કહેવામાં આવે છે, કારણ કે જે વ્યક્તિ વેરાનો બોજ ભોગવે છે તેની ઉપર સામાન્ય રીતે આ વેરો લાગુ પાડવામાં આવેલો હોતો નથી. આડકતરા વેરાઓમાં કસ્ટમ ડ્યૂટી, ઍક્સાઇઝ ડ્યૂટી, સર્વિસ ટૅક્સ અને સેલ્સ ટૅક્સ/વેલ્યુ એડેડ ટૅક્સ(વેટ)નો સમાવેશ થાય છે.

ભારતમાં વિવિધ પ્રકારના સીધા અને આડકતરા વેરા

અર્થતંત્રમાં વિવિધ પ્રકારના સીધા અને આડકતરા વેરા વિવિધ પ્રકારની આવકો, ઉત્પાદન અને માલ-સામાન તથા સર્વિસિસના વેચાણ ઉપર લાગુ પાડવામાં આવે છે. અન્ય વેરાઓ સરહદ પારથી માલ-સામાન લાવવામાં આવે ત્યારે લાદવામાં આવે છે. ભારતમાં અસ્તિત્વ ધરાવતા વિવિધ પ્રકારના કેટલાક વેરાઓની વિગતો નીચેના કોઠામાં દર્શાવવામાં આવી છે :

સીધા કરવેરા	આડકતરા કરવેરા
● **કૉર્પોરેશન ટૅક્સઃ** દેશમાં આ વેરો રજિસ્ટર્ડ કંપનીઓ/ કૉર્પોરેશનોની આવકો ઉપર લાગુ પડે છે. (રાષ્ટ્રિય/બહુરાષ્ટ્રિય/ વિદેશી) ભારતમાં નૅશનલ કંપનીઓને આ વેરો, તેનો સ્રોત કે મૂળ ગમે તે હોય તોપણ તેમની એકંદર આવક ઉપર લાગુ કરવામાં આવે છે, જ્યારે વિદેશી કંપનીઓને આ વેરો ભારતમાંની તેમની કામગીરીમાંથી થયેલી આવક ઉપર લાગુ કરવામાં આવે છે ● **વ્યક્તિગત આવક ઉપરના વેરા :** આ વેરો આવક વેરા ધારા ૧૯૬૧ અનુસાર કંપનીઓ સિવાયની પેઢીઓ, વ્યક્તિઓ વગેરેની આવક ઉપર લાગુ કરવામાં આવે છે. ● સીધા કરવેરામાં સિક્યોરિટિઝ ટ્રાન્ઝેક્શન ટૅક્સ જેવા અન્ય વેરાનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે શેરબજારમાં નોંધાયેલી સિક્યોરિટિઝ અને મ્યુચ્યુઅલ ફંડના યુનિટ ઉપર લાગુ પડે છે. ● **કેપિટલ ગેઈન ટૅક્સઃ** કેપિટલ એસેટ કરદાતાએ ધારણ કરેલી મિલકતો, પેઈન્ટિંગ્ઝ, જ્વેલરી અને ઘરેણાં, બિઝનેસ સ્ટોક, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ વગેરે(ભૌતિક અને નાણાકીય) ના વેચાણમાંથી થયેલા નફા ઉપર કેપિટલ ગેઈન ટૅક્સ લાગે છે, જે ટૂંકા ગાળાનો કે લાંબા ગાળાનો હોઈ શકે છે. કેપિટલ ગેઈન અથવા તો ચોખ્ખો નફો કે જે કરપાત્ર બનતો હોય છે, તે મુખ્યત્વે જે કિંમતે મિલકત વેચાઈ હોય અને જે કિંમતે ખરીદવામાં આવી હોય, તેના તફાવત ઉપર લગાવવામાં આવે છે. આ વેરો કેપિટલ એસેટનું જે વર્ષમાં વેચાણ કરાયું હોય તે વર્ષે લાગુ પડે છે. ● **સંપત્તિ વેરો :** આ વેરો વેલ્થ ટૅક્સ એક્ટ ૧૯૫૭ હેઠળ વ્યક્તિ અને કંપનીઓને લાગુ પડે છે. સંપત્તિ વેરો પ્રોડક્ટિવ એસેટ ઉપર લાગતો નથી. ૨૦૧૫-૧૬માં આ વેરો નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના બદલે સુપર-રિચ લોકો ઉપર એડીશનલ સરચાર્જ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. ● **મિલકત વેરોઃ** ભારતના આવકવેરા કાયદા અનુસાર મિલકતમાંથી થતી આવકને આ પ્રકારની આવકનાં મથાળાં હેઠળ મૂકવામાં આવે છે. આથી આ વેરો મિલકતમાંથી થયેલી આવક ઉપર લેવામાં આવે છે. આ વેરો સામાન્યપણે બિલ્ડિંગ, ફ્લૅટસ, દુકાનો અને જમીન ઉપર લાગુ પડે છે.	● **ઍક્સાઈઝ ડ્યૂટી :** આ વેરો દેશમાં ઉત્પાદન થયું હોય અને સ્થાનિક ધોરણે વપરાશમાં લેવાનો હોય તેવા માલ-સામાન ઉપર લાગુ પડે છે. ● **વેચાણ વેરો :** સામાન્ય રીતે આ વેરો માલ-સામાનની ખરીદી કે વિનિમય ઉપર જે સ્થળે ખરીદી કરાઈ હોય તે સ્થળે લાગુ પડે છે. તે પ્રોડક્ટના કુલ મૂલ્યના ટકા પ્રમાણે લાગુ પડે છે. ● **વેલ્યુ એડેડ ટૅક્સ (વેટ) :** એ મલ્ટિ સ્ટેજ ટૅક્સ છે જે દરેક તબક્કે વેચાણના મૂલ્યને ધારે નહીં પણ માત્ર મૂલ્યમાં થયેલી વૃદ્ધિ ઉપર લાગુ પડે છે. ● વેટમાં કરદાતાને સપ્લાય ચેઈનના અગાઉના તબક્કે જે વેરો ચૂકવાયો હોય તે બાદ મળે છે. ● **સર્વિસ ટૅક્સ :** આ વેરો કોઈ પણ સંસ્થા દ્વારા અપાયેલી સર્વિસ ઉપર લાગુ પડે છે અને વેરો ચૂકવવાની જવાબદારી સર્વિસ આપનારની રહે છે. ● **કસ્ટમ ડ્યૂટી :** આ વેરો દેશમાં આયાત કરાયેલા તથા દેશમાંથી નિકાસ કરાયેલા માલ-સામાન ઉપર લાગુ પડે છે.

કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે કરવેરો લાદવાની સત્તાની વહેંચણી :

ભારતના બંધારણમાં શાસનના વિવિધ સ્તરે કરવેરા લાદવાની સત્તા સ્પષ્ટપણે નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે. આ રીતે વેરો અને જકાત લાદવાની સત્તા સરકારમાં ત્રણ સ્તરે વિભાજિત થાય છે, જેમાં કેન્દ્ર સરકાર, રાજ્ય સરકારો અને સ્થાનિક સંસ્થાઓનો સમાવેશ થાય છે.

- કૉર્પોરેશન અને વ્યક્તિગત આવક ઉપર વેરો લેવાની સત્તા (ખેતીની આવક ઉપરના વેરા સિવાય) મહદંશે કેન્દ્ર સરકારને મળે છે.
- આડકતરા વેરાઓમાં કેન્દ્ર સરકારને ઉત્પાદન અથવા તો મેન્યુફેક્ચરિંગ અને આપવામાં આવેલી સર્વિસ ઉપર સર્વિસ ટૅક્સ લાદવાની સત્તા મળે છે, જયારે રાજયોને માલ-સામાનનાં વેચાણ તથા અન્ય કેટલાક વેરાઓની સત્તા છે. કેન્દ્ર સરકાર જે કેટલાક વેરા વસૂલ કરે છે તેમાં કસ્ટમ ડ્યૂટી, સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ, સેલ્સ ટૅક્સ અને સર્વિસ ટૅક્સનો સમાવેશ થાય છે.
- રાજ્ય સરકારોને સેલ્સ ટૅક્સ, સ્ટૅમ્પ ડ્યૂટી (મિલકતની હેરફેર ઉપર), સ્ટેટ એક્સાઇઝ (આલ્કોહોલના ઉત્પાદન ઉપર), જમીન મહેસૂલ (ખેતી/બિન-ખેતીના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી જમીન ઉપર), મનોરંજન ઉપરનો વેરો અને વિવિધ વ્યવસાયો ઉપરના વેરાઓનો સમાવેશ થાય છે. રાજ્ય સરકારો દ્વારા વેચાણ વેરાની કર પદ્ધતિના બદલે વેલ્યુ એડેડ ટૅક્સ (વેટ) ૨૦૦૫થી અમલમાં આવ્યો છે અને તમામ રાજ્યોએ વેટ અમલી બનાવ્યો છે.
- સ્થાનિક સંસ્થાઓને મિલકતો (બિલ્ડિંગ વગેરે), ઑક્ટ્રૉય (સ્થાનિક સંસ્થાના વિસ્તારમાં ઉપયોગમાં લેવાતા/વપરાશમાં લેવાતા માલ-સામાન ઉપર), બજારો ઉપર વેરો તથા પાણી પુરવઠા, ગટર વગેરેના ઉપયોગ માટે લેવાતા ચાર્જનો સમાવેશ થાય છે. છેલ્લાં થોડાંક વર્ષથી ઘણી સ્થાનિક સંસ્થાઓમાંથી ઑક્ટ્રૉય નાબૂદ કરવામાં આવી છે.

કેન્દ્ર સરકારની વેરા પદ્ધતિ દ્વારા એકત્ર થયેલી આવકની વહેંચણી

વિવિધ કારણોથી કરવેરા લાગુ કરવાની સત્તાઓ અને વપરાશની જવાબદારી અંગે કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે અસમાનતા જોવા મળી છે. આ સમસ્યાના નિવારણ માટે દર પાંચ વર્ષે ફાઇનાન્સ કમિશનની રચના કરવામાં આવે છે, જે કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે આવકની વહેંચણી અંગે ભલામણો કરે છે. આમાં કેન્દ્ર દ્વારા વસૂલ કરાયેલા વેરાના નોંધપાત્ર હિસ્સાનો સમાવેશ થાય છે. હાલમાં સેસ, સરચાર્જ અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાંથી એકત્ર થયેલી રકમ તથા કેન્દ્રના વેરાઓ એકત્ર કરવામાં થયેલા ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખી કેન્દ્ર સરકારના વેરાની આવકની વહેંચણી કરતી હોય છે. ૧૪મા નાણાંપંચે (૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૫થી શરૂ કરીને) કેન્દ્ર સરકારની વેરાની આવકોમાંથી દર વર્ષે ૪૨ ટકા રાજ્યોને વહેંચવાની ભલામણ કરી છે અને કેન્દ્ર સરકાર બાકીની રકમ કેન્દ્રના બજેટ માટે જાળવી શકે છે.

વેરા-જીડીપી ગુણોત્તર અને ભારતમાં કરવેરા ક્ષેત્રે પ્રગતિ

દેશનો ટૅક્સ જીડીપી ગુણોત્તર અર્થતંત્રના એકંદર કદમાંથી સરકાર દ્વારા કેટલો વેરો વસૂલ થયો તે સમજવાનું ઈન્ડિકેટર(નિર્દેશક) છે. જો ટૅક્સ અને જીડીપીનો ગુણોત્તર ઊંચો હોય તો સરકારને બજેટમાં નાણાં ઊછીના લીધા સિવાય વધુ ખર્ચ કરવાની જગ્યા રહે છે. આમ છતાં ઊંચા દરે વિકાસનાં ઘણાં વર્ષો સુધી ભારતનો ટૅક્સ જીડીપી રેશિયો નીચો રહ્યો છે. એટલો નીચો રહ્યો છે કે તે બ્રિક્સ દેશોમાં સૌથી નીચો ગણાય છે. આથી આ ગુણોત્તર સુધારવો તાકીદની જરૂરિયાત બની છે.

ભારતના કર માળખાનું વધુ એક પાસું તેમાં પ્રગતિનો અભાવ છે. જે વેરા લાદવામાં આવે છે તે ઊંચી આવક ધરાવતા લોકોની તુલનામાં ઓછી આવક ધરાવતા લોકો પર વધુ બોજ નાખે છે. આવી સ્થિતિને રિગ્રેસિવ (વિપરીત દિશામાં લઈ જનાર) વેરા કહે છે. રિગ્રેસિવ વેરા એ એક પ્રકારની પીછેહઠ છે, કારણ કે ગરીબો અને અમીરો બંનેને સમાન પ્રકારના માલ-સામાનના વપરાશ ઉપર એકસરખો વેરો લાગે છે. બીજી તરફ સીધા કરવેરાને પ્રગતિશીલ વેરા ગણવામાં આવે છે, કારણ કે તેને કરદાતાની ચુકવણીની ક્ષમતા સાથે જોડવામાં આવે છે અને કરદાતાની કરપાત્ર આવક વધે તેની સાથે આ વેરો વધતો રહે છે. ભારતમાં (કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો દ્વારા) ૬૦ ટકાથી વધુ એકત્ર કરાયેલો વેરો આડકતરો વેરો હોય છે. આનો અર્થ એ થયો કે કરવેરાનું માળખું અત્યંત રિગ્રેસિવ છે.

ભારતનો ટૅક્સ જીડીપી ગુણોત્તર (કેન્દ્ર અને રાજ્યોનો સંયુક્ત) (ટકામાં)

વર્ષ	કુલ વેરા-જીડીપીનો ગુણોત્તર	સીધા કરવેરા અને જીડીપીનો ગુણોત્તર	આડકતરા વેરા અને જીડીપીનો ગુણોત્તર
૨૦૦૧-૦૨	૧૩.૩૯	૩.૧૧	૧૦.૨૮
૨૦૦૨-૦૩	૧૪.૦૮	૩.૪૫	૧૦.૬૩
૨૦૦૩-૦૪	૧૪.૫૯	૩.૮૬	૧૦.૭૩
૨૦૦૪-૦૫	૧૫.૨૫	૪.૨૩	૧૧.૦૨
૨૦૦૫-૦૬	૧૫.૯૧	૪.૫૪	૧૧.૩૭
૨૦૦૬-૦૭	૧૭.૧૫	૫.૩૯	૧૧.૭૭
૨૦૦૭-૦૮	૧૪.૭૫	૬.૩૯	૧૧.૦૬
૨૦૦૮-૦૯	૧૬.૨૬	૫.૮૩	૧૦.૪૩
૨૦૦૯-૧૦	૧૫.૦૫	૫.૦૮	૯.૦૬
૨૦૧૦-૧૧	૧૬.૦૩	૫.૦૮	૧૦.૫૦
૨૦૧૧-૧૨	૧૬.૦૩	૫.૦૬	૧૦.૦૭
૨૦૧૨-૧૩	૧૬.૦૯	૫.૦૬	૧૧.૦૩
૨૦૧૩-૧૪ (RE)	૧૭.૦૧	૫.૦૭	૧૧.૦૪
૨૦૧૪-૧૫ (BE)	૧૭.૦૪	૫.૦૮	૧૧.૦૬

નોંધ: RE - Revised Estimate, BE -Budget Estimate

સ્રોતઃ ભારત સરકારના નાણાં મંત્રાલયના ઈન્ડિયન પબ્લિક ફાઈનાન્સ સ્ટેટેસ્ટિક્સ ૨૦૧૪-૧૫.

કરવેરા સુધારા :

વીતેલા વર્ષોમાં ખાસ કરીને આડકતરા કરવેરામાં, વેરાને વધુ ટૅક્સ ફ્રેન્ડલી બનાવવા માટે તથા કર પદ્ધતિને ઓછી અટપટી બનાવવા માટે સંખ્યાબંધ સુધારા કરાયા છે. ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી)ને આવો એક મહત્ત્વનો સુધારો ગણવામાં આવે છે. વેચાણ વેરાને બદલે રાજ્યોમાં ૨૦૦૫થી વેટ દાખલ કરાયો હોવા છતાં હાલમાં વેટ ઉપરાંત સંખ્યાબંધ અન્ય આડકતરા વેરા વસૂલવામાં આવે છે. આને કારણે કરવેરાની (ઉમેરા તા જતા વેરાને કારણે) કાસ્કડિંગ ઈફેક્ટ થાય છે. આ કારણે ઉત્પાદનથી માંડીને રિટેઈલના આખરી તબક્કા સુધી ઘણા વેરા લાગુ પડે છે. આ કારણે પ્રોડક્ટ્સમાં વેરાનું પ્રમાણ વધતું જાય છે અને પ્રોડક્ટ્સ ઊંચા વેરા ધરાવતી થઈ જાય છે. આ ઉપરાંત અલગ અલગ કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોએ લાદેલા ભિન્ન વેરાઓને કારણે કરવેરાનું પ્રમાણ વિપુલ પ્રમાણમાં વધતું રહે છે.

જીએસટીને કારણે હાલમાં પ્રવર્તમાન અનેક આડકતરા વેરાઓના ગૂંચવાડાનો અંત આવશે અને તેને બદલે એક આડકતરો વેરો : જીએસટી અમલમાં આવશે. તે વેટ જેવો જ વેરો હોવાના કારણે વેરાની કાસ્કેડિંગ ઈફેક્ટ ઘટવાની સંભાવના છે. તે પેટ્રોલિયમ, તમાકુ, આલ્કોહોલ વગેરેને બાદ કરતાં મોટા ભાગના માલ-સામાન અને સેવાઓ ઉપર લાગુ પડશે. જીએસટી એક જ વેરો હોવા છતાં, તેમાં સેન્ટ્રલ જીએસટી અને સ્ટેટ જીએસટી - એમ બે ઘટકોનો સમાવેશ થાય છે. એ. સુબ્રમણ્યમના નેતૃત્વ હેઠળની સમિતિના કહેવા મુજબ વેરાઓના દરની સંખ્યા મર્યાદિત રહેશે (૧) મોટા ભાગના માલ-સામાન અને સર્વિસિસ ઉપર એક સ્ટાન્ડર્ડ દરથી વેરો લાગશે (૨) મેરિટ્સ ગૂડ્ઝ અને આવશ્યક ચીજો પર ઓછા દરે વેરો લાગશે (૩) વૈભવી ચીજો જેવા નૉન-મેરિટ ગૂડ્ઝ ઉપર ઊંચા દરે વેરો લાગશે.

જીએસટી અમલમાં આવતાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોની કરવેરા લાદવાની સત્તા નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં ઘટશે, કારણ કે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકાર બંને પ્રોડક્શન તથા સર્વિસિસ ઉપર વેરો લાદતા હતા.

એવી આશા રાખવામાં આવે છે કે જીએસટીને કારણે કર પદ્ધતિનું સરલીકરણ અને તાર્કિકીકરણ થશે અને વેરો ભરવાના પાલનમાં વૃદ્ધિ થશે. સાથે સાથે એ બાબત પણ મહત્ત્વની છે કે સરકાર સીધી કરવેરા વધારવાનાં કેટલાંક પગલાં લેશે, જેને કારણે ભારતનાં કર માળખાંમાં પ્રગતિશીલતા આવશે.

લેખિકા અત્યારે સેન્ટર ફોર બજેટ એન્ડ ગવર્નન્સ એકાઉન્ટેબિલિટી (સીબીજીએ) માટે કામ કરે છે. તેમને મેક્રોઈકોનોમિક્સ, પબ્લિક ફાઈનાન્સ, આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર અને સામાજિક સંરક્ષણ સંશોધનમાં રસ છે.

Email: malini@cbgaindia.org

ભારતમાં ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ(જીએસટી) અને આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ

પ્રવાકર સાહુ, અશ્વીની બિશ્નોઈ

આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ એવું દર્શાવે છે કે જીએસટીની સફળતાનો આધાર મહદંશે તેના મોડલ અને અમલીકરણ ઉપર આધાર રાખે છે. વિતેલાં વર્ષોમાં ઘણા દેશોએ વૃદ્ધિ, આવકો અને ભાવ સ્થિરતાના હેતુથી જીએસટીનો લાભ મેળવવા માટે તેમના કર માળખામાં ફેરફારો કર્યા છે. અત્યાર સુધીમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા અને ન્યુઝિલૅન્ડને ટૂંકા ગાળામાં નાણાકિય ફાઈનાન્સ (ફિક્સલ ફાઈનાન્સ) અને ભાવ સ્થિરતાની દષ્ટિએ ટૂંકાથી મધ્યમ ગાળામાં લાભ થયા છે. જો જીએસટીનો દર ઊંચો હોય તો જીએસટીના અમલીકરણ પછી તુરત જ ટૂંકા ગાળામાં ભાવ વધારાની ભીતિ રહે છે.

ભારતમાં જેની અત્યંત પ્રતીક્ષા થઈ રહી હતી તે સરળ અને સમાન કર દરને ભારતની સંસદમાં તા. ૩ ઑગસ્ટ, ૨૦૧૬ના રોજ મંજૂરી મળી ગઈ છે. સ્વતંત્ર ભારતનો આ સૌથી મોટો કર સુધારો છે અને ૧૯૯૧ પછી જે માળખાકીય સુધારા હાથ ધરાયા તેમાં પણ આ સૌથી મોટો આર્થિક સુધારો છે. આ સુધારો હવે ૧૧ વર્ષના રાજકીય અવરોધ અને ચર્ચા પછી સંસદનાં બંને ગૃહોમાં પસાર થઈ ગયો છે.

કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારના ૧૫ કાયદાઓનો સમાવેશ કરીને એક જ આડકતરો કર દર વિવિધ રાજ્યોમાં ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી) એક જ કર દર અમલી બનશે અને મેક ઈન ઈન્ડિયા સાચા અર્થમાં એકીકૃત બજાર બની રહેશે. આગામી એપ્રિલ ૨૦૧૭થી કરવેરા અંગે રાજ્યોની કોઈ સરહદો રહેશે નહીં. આ એક સીમાચિહ્નરૂપ સિદ્ધિ છે, જે આગામી વર્ષોમાં કાયાપલટ કરનારી બની રહેશે. અને આર્થિક સુધારાઓની દષ્ટિમાં મોદી સરકારનું અત્યાર સુધીનું સૌથી મોટું સીમાચિહ્ન ગણાશે. આમ છતાં જીએસટીનો દર નક્કી કરીને અમલી બનાવવાનો રહેશે અને તેના સંચાલનલક્ષી મુદ્દાઓ હલ કરવાના રહેશે.

સેન્ટ્રલ વૅલ્યુ એડેડ ટૅક્સ (સેનવેટ)ની હાલની પદ્ધતિ અને રાજ્યો દ્વારા અમલમાં મૂકાતા વેટને કારણે કાસ્કેડિંગ અસરનો ભોગ બનવું પડે છે, કારણ કે આ બંને વેરા એક બીજા સાથે જોડાયેલા નથી. આ પદ્ધતિને કારણે ગ્રાહકો પર વેરાનો ઊંચો બોજો પડે છે. કેન્દ્ર અને રાજ્યો પાસેથી વિવિધ રાજ્યોમાં વેટના અલગ અલગ દરની ટૅક્સ ક્રેડિટ મેળવવી પડે છે. રોકાણકારો અને ઉદ્યોગો માટે સૌથી મોટા પડકારોમાં અટપટી કર વ્યવસ્થાનો સમાવેશ થાય છે, કારણ કે કેન્દ્ર અને રાજ્યોમાં અલગ અલગ પ્રકારની કર વ્યવસ્થા પ્રવર્તે છે. કરવેરાના આ ધોરણોનું પાલન કરવામાં ઘણો સમય અને નાણાંનો વ્યય થાય છે. ઉદ્યોગો અને રોકાણકારો તરફથી તેના સરલીકરણ અંગે સુધારા માટે ભારે માંગ છેલ્લા એક દાયકાથી થઈ રહી હતી. માલ-સામાન અને સેવાઓ ઉપરના વેરાના સંકલનને કારણે વેરાના પાલનનો ખર્ચે ઘટશે અને એકસાથે ઈનપુટ માટે સંપૂર્ણ ટૅક્સ ક્રેડિટ મળી રહેશે.

હાલમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંને સ્તરે વેટ સિસ્ટમની મર્યાદાઓ છે. કેન્દ્રના સ્તરે માત્ર કાચા માલ ઉપર વેરો વસૂલવામાં આવે છે અને તેની ઈનપુટ ક્રેડિટ અપાય છે, પણ મેન્યુફેક્ચરિંગ પહેલાં થયેલા ખર્ચાઓ માટે કોઈ વેરાઓ લેવાતા નથી. સર્વિસ ટૅક્સ મર્યાદિત પ્રોડક્ટ્સ ઉપર લાદવામાં આવે છે. આથી આ પ્રોડક્ટ્સના ઉત્પાદનની પ્રક્રિયામાં સર્વિસ ટૅક્સન ક્રેડિટ આપવાનું ઘણું મુશ્કેલ છે. માલ અને સર્વિસિસ ઉપરનો જીએસટી એક ઘનિષ્ઠ વેરો બની રહેશે અને આથી કાસ્કેડિંગ અસર દૂર કરવાનું ખૂબ જ મહત્ત્વનું બની રહે છે. હાલમાં રાજ્યોના વેટને ઘણી મર્યાદાઓ છે, જેવી કે કેન્દ્રને ચૂકવાઈ ચૂકેલી

ઍક્સાઇઝ ડ્યૂટી ઉપર વેટ વસૂલ થાય છે. આ ઉપરાંત લક્ઝરી ટૅક્સ, મનોરંજન વેરો વગેરે અન્ય આડકતરા વેરા ચૂકવવા પડે છે અને સેન્ટ્રલ સર્વિસ ટૅક્સ ઉપર ઇનપુટ ક્રેડિટ લેવાની કોઈ જોગવાઈ નથી. આથી સીજીએસટી અને એસજીએસટીની ક્રેડિટનો ઉપયોગ કરવા માટે એક ઘનિષ્ઠ જીએસટીની વિવિધ નિયમોનું સરલીકરણ કરવાની જરૂરિયાત હતી. એકંદરે કર દાતા અને સરકારી તિજોરી બંનેને આ સરળ કર વ્યવસ્થાનો લાભ મળશે, કાસ્કેડિંગ અસર નાબૂદ થશે. કોમન માર્કેટસ વિકસાવી શકાશે. કરવેરાનો પાયો વિસ્તૃત કરી શકાશે અને કરવેરાના પાલનમાં થતો ખર્ચ ઘટાડી શકાશે.

કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારના સૂચિત બે જીએસટી દ્વારા કર વ્યવસ્થામાં તબદિલી આવશે. સીએસટીના બદલે સુસંકલિત ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (આઈજીએસટી) ભારતમાં માલ-સામાનના આંતરરાજ્ય સપ્લાય ઉપર લેવાશે અને તે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા એકત્ર કરાશે. આઈજીએસટી આયાતી માલ અને સેવાઓને તથા માલ અને સર્વિસ સેવાઓની આંતરરાજ્ય તબદિલીને પણ લાગુ પડશે. સૂચિત જીએસટી એ એક સ્થળ આધારિત (ડેસ્ટિનેશન બેઝ) વેરો છે. કરબોજ મૂળ રાજ્યમાંથી વપરાશના રાજ્ય ઉપર તબદિલ થશે અને પરિણામે ઉત્પાદન કરતાં અને વિકસતાં રાજ્યોને ઓછી આવક મળશે. પ્રથમ પાંચ વર્ષ દરમિયાન જીએસટીના કારણે રાજ્યોને આવકમાં થનારી ખોટ સરભર કરી આપવામાં આવશે. મૂડી રોકાણ આકર્ષવા અને ઉદ્યોગોના વિકાસ માટે માળખાગત સુવિધાઓ તથા અન્ય વપરાશ (યુટિલિટિઝ)માં રોકાણ કરનાર વિકસીત રાજ્યો માટે આ સારા સમાચાર નથી. આ કારણે વપરાશકાર રાજ્યો(જેવા કે ઓડીશા, ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર અને કેરાલા)ને ફાયદો થશે, જ્યારે મૂળ રાજ્યો (જેવા કે તામિલનાડુ, ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર)ને નુકસાન થશે. એકંદરે સમગ્ર ભારતમાં એક જ આડકતરા કર દરને કારણે કોમન માર્કેટ ઊભુ થશે અને આખરી વપરાશકારને ઓછો કરબોજ લાગશે.

કેટલાંક આકર્ષક ક્ષેત્રોમાં જીએસટી લાગુ નહીં પડે (જેવા કે માનવવપરાશ માટેની આલ્કોહોલિક પ્રોડક્ટ્સ, વીજળી, રિયલ એસ્ટેટ અને પેટ્રોલિયમ પ્રોડક્ટ્સ). રાજ્યો આ ક્ષેત્રોમાં અલગ અલગ વેરા લાગુ પાડી શકશે. આમ છતાં પેટ્રોલિયમ પ્રોડક્ટ્સની કિંમતોની સામાન્ય કિંમતો અને અન્ય પ્રોડક્ટ્સ પર વ્યાપક અસરો થશે અને એક વાર જીએસટી કાઉન્સિલ તારીખ નોટિફાઈ કરે એટલે તેને જીએસટી હેઠળ લાવવામાં આવશે.

એક જ સમાન દેશવ્યાપી વેરાને કારણે અપાર ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટની સુવિધા પ્રાપ્ત થશે. કરવેરાની કાસ્કેડિંગ અસર નાબૂદ થશે અને વિવિધ રાજ્યોમાં માલ અને સર્વિસિસનો મુક્ત પ્રવાહ વહેતો રહેશે. આ કારણે મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપનીઓને તેમના વિવિધ સપ્લાય ચેઇન સ્રોતના કાચા માલ અને પ્રોડક્ટ્સની વેચાણમાં અન્ય વધારાના બોજા વગર યોગ્ય ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ મળી રહેશે. આ કારણે પ્રોડક્શન વ્યાપક બનાવી શકાશે અને આખરે ટ્રાન્ઝેક્શન કોસ્ટ નીચી આવશે અને ગ્રાહકોને લાભ થશે.

વિવિધ રાજ્યોમાં હાલમાં અમલમાં છે તેવા અલગ અલગ કર માળખાને કારણે કંપનીઓ માટે ભેદભાવયુક્ત પ્રોત્સાહનોની સ્થિતિ ઊભી થાય છે. ઉત્પાદન અને લૉજિસ્ટિક્સ માટે રોકાણકારો એવાં સ્થળો પસંદ કરે છે કે જ્યાં ઓછો કર દર હોય અને વહીવટી મુશ્કેલી ન હોય. હવે આ કર પ્રોત્સાહનને કારણે પ્રોડક્શનના માળખામાં જે ફેરફાર થશે તેના કારણે મેક ઇન ઇન્ડિયા માટે કઈ ચીજો બનાવવી તે નક્કી કરી શકાશે. આથી જીએસટી મારફતે કર વ્યવસ્થા સરળ બનવાને કારણે કાયાપલટ થશે અને જમીન સંપાદન તથા સુગમ કામદાર કાયદાઓ જેવા મહત્ત્વના સુધારાઓ કરવાના રહેશે.

આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ

આંતરરાષ્ટ્રિય અનુભવ એવું દર્શાવે છે કે જીએસટીની સફળતાનો આધાર મહદંશે તેના મોડલ અને અમલીકરણ ઉપર આધાર રાખે છે. વિતેલાં વર્ષોમાં ઘણા દેશોએ વૃદ્ધિ, આવકો અને ભાવ સ્થિરતાના હેતુથી જીએસટીનો લાભ મેળવવા માટે તેમના કર માળખામાં ફેરફારો કર્યા છે. અત્યાર સુધીમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા અને ન્યુઝિલૅન્ડને ટૂંકા ગાળામાં નાણાકિય ફાઇનાન્સ (ફિસ્કલ ફાઇનાન્સ) અને ભાવ સ્થિરતાની દૃષ્ટિએ ટૂંકાથી મધ્યમ ગાળામાં લાભ થયા છે. જો જીએસટીનો દર ઊંચો હોય તો જીએસટીના અમલીકરણ પછી તુરત જ ટૂંકા ગાળામાં ભાવ વધારાની ભીતિ રહે છે.

ઘણી સેવાઓ (જેવી કે શિક્ષણ, આરોગ્ય, કૉમર્શિયલ અને બિઝનેસ સર્વિસિસ) ઉપર હાલમાં વેરો લાગતો નથી અથવા તો ઓછો વેરો લેવાય છે. સૂચિત જીએસટીનો દર ૧૮થી ૨૨ ટકા જેટલો રહેશે. જીએસટીનું અમલીકરણ ટૂંકા ગાળામાં ફુગાવા તરફ દોરી જશે. આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ દર્શાવે છે કે આ ફુગાવો ટૂંકાગાળામાં ઉંચો જશે, કારણ કે ઘણી નવી સર્વિસિસ અને માલ જેના પર અગાઉ વેરો લાગતો નહોતો તેમને જીએસટી હેઠળ વેરો લાગશે. જીએસટીનું માળખું જીએસટી નહીં ચૂકવતી કંપનીઓ અથવા તો બિઝનેસિસ માટે મુશ્કેલ બની રહેશે, કારણ કે ઉત્પાદનથી માંડીને રિટેઈલ સુધીની સમગ્ર વેલ્યુ ચેઇન પારદર્શક રીતે સુસંકલિત આઈટી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર હેઠળ આવી જશે. આથી એક તરફ કાસ્કેડિંગ અસર નાબૂદ થવાથી કરબોજો ઓછો થવાની અને સરકારને કરવેરાનો પાયો વ્યાપક થતા કરની આવક વધવાનો અંદાજ છે; તો બીજી તરફ ભાવ ઊંચા જવાની પણ સંભાવના રહે છે.

દુનિયાના આશરે ૧૬૦ દેશ એવા છે કે જેમણે વેટ/જીએસટીનો અમલ કર્યો છે. જેમાં આસિયાનના ૭ દેશ, એશિયાના ૫૩, ઓસિનિયાના ૭, આફ્રિકાના ૪૪, દ. અમેરિકાના ૧૧ અને કેરેબિયન મધ્ય અને ઉ. અમેરિકાના ૧૯ દેશોનો સમાવેશ થાય છે. વેટ/જીએસટીનો અમલ યુરોપના દેશોએ મહત્તમ કર્યો છે. ૧૯૫૪માં જીએસટી અમલમાં મૂકનાર ફ્રાન્સ પ્રથમ દેશ હતો. એ પછી જર્મનીએ ૧૯૬૮માં, અને યુનાઈટેડ કિંગડમે ૧૯૭૩માં અમલ કર્યો. મોટા ભાગના દેશોમાં જીએસટી એકરૂપતા ધરાવે છે. પણ કેનેડા અને બ્રાઝીલ દેશને ભારતે બેવડા જીએસટીની દરખાસ્ત કરી છે. મોટા ભાગના દેશોમાં વેટ/જીએસટીનો સ્ટાન્ડર્ડ દર ૧૬થી ૨૦ ટકા છે. ભારતે પણ એજ રીતે ૧૮ થી ૨૨ ટકાના વેટના દરની દરખાસ્ત કરી છે.

જો આપણે ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા, ન્યુઝીલૅન્ડ સિંગાપુર, જાપાન, કોરિયા, યુનાઈટેડ કિંગડમ (કોઠો-૧)ની વાત કરીએ તો તેમણે મોટા ભાગના મેક્રઈકૉનૉમિક ઈન્ડિકેટર્સમાં સારી કામગીરી દર્શાવી છે. જીએસટીનું સ્વરૂપ દેશે દેશે બદલાય છે. ઓસ્ટ્રેલિયાએ ઓછો તટસ્થ (neutral) ન્યુઝીલેન્ડ અત્યંત ન્યુટ્રલ અને કેનેડાએ મધ્યમ પ્રકારનો જીએસટી અમલમાં મૂક્યો છે. કોઠા-૧માં દર્શાવેલા મોટા ભાગના દેશોમાં ભાવસપાટીમાં કામચલાઉ વધારો થયો હતો અને થોડા વર્ષ પછી અને મધ્યમ ગાળામાં એમાં ઘટાડો થયો હતો. કોઠા-૧માં દર્શાવાયા પ્રમાણે વેટ/જીએસટીના અમલ પછી મોટાભાગના દેશોમાં ફુગાવો નીચા દરે સ્થિર થયો હતો. મોટા ભાગના દેશોમાં જીડીપી વૃદ્ધિ દર, ફિસ્કલ બેલેન્સ, કરન્ટ એકાઉન્ટ બેલેન્સ, ટૅક્સ-જીડીપી ગુણોત્તર જેવા મેક્રો ઈન્ડિકેટર્સ સુધર્યાં હતાં, ખાસ કરીને કેનેડા, ઓસ્ટ્રેલિયા, ન્યુઝિલૅન્ડ, કોરિયા, સિંગાપુર અને યુનાઈટેડ કિંગડમમાં.

આથી જીએસટી જેવી એક સરળ એકીકૃત વ્યવસ્થાએ આ અર્થતંત્રોને સ્પર્ધાત્મક બનાવ્યાં છે, નિકાસ વધારવામાં સહાય થઈ છે સરકારી તિજોરીની આવક વધી છે અને ભાવો સ્થિર થયા છે. જોકે, કોઠા - ૧માં દર્શાવાયા મુજબ સામાન્યપણે આ દેશોના વિકાસના સ્તર મુજબ મહત્ત્વના મેક્રો ઈકૉનૉમિક ઈન્ડિક્ટર્સમાં તથા જીએસટીના યોગ્ય અમલની બાબતમાં તફાવત જોવા મળે છે. વધુમાં વૃદ્ધિ, ફિસ્કલ બેલેન્સ, કરન્ટ એકાઉન્ટ બેલેન્સ, વગેરે મેક્રો વેરિયેબલ્સમાં જે તફાવત જોવા મળે છે તેનો સંબંધ માત્ર કરવેરાના માળખા સાથે નથી પરંતુ સ્ટ્રકચરલ (માળખાગત), નીતિવિષયક અને થયેલી કામગીરી જેવાં પરિબળો કારણરૂપ છે.

જીએસટીના માળખાને અમલમાં મૂકનાર ઘણા દેશોને મળેલી સફળતાને અનુસરીને તાજેતરમાં મલેશિયાએ જીએસટી અમલમાં મૂક્યો છે અને ચીન કરવેરાના આવા એક સમાન વેરાનો અમલ કરવાની દિશામાં આગળ વધી રહ્યું છે. મલેશિયાએ ૬ ટકો જીએસટી માત્ર તા. ૧ એપ્રિલ ૨૦૧૫થી અમલમાં મૂક્યો છે. બંગલાદેશ, શ્રીલંકા, પાકિસ્તાન જેવા સાઉથ એશિયા રિજીયનના મોટા ભાગના દેશો માં વેટ ૧૯૯૦ના દાયકાથી અથવા તો ૨૦૦ના દાયકાના પ્રારંભ કાળથી અમલમાં છે. ભારતે અમલ કર્યો તે પહેલા બુરૂંડી, કોંગો, ગામાબિયા અને મોઝામ્બિક અને સીશીલસ જેવા આફ્રિકાના મોટા ભાગના દેશો, છેલ્લાં ૭ થી ૮ વર્ષથી જીએસટીનો અમલ કરી દીધો છે.

ભારતની જેમ માત્ર કેનેડામાં ડ્યુએલ જીએસટી અમલમાં છે. કેનેડોમાં જીએસટીનો અમલ કરવા જતાં ઘણાં રાજકીય પરિબળોના વિરોધનો સામનો કરવો પડ્યો હતો, આમ છતાં કેનેડાએ આગળ વધીને જીએસટીનો અમલ કરી દીધો છે. હકીકતમાં કેનેડાની સરકારે અમલીકરણ પછી વ્યાવહારિક અભિગમ દાખવીને ઘટાડેલો જીએસટીનો દર સતત ચાલુ રાખ્યો છે. કેનેડામાં જીએસટી મેન્યુફેકચરરના સેલ્સ ટેકસને બદલે ૧૯૯૧માં અમલમાં આવ્યો હતો. આ વેરો કરિયાણુ, મકાનભાડાં, તબીબી સેવાઓ તથા ફાઇનાન્સિયલ સર્વિસિસ ઉપર લાગુ પાડવામાં આવ્યો નથી.

જીએસટી લાગુ કરવામાં આવ્યો તે પછીના ગાળામાં કેનેડામાં વૃદ્ધિ, સરકારી ફાઈનાન્સ, કર આવકો અને ભાવ સ્થિરતા જેવી મેક્રો ઈકૉનૉમિક બાબતોમાં સુધારો જણાયો છે (જુઓ આકૃતિ-૧). સમાન પ્રકારે ઓસ્ટ્રેલિયા કે જેણે જીએસટીનો અમલ વર્ષ ૨૦૦૦માં કર્યો તેને ખાસ કરીને કર આવકોની બાબતમાં કરન્ટ એકાઉન્ટ બેલેન્સમાં હકારાત્મક પરિણામો જોવાં મળ્યાં છે (જુઓ- આકૃતિ-૨). અન્ય એક દેશ કે જેણે જીએસટીનો સફળ અમલ કર્યો છે તે છે, ન્યુ ઝીલેન્ડ, તેણે ૧૯૮૬માં જીએસટી અમલમાં મૂક્યો. મોટા ભાગના દેશ ઉપરાંત કેટલાક અપવાદો પણ છે : જેમ કે તમામ પ્રકારના આહારમાં એકસરખો દર લાગુ પાડવામાં આવે છે. યુરોપિયન યુનિયનમાં જીએસટીને 'આઉટપુટ વેટ' (આઉટપુટના પૂરવઠા પર લાગે છે) અને 'ઈનપુટ વેટ' (કે જે એક બિઝનેસથી બિઝા બિઝનેસને મળેલા પૂરવઠા ઉપર લાગુ પડે છે) ના નામે ઓળખવામાં આવે છે. સામાન્ય રીતે બિઝનેસ તેણે ચૂકવેલો વેરો આઉટપુટ વેટ સામે સેટ કરીને અથવા તો જો વધુ હોય તો સરકાર પાસેથી ક્લેઈમ કરીને મેળવે છે.

આમ છતાં ઘણા દેશોએ આ વેરાની રજૂઆત પછી દર વધારવા પડ્યાં છે. ભારતના સંદર્ભમાં આ બાબત ખૂબ જ સુસંગત છે, જ્યાં આવક માટે ન્યુટ્રલ રેટ ૨૭ ટકા અને હવે ૧૬થી ૧૮ ટકાનો વેરો યથાર્થ જણાય છે.

આકૃતિ-૧ કેનેડામાં જીએસટી અને માઈક્રો ઈકૉનૉમિક કામગીરી (પરફોર્મન્સ)

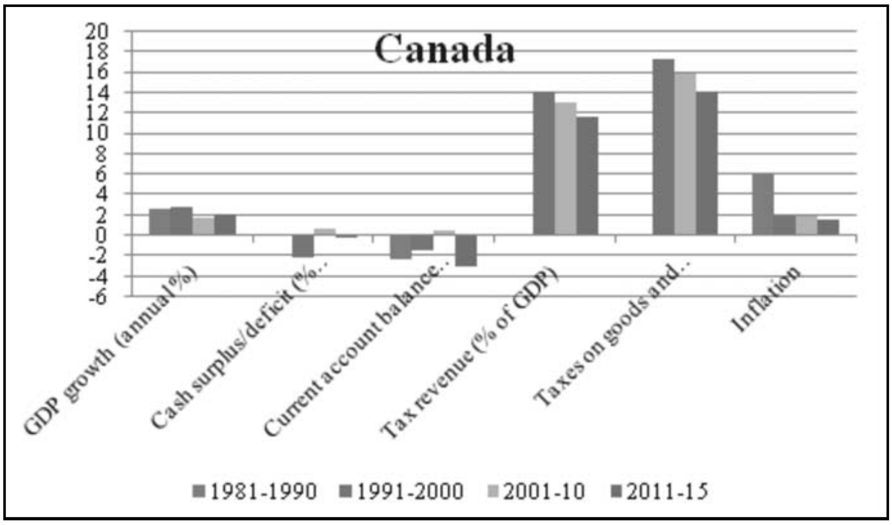

સ્ત્રોતઃ વર્લ્ડ ડેવલપમેન્ટ ઇન્ડિકેટર્સ, વિશ્વ બૅંક

આકૃતિ-૨ ઓસ્ટ્રેલિયામાં જીએસટી અને માઈક્રો ઈકૉનૉમિક કામગીરી (પરફોર્મન્સ)

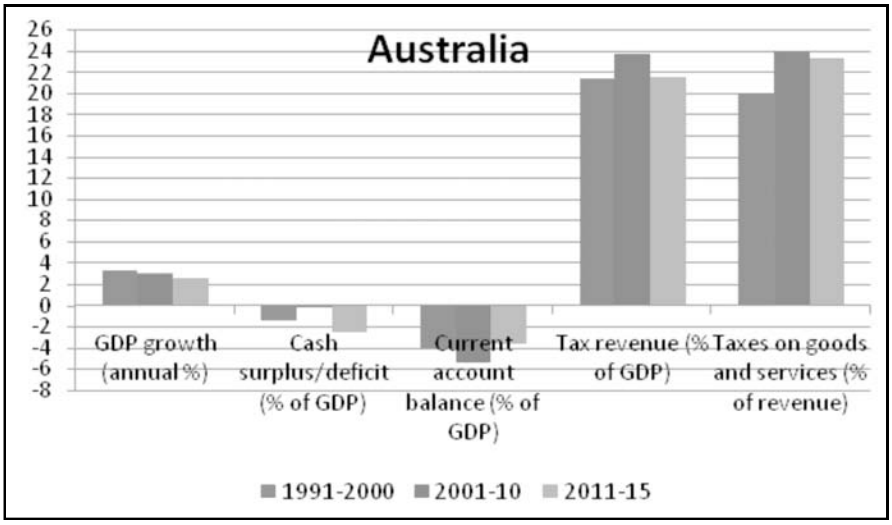

સ્ત્રોતઃ વર્લ્ડ ડેવલપમેન્ટ ઇન્ડિકેટર્સ, વિશ્વ બૅંક

આંતરરાષ્ટ્રીય અનુભવ ઉપરથી મેળવવાનો પદાર્થપાઠ

જીએસટીનો અમલ કરનાર મોટા ભાગના દેશોમાં ખાસ કરીને અસરકારક કર દર અગાઉના દરની તુલનામાં ઊંચો હોય તો મુખ્ય પડકાર તેની ફુગાવાકારી પ્રકૃતિનો રહ્યો છે. દાખલા તરીકે જ્યારે ૧૯૯૪માં જીએસટી અમલી બન્યો ત્યારે ફુગાવો વધતો જણાયો હતો. મલેશિયામાં જ્યારે ડોમેસ્ટિક ટ્રેડ ઍન્ડ કન્ઝ્યૂમર એફેર વિભાગે જીએસટી અમલી બનાવ્યો ત્યારે ફુગાવો વધવાના જોખમને નિવારી શકાયું હતું.

મલેશિયા પાસેથી એક મહત્ત્વનો પાઠ એ શીખવાનો છે કે જીએસટીના અમલ પૂર્વે બિઝનેસ દ્વારા એના માટેની સજ્જતા વહેલી કેળવવાનુ જરૂરી બની રહે છે. જીએસટી માટે તૈયારી કરવા દોઢ વર્ષ મળ્યું હોવા છતાં મલેશિયાની સરકારને ભારે વિરોધનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. ભારતમાં જે પ્રકારના સંકુલ(complex) મોડલને અનુસરવાની દરખાસ્ત કરાઈ છે, ત્યારે અને જ્યારે જીએસટી તંત્રને અનુસરવા બિઝનેસમાં પરિવર્તનની જરૂર છે ત્યારે અને ૯ માસ કરતાં ઓછા સમયમાં જીએસટી અમલમાં આવવાનો છે ત્યારે ભારતની સરકાર માટે જીએસટીનો અમલ પડકારરૂપ બની રહેશે.

વધુમાં આંતરરાષ્ટ્રિય અનુભવ એવો છે કે ઘણા સમય સુધી જીએસટી આવશ્યકપણે કેન્દ્ર સરકારનો વેરો ગણાતો હતો અને બે અલગ અલગ સ્તરે સરકાર દ્વારા વેરો લેવામાં ઉંચા વસૂલાત ખર્ચને કારણે, વેરાના પાલન (compliance)ના ખર્ચને કારણે તથા વિવિધ કર વચ્ચે વિસવાદિતાને કારણે સંભવતઃ કેન્દ્ર સરકારની અસરકારક મેક્રોઈકૉનૉમિક સત્તાઓ તથા પુનઃવિતરણ નીતિઓને કારણે આગાઉની કર વ્યવસ્થા બિનઅર્થક્ષમ અથવા તો અનિચ્છનીય ગણાતું હતું. (બર્ડ ઍન્ડ ગેન્ડ્રોન ૨૦૦૭) સરહદ પાર વેચાણ(cross broder trade)ના સંબંધમાં દેશની અંદર લેવાતા આ વેરાને કારણે કેટલાક ટેક્નિકલ વાંધાઓ લેવાતા હતા. આથી મોટા ભાગના ફેડરલ દેશો વેટ ફેડરલ લેવલે (કેન્દ્રના સ્તરે) વસૂલ કરાવા છતાં કેટલાક દેશમાં રાજ્ય સ્તરે તેની વહેંચણી પણ કરાય છે. અગાઉ સબ-નૅશનલ (દેશના વિવિધ પ્રદેશોમાં અમલી બન્યો હોય તેવો) વેટ મૂળભૂત રીતે બ્રાઝિલમાં રજૂ થયો હતો, પણ સરહદ પારના વેપારને કારણે તે ચર્ચાનો વિષય બન્યો હતો (કીન ૨૦૦૯, સ્મોસેન ૨૦૧૦). કેનેડામાં ડ્યૂઅલ વેટનો અનુભવ સંવાદિતા ધરાવતો રહ્યો છે. વેરાનો પાયો અને કેટલેક અંશે દરને કારણે આ પદ્ધતિ ખૂબ જ કારગત નિવડી છે.

જીએસટી સાથેનો આંતરરાષ્ટ્રિય અનુભવ સૂચવે છે કે એમાં રાહતો ઓછામાં ઓછી રાખવી જોઈએ, પરંતુ એક યા બીજાં બહાનાં હેઠળ કેટલાંક રાજકીય જૂથોનાં દબાણથી રાહતો નહીં આપવાનું આસાન બનતું નથી. આમ છતાં સુધારાની કવાયતના ભાગ તરીકે તમામ સંબંધિત રાજ્યો સાથે મળીને આ યાદી ટૂંકી બનાવવાનું શક્ય બને

છે. રાહતોની યાદી લાંબી રાખવાથી રાજ્યોની નાણાંકીય સ્વાયત્તતા વધશે નહી અને કરવેરાનો પાયો સાંકડો બનશે અને આ કારણથી ઈનપુટ વેરાઓની ક્રેડિટ આપવાની કામગીરી ઘનિષ્ટ (comprehensive) બની શકશે નહીં.

વિવિધ દેશોની વાત કરીએ તો ન્યુઝિલેન્ડમાં ઓછામાં ઓછી રાહતો છે અને જીએસટીનો ખૂબ જ ઘનિષ્ઠ વ્યાપ જોવા મળે છે, પરંતુ ભારત જેવા દેશમાં આ ઉદાહરણને અનુસરવાનુ મુશ્કેલ બની શકે તેમ છે, કારણ કે સમાનતા, વહીવટી આસાની, પ્રાદેશિક વિકાસ અને નાના કદના ઉદ્યોગોના વિકાસના ઓઠા હેઠળ રોજગાર નિર્માણ તથા અન્ય કારણોથી રાજકિય દબાણો સામે ટકી રહેવાનું ખૂબ જ મહત્ત્વનું બની રહે છે.

જે બોધપાઠ પ્રાપ્ત થાય છે તે દ્વારા એટલું કહી શકાય કે સામાન્ય જનતા, વિવિધ બિઝનેસ અને કંપનીઓ દ્વારા જીએસટીની સ્વીકૃતિ આસાન નથી. એ બાબતને નકારી શકાય તેમ નથી. આગોતરા આયોજન અને ઉદ્યોગોને પૂરતો સમય આપીને તથા વિવિધ બિઝનેસ અને વહીવટી તંત્ર વચ્ચે સંવાદ સ્થાપીને તેમ જ અમલીકરણના આયોજનમાં ઉદ્યોગને સાંકળીને વાજબી કર દર, તેમજ કાનૂની દસ્તાવેજો સમયસર બહાર પાડીને ઘણા દેશોમાં જીએસટીનું અમલીકરણ આસાન બનાવી શકાયું છે. હકીકત એ છે કે વેરાના અમલીકરણની શરૂઆતમાં પ્રારંભિક સમસ્યાઓ નડતી હોવા છતાં જીએસટી કાર્યક્ષમ કર વસૂલાત પદ્ધતિ પુરવાર થઈ છે.

સંચાલનની સમસ્યાઓ

હવે જ્યારે બંધારણીય સુધારાનો અવરોધ દૂર થયો છે ત્યારે અસરકારક અમલીકરણના સંચાલનલક્ષી પ્રશ્નોની સવેળા કાળજી લેવાવી જોઈએ અને નાણાંમંત્રીએ વચન આપ્યું છે તે મુજબ જીએસટી તા.૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી અમલી બનવો જોઈએ. આ સંદર્ભમાં ઘણા બધા મુદ્દા હલ માગી લે તેવા છે. જીએસટી એ એક સીમાચિહ્નરૂપ સુધારા વિધેયક છે. આમ છતાં, ભારતની કર વ્યવસ્થા સંકુલ પ્રકારની હોવાથી જીએસટીના અમલીકરણમાં ઘણા પડકારોને સામનો કરવો પડશે. સરકારે જે મુખ્ય બે પડકારો હલ કરવાના છે તેમાં રેવન્યુ ન્યુટ્રલ રેટ (આરએનઆર) નક્કી કરવાનું અને જીએસટીની થ્રેશહોલ્ડ લિમિટ (વેરો લાગુ પડવાની મર્યાદા) નક્કી કરવાનું છે. આરઍન્ડઆર દ્વારા સરકારની આવકો અગાઉના જેટલી જ જળવાઈ રહે તેની ખાતરી રાખવાનું આવશ્યક બની રહેશે. સમાન પ્રકારે ખાસ કરીને દેશના નાના બિઝનેસ ઉપર કરવેરાનો બોજો આવે નહીં તે રીતે યોગ્ય થ્રેશહોલ્ડ લિમિટ નક્કી કરવાનું પણ પડકારજનક છે.

એવા કેટલાક મુદ્દાઓ છે જેને કારણે તા.૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી જીએસટીનું અમલીકરણ એક મુશ્કેલ લક્ષ્ય બની શકે તેમ છે. આ મુદ્દાઓમાં જીએસટીના અમલ માટે આઈટી પ્લૅટફૉર્મ તૈયાર કરવાનું અને અત્યંત સંકુલ જીએસટી પદ્ધતિ માટે રાજ્યોના જીએસટી, કેન્દ્રના જીએસટી અને માલ તથા સેવાઓની આંતરરાજ્ય હેરફેરમાં ઈન્ટિગ્રેટેડ જીએસટીને કારણે વહીવટી વ્યવસ્થા ગોઠવવાનું મુશ્કેલ બની રહેશે. કાનૂની કર વિવાદો (Tax litigation) અંગેની નીતિ અને પ્રક્રિયાઓ સમાન બનાવી અસરકારક લિટિગેશન સિસ્ટમ જીએસટીનું અમલીકરણ દેશવ્યાપી બને તે પહેલાં ગોઠવવાનું જરૂરી બનશે. સરકારે ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ નેટવર્ક (જીએસટીએન)ની રચના કરી દીધી છે. જીએસટીએન દ્વારા જીએસટી પોર્ટલ વિકસાવવાનું રહેશે, જેથી રજિસ્ટ્રેશન, રિટર્ન ફાઈલિંગ, કર ચુકવણી, આઈજીએસટી સેટલમેન્ટ વગેરે બાબતોમાં ખાતરીપૂર્વક ટૅક્નૉલોજિકલ સપોર્ટ મળી રહે. એક મજબૂત આઈટી બેકબોન (backbone) જરૂરી બનશે. બૅંકીંગ પદ્ધતિમાં સુધારો, કર સંચાલનની કામગીરી સંભાળતા સ્ટાફને વિસ્તૃત તાલીમ, જીએસટીના દરને આખરી સ્વરૂપ આપવું, ઓછી આવક મેળવતા અને ઓછાં વિકસેલાં રાજ્યોનાં હિતો જાળવવાં, કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારની હાલની અને ભવિષ્યની આવક વચ્ચે સમતુલા જાળવવા જેવા અન્ય કેટલાક પડકારો પણ છે.

જીએસટીના સફળ અમલીકરણ માટે યોગ્ય જીએસટી રેટ નક્કી કરવો આવશ્યક બને છે, જે આરએનઆર છે અને તેને માટે સમગ્ર કર સંચાલનના કાર્યક્ષમ આઈટી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ક્ષમતા નિર્માણ જરૂરી બને છે. રેવન્યુ-ન્યૂટ્રલ જીએસટીના દર ૧૧ થી ૧૨ ટકા રાખવા માટે ઘણી ભલામણો થઈ છે, પરંતુ આરઍન્ડઆર માટેની કમિટી અને જનરલ સેલ્સ ટૅક્સના દરના માળખા (Structure of Rates fro General Sales Tax- 2015) અંગેનો અહેવાલ આપવા માટે ચીફ ઇકૉનૉમિક એડવાઈઝર, ભારત સરકારના અધ્યક્ષપદ હેઠળ રચાયેલી સમિતિના રિપોર્ટ મુજબ આરએનઆર ૧૫થી ૧૫.૫ ટકા જેટલો અને સ્ટાન્ડર્ડ જીએસટીનો દર ૧૭-૧૮ ટકા રહેવો જોઈએ.

બીજી બાબત એ છે કે સરકારે સફળતાપૂર્વક ડિજિટલ ઈન્ડિયા પ્રોગ્રામમાં આગળ ધપવાનું છે. જીએસટીનું સમગ્ર ભારતમાં અસરકારક અમલીકરણ કરવા માટે અદ્યતન આઈટી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની જરૂર પડશે. વિવિધ રાજ્યોમાં હાઈ સ્પિડ આઈટી કનેક્ટિવિટીની ખાતરીની સાથે સાથે વ્યાપક ભૌગોલિક અસમાનતા પણ પડકારૂપ બની રહેશે. વધુમાં સમગ્ર કર વહીવટનું તંત્ર જીએસટીના સંચાલન માટે ક્ષમતા નિર્માણ (capacity building) માંગી લે છે.

ચોક્કસ માત્રામાં રાજ્ય સરકારોને સ્ટેટ જીએસટી લાદવાની આઝાદીથી એકીકૃત (unified) જીએસટીનો હેતુ ફિક્કો પડી (dilute) જાય છે. આથી જીએસટી કાઉન્સિલ કે જે સર્વોચ્ચ નિર્ણાયક સંસ્થા છે તેણે રાજ્યો અને કેન્દ્રો વચ્ચે અભિપ્રાય મેળવવા માટે વૉટિંગની વ્યવસ્થા ગોઠવી છે, જેણે દરેક રાજ્યમાં સમાન જીએસટી દરને વળગી રહેવું જોઈએ. આ ઉપરાંત કેન્દ્ર

સરકાર અને અત્યંત શક્તિશાળી જીએસટી કાઉન્સિલ વચ્ચે એક તૃતીયાંશ વૉટિંગ રાઇટને કારણે સત્તાની સમતુલાના પણ સવાલો છે.

સૌપ્રથમ વાર તમામ રાજકીય પક્ષોએ સંમત થઈને જીએસટી બિલ સર્વ સંમતિથી મંજૂર કર્યું છે. આ એક પુખ્ત કામગીરી થઈ છે જે સરકાર માટે એક સિદ્ધિની બાબત છે. જીએસટીને વિશ્વના અત્યંત સંકુલ પ્રકારના કર સુધારા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જેમાં જીએસટી પોર્ટલ ઉપર ૭૫ લાખ બિઝનેસનું રજિસ્ટ્રેશન થશે, ચુકવણી થશે અને રિટર્ન પણ ફાઇલ થશે. વિવિધ પ્રકારના કરવેરાના સ્તર અને રાહતોને કારણે ભારતમાં કર પદ્ધતિનું પાલન કરવું ખૂબ જ ખર્ચાળ બની રહ્યું છે, ત્યારે ટૂંકમાં એટલું કહી શકાય કે આપણે ખૂબ જ આવશ્યક અને સીમાચિહ્નરૂપ સુધારો કરી શક્યા છીએ.

પણ, જીએસટીની ગુણાત્મક બાબતો (merit) સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ છે, પરંતુ જે મુશ્કેલી છે તે તેની વિગતો (detail)માં છે, કારણ કે કેટલા સફળ થઈશું તે યોગ્ય સમય આવે જ ખ્યાલ આવશે.

કોઠો-૧ જીએસટીનો અમલ કરનાર દેશોમાં આર્થિક કામગીરી (પરફોર્મન્સ)

Country	Year of introduction	GDP Growth (%)						Fiscal Balance (% of GDP)					
		1961–70	1971–80	1981–1990	1991–2000	2001–10	2011–15	1961–70	1971–80	1981–90	1991–00	2001–10	2011–14
Australia	2000	5.09	3.02	3.42	3.32	3.05	2.64	-	0.11	0.04	-1.36	-0.14	-2.50
Brazil	1964	6.19	8.51	1.77	2.60	3.73	1.02	-	-	-3.39	-2.26	-2.37	-2.13
Canada	1991	5.21	4.06	2.67	2.87	1.87	2.13	-	-	-	-2.17	0.77	-0.16
France	1954	5.57	3.64	2.49	2.10	1.22	0.85	-	1.16	-1.05	-4.50	-4.94	-4.21
Japan	1989	9.30	4.50	4.64	1.14	0.80	0.62	-	-3.32	-3.31	-	-4.01	-7.72
Korea, Rep.	1977	8.71	9.05	9.74	6.63	4.44	2.96	-	-	1.53	1.90	1.49	1.69
Mexico	1980	6.81	6.71	1.88	3.64	1.82	2.84	-	-	-2.55	-0.45	-	-
New Zealand	1986	-	1.26	1.91	3.06	2.55	2.71	-	0.49	-2.47	-	1.41	-2.16
Singapore	1994	9.35	9.09	7.79	7.19	5.91	3.96	-	-	10.51	14.95	5.75	8.92
United Kingdom	1973	3.06	2.14	2.95	2.44	1.62	2.10	-	-1.24	-0.70	-3.62	-4.90	-6.44
		Current Account Balance (% of GDP)						Tax to GDP (%)					
	Year of introduction	1961–70	1971–80	1981–1990	1991–2000	2001–10	2011–15	1961–70	1971–80	1981–1990	1991–2000	2001–10	2011–14
Australia	2000	-	-	-5.56	-3.95	-5.32	-3.64	-	19.40	22.27	21.43	23.75	21.53
Brazil	1964	-	-4.40	-1.55	-1.93	-0.68	-3.32	-	-	12.01	11.31	15.39	14.50
Canada	1991	-1.91	-2.87	-2.28	-1.43	0.49	-3.00	-	-	-	14.16	13.07	11.75
France	1954	-	0.23	-0.58	1.26	0.11	-0.84	-	18.45	19.32	20.45	22.12	22.74
Japan	1989	-	-	-	2.39	3.44	1.64	-	10.27	11.84	12.27	9.84	10.24
Korea, Rep.	1977	-	-3.80	-0.74	0.60	1.64	5.12	-	-	13.35	13.08	14.23	14.44
Mexico	1980	-	-4.69	-0.79	-3.28	-1.30	-1.93	-	-	11.78	9.53	-	-
New Zealand	1986	-	-	-	-3.30	-4.32	-3.17	-	27.86	30.42	-	29.74	27.34
Singapore	1994	-	-11.41	0.34	13.99	19.71	19.21	-	-	14.54	15.45	12.80	13.58
United Kingdom	1973	1.51	-0.30	-0.77	-1.33	-2.32	-3.99	-	23.02	24.26	25.33	26.33	25.52
		Taxes on goods and services (% of revenue)						Inflation (Growth in CPI)					
	Year of introduction	1961–70	1971–80	1981–1990	1991–2000	2001–10	2011–14	1961–70	1971–80	1981–1990	1991–2000	2001–10	2011–15
Australia	2000	-	21.10	23.12	20.04	24.03	23.37	2.47	10.45	8.13	2.22	3.01	2.30
Brazil	1964	-	-	24.17	25.09	31.02	25.99	-	-	-	-	6.69	6.72
Canada	1991	-	-	-	17.38	15.97	14.21	2.94	8.06	5.97	2.00	2.02	1.68
France	1954	-	34.47	29.67	26.37	23.59	21.57	4.22	9.67	6.37	1.72	1.71	1.10
Japan	1989	-	22.22	19.38	13.87	31.78	37.04	5.80	9.10	2.06	0.84	-0.26	0.72
Korea, Rep.	1977	-	-	34.72	32.33	28.01	24.88	-	16.48	6.39	5.10	3.19	1.90
Mexico	1980	-	-	56.05	55.03	-	-	2.87	16.80	69.08	18.69	4.68	3.61
New Zealand	1986	-	18.94	21.06	-	26.27	26.29	4.02	12.52	10.76	1.83	2.57	1.57
Singapore	1994	-	-	16.00	17.07	22.83	24.49	1.19	6.72	2.28	1.73	1.62	2.53
United Kingdom	1973	-	26.23	29.99	32.80	31.32	32.98	-	-	-	2.69	2.10	2.27

Source: World development Indicators, World Bank

પ્રવાકર સાહૂ એસોસિએટ પ્રોફેસર, ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈકોનોમિક ગ્રોથ (આઇઇજી), દિલ્હી છે.
Email : pravakarfirst@gmail.com

અશ્વીની બિશ્નોઈ કુરુક્ષેત્રમાં નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજી (એનઆઇટી)માં માનવતા અને સામાજિક યોજના વિભાગના સહાયક પ્રોફેસર છે. Email : ashwani.mbe@gmail.com

કાળાં નાણાંના દૂષણને ડામવા સરકારની આક્રમક નીતિ અને વિવિધ પહેલ

દિલશા સેઠ

દુનિયાના તમામ મોટાં અર્થતંત્રો કાળાં નાણાંનાં વિષચક્રને તોડવા એક થયા છે, જે બેઝ ઈરોઝન ઍન્ડ પ્રોફિટ શેરિંગ (બીઈપીએસ) સમજૂતી અને બહુપક્ષીય માહિતી આદાનપ્રદાન સંધિઓમાં જોવા મળે છે. આ તમામ પ્રયાસોને પગલે હવે કરચોરી કરવાનું અતિ મુશ્કેલ બની જશે. દેશો વચ્ચે માહિતીનું મુક્ત આદાનપ્રદાન હવે કરવેરા અધિકારીઓને કરચોરોને પકડવા વધારે જાણકારી પ્રદાન કરશે. ભારત સરકારે અર્થતંત્રમાંથી કાળાં નાણાનાં વિષચક્રને નાથવા નોંધપાત્ર પ્રયાસો કર્યા છે, જેમાં પ્રોજેક્ટ ઈનસાઈટ જેવી ટેકનૉલૉજીની મદદથી આગળ જતાં વધારો થશે એ નક્કી છે. ટેકનૉલૉજીનો ઉપયોગ કરવાના પ્રયાસો સાચી દિશામાં છે, ત્યારે રોકડ વ્યવહારો ઘટાડવા અને અર્થતંત્રમાં કાર્ડ પેમેન્ટને પ્રોત્સાહન આપવા વધારે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની જરૂર છે. આ કાળું નાણું નાથવાનો રામબાણ ઈલાજ બની જશે.

૩૦ સપ્ટેમ્બરના રોજ મધરાતે બે વાગે પણ દેશમાં કરવેરાની વિવિધ ઑફિસમાં લોકોનો ધસારો જોવા મળ્યો હતો. કેટલાક વળી તેમની કમ્પ્યુટર સ્ક્રીન પર તેમની માલિકીની બિનહિસાબી સંપત્તિ અને અસ્કયામતો જાહેર કરીને અત્યાર સુધીનો હિસાબ સ્પષ્ટ કરવા ઈચ્છતા હતા. તેઓ દેશના ૬૪,૨૭૫ નાગરિકોમાં સામેલ હતા, જેમણે સરકારે ઑફર કરેલ 'વન-ટાઈમ ઓપોર્ચ્યુનિટીઝ'નો લાભ લીધો હતો. સરકારે પહેલી જૂનથી ચાર મહિનાના સમયગાળામાં દેશના નાગરિકોને કાળું નાણું જાહેર કરવાની તક આપી હતી. સરકાર યુદ્ધના ધોરણે કાળાં નાણાંને નાથવા સક્રિય થઈ છે. અને આ નાગરિકોએ તેમની બિનહિસાબી સંપત્તિ જાહેર કરીને રાહત મેળવી છે. આ નાગરિકોની આવકવેરા ધારા, સંપત્તિ ધારા અને બેનામી ધારા હેઠળ તપાસ નહીં થાય. સરકારને આવક જાહેર યોજના (આઈડીએસ) હેઠળ રૂ. ૬૫,૨૫૦ કરોડનું કાળું નાણું જાહેર કરવામાં સફળતા મળી છે, ત્યારે આ તો હજુ શરૂઆત છે. જોગાનુજોગે પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદીએ કાળું નાણું બહાર કાઢવા અભિયાન હાથ ધર્યું છે. તેમણે ગયા મહિને કરચોરોને ૩૦ સપ્ટેમ્બર પછી આકરાં નિર્ણયો લેવામાં આવશે એવી ચેતવણી આપી હતી.

દેશની વસતિ આશરે ૧૨૦ કરોડ છે, જેમાંથી ૫ ટકાથી ઓછા લોકો કે ૫.૪૩ કરોડ નાગરિકો કરવેરો ચૂકવે છે. આવક જાહેર ન કરતા અને કરવેરાની ચૂકવણી ન કરતા નાગરિકોના કારણે પ્રામાણિક કરદાતાઓને કરવેરાનું ઊંચું ભારણ વેઠવું પડે છે. આવક જાહેર ન કરતા અને કરવેરાની ચૂકવણી ન કરતાં નાગરિકોની સંખ્યામાં દેશમાં બહુ મોટી છે. અર્થતંત્રમાં કાળું નાણું કેટલું છે તેનો ચોક્કસ આંકડો નક્કી કરવો મુશ્કેલ છે, છતાં વિવિધ અંદાજો અને રિપોર્ટ મુજબ, ભારતનું અર્થતંત્ર બે ટ્રિલિયન ડૉલરનું છે અને કાળું નાણું તેના ૨૦થી ૭૦ ટકા વચ્ચે છે. સ્વિસ સરકારના જણાવ્યા મુજબ, વર્ષ ૨૦૧૦ના અંત સુધી સ્વિસની તમામ બૅન્કોમાં ભારતીય નાગરિકોના રૂ. ૯૫૦૦ કરોડ જમા હતાં. દેશમાં પ્રત્યક્ષ કરવેરાની આવક આશરે રૂ. ૮ લાખ કરોડ થાય છે, જેમાંથી ૬૦ ટકા હિસ્સો કૉર્પોરેટ કરવેરાનો અને વ્યક્તિગત આવકવેરાના હિસ્સો ૪૦ ટકા છે. આ જ બાબત કરવેરાનો આધાર વધારે વિસ્તૃત કરવાની કે કરદાતાઓની સંખ્યામાં મોટો વધારો થવાની સંભવિતતા વ્યક્ત કરે છે. દેશમાં ૨૫ કરોડ પેન કાર્ડધારકો છે, જેમાંથી ફક્ત ૫.૪૩ કરોડ નાગરિકો કરવેરો ચૂકવે છે. સરકારનું કાળાં નાણાં સામે આકરું વલણ લોકસભાની ચૂંટણીમાં આપેલા વચનને સુસંગત છે, જેના પગલે અર્થતંત્રની અંદર કરચારોની અને વિદેશમાં બિનહિસાબી સંપત્તિ એકત્ર કરનારા લોકોની મુશ્કેલી વધી છે.

સરકાર કાળાં નાણાંના વિષચક્રને નિયંત્રણમાં લેવા બહુપક્ષીય વ્યૂહરચના પર એકથી વધારે મોરચે કાર્યરત છે. આઈડીએસ ઉપરાંત સરકારે વિદેશમાં સંપત્તિ જાહેર કરવાની યોજના પ્રસ્તુત કરી છે, વિશેષ તપાસ ટુકડી(એસઆઈટી)ની રચના કરી છે,

દ્વિપક્ષીય કરવેરા સંધિઓને નવું સ્વરૂપ આપ્યું છે, રૂ. ૨ લાખથી વધારેના વ્યવહારો માટે પેન કાર્ડ ફરજિયાત બનાવ્યું છે, વિવિધ દેશો સાથે માહિતીના આદાનપ્રદાનની સંધિઓ કરી છે. વળી આગામી નાણાકીય વર્ષથી ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ(જીએસટી)નો અમલ કરવાથી પરોક્ષ વેરાની ચોરી કરવામાં પણ મુશ્કેલી પડશે, જે કરવેરાના નિયમોના પાલનનો સંપૂર્ણ દર વધારશે તેવી શક્યતા છે. જીએસટીને કરવેરાનો સૌથી મોટો સુધારો ગણાવવામાં આવે છે. તેમાં કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોના સેવા વેરા, એક્સાઇઝ ડ્યૂટી, ઑક્ટ્રૉય, મૂલ્ય સંવર્ધન વેરો વગેરે વિવિધ પરોક્ષ વેરા સમાઈ જશે તથા રિફંડ માટે ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ સાંકળ ઊભી થશે.

પ્રોજેક્ટ ઇનસાઇટ

નાણાં મંત્રાલયના જણાવ્યા મુજબ, ત્રીજા પક્ષ પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતીનો ઉપયોગ કરીને અને આઇડી ડેટાબેઝને અપગ્રેડ કરવાથી પેન નંબર ટાંકતા રૂ. ૧૬,૦૦૦ કરોડનું કલેક્શન થયું છે. અત્યારે કરવેરા વિભાગની ૯૨ ટકા આવક ટીડીએસ, ઍડ્વાન્સ વેરા અને સ્વયં-આકારણી વેરામાંથી મળે છે, જ્યારે બાકીની ૮ ટકા આવક ચકાસણી પછી મળે છે. તેમાં પરિવર્તન થશે એવું લાગે છે.

કરચોરોને પકડવા ટેકનૉલૉજીનો ઉપયોગ વધારવા એલ. ઍન્ડ ટી. ઇન્ફોટેકની મદદ સાથે પ્રોજેક્ટ ઇનસાઇટ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે, જે સરકારને વિવિધ સ્રોતોમાંથી આવકવેરા વિભાગ પાસે ઉપલબ્ધ તમામ માહિતી એકત્ર કરવાની સરકારને સુવિધા આપશે અને પેનની વિગતોનો ઉપયોગ કરતાં લોકોની પ્રોફાઇલ મળશે. આ પ્રોફાઇલ મારફતે વ્યક્તિ દ્વારા તમામ વ્યવહારો વ્યવસ્થિત રીતે કરવેરા વિભાગને મળશે, જેમાં સ્થાવર મિલકતની ખરીદી, જ્વેલરી અને વાહનોની ખરીદીની વિગત સામેલ હશે, જેના પગલે કરચોરોની ઓળખ સરળતાપૂર્વક થઈ જશે. આ પ્રોજેક્ટ પર કેન્દ્રીય પ્રત્યક્ષ વેરા બોર્ડ, ઇન્ટેલિજન્સ બ્યૂરો અને અન્ય સંસ્થાઓ કામ કરે છે.

સરકારે ૧ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૬થી તમામ ચૂકવણી પદ્ધતિ મારફતે રૂ. ૨ લાખથી વધારેના બધા વ્યવહારો માટે પેન નંબર જાહેર કરવાનું ફરજિયાત બનાવી દીધું છે. જોકે સોનાનાં આભૂષણો માટે પેન નંબર આપવા માટેની નાણાકીય મર્યાદા સુધારીને રૂ.૨ લાખ કરવામાં આવી છે, જે અગાઉ રૂ. ૫ લાખ હતી. પોસ્ટ ઑફિસ, સહકારી બૅન્કો, નિધિ, નોન-બૅન્કિંગ ફાઈનાન્સ કંપનીઓમાં તમામ ફિક્સ્ડ ડિપૉઝિટમાં પેનની જરૂર પણ પડશે.

અત્યારે સાત થર્ડ પાર્ટી સ્રોતો નાણાકીય વ્યવહારોનો રિપોર્ટ ફરજિયાત આપે છે અને વાર્ષિક માહિતી રિટર્ન (એઆઇઆર) દાખલ કરે છે. તેમાં બૅન્કો સામેલ છે, જે કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી એક વર્ષમાં રૂ. ૧૦ લાખ કે વધારેની રોકડ ડિપૉઝિટનો સ્વીકાર કરે છે; ક્રેડિટ કાર્ડ ઇશ્યૂ કરતી બૅન્ક કે કંપની સામેલ છે, જેમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી એક વર્ષમાં બિલ સામે ચૂકવણી રૂ. ૨ લાખથી વધી જાય છે; મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ સામેલ છે, જે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા યુનિટના વેચાણ માટે રૂ. ૨ લાખ કે વધારે કલેક્ટ કરે છે; શેર, બોન્ડ્સ, ડિબેન્ચર્સ સામે રૂ. ૫ લાખ કે વધારે મેળવતી કંપની સામેલ છે તથા

રૂ. ૩૦ લાખથી વધારે કિંમતની સ્થાવર મિલકતના વેચાણ કે ખરીદીના સંબંધમાં સંકળાયેલ રજિસ્ટ્રાર કે પેટા-રજિસ્ટ્રાર સંકળાયેલ છે તથા રૂ. ૫ લાખથી વધારે મૂલ્યના બોન્ડ્સ ઇશ્યૂ કરવા માટે આરબીઆઈ સામેલ છે.

રોકડ વ્યવહારો પર નિયંત્રણ માટે એસઆઇટી

છેલ્લાં અઢી વર્ષમાં તપાસ અને સર્વેમાં મોટો વધારો થવાથી રૂ. ૧,૯૮૬ કરોડનું નાણું જપ્ત કરવામાં આવ્યું છે અને રૂ. ૫૬,૩૭૮ કરોડની અપ્રગટ આવક મળી છે. આવકવેરા વિભાગ દ્વારા મોટા ભાગની જપ્તી મેડિકલ અને શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં કરવામાં આવી હતી.

ડિપાર્ટમેન્ટ ત્રીજા પક્ષ પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતીના આધારે અસરકારક કામગીરી કરી છે અને સીબીડીટીએ નાગરિકોને ૭ લાખ પત્રો મોકલીને આઇડીએસ હેઠળ આવક જાહેર કરવા જણાવ્યું છે. આ પેન વિના થયેલા વ્યવહારોની માહિતીના ૯૦ લાખ કિસ્સાના આધારે કરવામાં આવ્યું હતું.

સીબીડીટીએ ઊંચા મૂલ્યના વ્યવહારો માટે વાર્ષિક માહિતી રિટર્ન્સ (એઆઇઆર)ની ચકાસણી કરી છે, જેમાં સેવિંગ બૅન્ક ખાતામાં રૂ. ૧૦ લાખથી વધારેની રોકડ ડિપૉઝિટ હોવાની, રૂ. ૩૦ લાખ કે વધારે મૂલ્યની સ્થાવર મિલકતના વેચાણ કે ખરીદીનો વ્યવહાર સામેલ છે. તેમાં ઘણા વ્યવહારો પેન કાર્ડનો સંદર્ભ આપ્યા થાય છે.

પ્રધાનમંત્રી મોદીએ થોડા મહિના અગાઉ કરવેરા અધિકારીઓને સંબોધતાં જણાવ્યું હતું કે, જો સીબીડીટીના ૪૨,૦૦૦ અધિકારીઓ પ્રત્યક્ષ વેરાની આવક સુનિશ્ચિત કરવા સક્રિય થાય, તો કરવેરાની જાળનો વ્યાપ વધશે કે કરદાતાઓની સંખ્યા વધશે.

કેન્દ્રીય પ્રત્યક્ષ વેરા બોર્ડ-(સીબીડીટી)એ પણ અધિકારીઓને ઉત્પાદન વિગત અને ખાણકામમાં સંકળાયેલી કંપનીઓ દ્વારા ભરવામાં આવેલ કરવેરા રિટર્નની ચકાસણી કરવાની તથા જો કોઈ ગરબડ લાગે તો ઉચિત પગલાં લેવાની સૂચના આપી છે.

પરોક્ષ વેરાના કિસ્સામાં અમલીકરણનાં પગલાં વધવાથી રૂ. ૫૦,૦૦૦ કરોડની કરચોરીનો અને રૂ. ૨૧,૦૦૦ કરોડની અઘોષિત આવકની જાણકારી મળી છે.

રોકડ વ્યવહારો પર નિયંત્રણ માટે એસઆઇટી

કાળાં નાણાં પર ૨૦૧૪માં સ્પેશ્યિલ ઇન્વેસ્ટિગેટિવ ટીમ(વિશેષ તપાસ ટુકડી)ની રચના થઈ હતી અને તેના અધ્યક્ષ સુપ્રીમ કોર્ટના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ એમ.બી.શાહે અર્થતંત્રમાં કાળાં નાણાંના વિષચક્રને તોડવા રૂ. ૩ લાખથી વધારેના રોકડ વ્યવહારો પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મૂકવાની અને મહત્તમ રૂ. ૧૫ લાખ સુધીની જ રોકડ રાખવાની મર્યાદા નક્કી કરવાની ભલામણ કરી હતી. જો આ ભલામણોનો સ્વીકાર થયો હોત તો કાયદા

હેઠળ કથિત રકમથી વધારેની રકમના વ્યવહાર કે જાળવણી ગેરકાયદેસર અને સજાને પાત્ર થઈ હોત.

એસઆઈટીનું માનવું હતું કે જો રોકડ રકમ રાખવાની મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવે તો જ રોકડ વ્યવહારોને મર્યાદિત કરી શકાશે. તેણે ભલામણ કરી હતી કે જો ઉદ્યોગની કોઈ વ્યક્તિને વધારે રોકડ રાખવાની જરૂર હોય, તો તે જે તે ક્ષેત્રના આવકવેરા કમિશનર પાસેથી જરૂરી મંજૂરી મેળવી શકે છે.

એસઆઈટીએ એવું સૂચન કર્યું છે કે આ પ્રકારના વ્યવહારો કાયદા હેઠળ ગેરકાયદેસર અને સજાને પાત્ર જાહેર કરવામાં આવતો કાયદો બનાવવો જોઈએ. તેની નાણાં મંત્રાલયમાં વિચારણા ચાલુ છે.

પેનલે રિઝર્વ બૅન્ક ઑફ ઇન્ડિયા (આરબીઆઈ)ને દેશમાં ગેરકાયદેસર રીતે બહાર જતાં નાણાંના પ્રવાહને નિયંત્રિત કરવા તપાસ સંસ્થાઓને આયાત-નિકાસ અને વિદેશી વિનિમયની માહિતી આપવા મહેસૂલ વિભાગ સાથે ચર્ચા કરીને સંસ્થાગત વ્યવસ્થા વિકસાવવા જણાવ્યું છે. તેણે રેવેન્યૂ ઇન્ટેલિજન્સ ડિપાર્ટમેન્ટ (ડીઆરઆઇ) અને એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ (ઇડી) જેવી અમલીકરણ સંસ્થાઓ સાથે ખરાઈ માટે આરબીઆઈના ડેટાબેઝની માહિતી વહેંચવા વ્યવસ્થા સ્થાપિત કરવાની અપીલ કરી હતી.

પેનલે ડીઆરઆઇને એવી કંપનીઓ સામે પગલાં લેવા પણ જણાવ્યું હતું, જેણે ભારતમાં નિકાસમાંથી કમાણી કર્યા વિના ડ્યૂટી ડ્રોબૅન્કનો દાવો કર્યો હતો. આ પ્રકારના કિસ્સાઓમાં દેશને બે પ્રકારે નુકસાન થાય છે - એક, નિકાસમાંથી આવક થતી નથી અને બે, પછી ખોટી રીતે ડ્યૂટી ડ્રોબૅન્કનો દાવો કરવામાં આવે છે.

<u>વિદેશોમાં જમા કાળું ધન</u>

અન્ય દેશો સાથે માહિતી આદાનપ્રદાન થયેલી સંધિઓ વિદેશી ખાતાઓમાં કાળું ધન જમા કરવાનું મુશ્કેલ બનાવશે. ભારત અને અમેરિકા વચ્ચે ફોરેન એકાઉન્ટ ટૅક્સ કમ્પ્લાયન્સ ઍક્ટ (એફએટીસીએ) ગયા વર્ષે અમલમાં આવી હતી, જેનો ઉદ્દેશ વિદેશમાં સ્થિત સંપત્તિમાંથી પેદા થતી આવક પર કરવેરાની ચૂકવણીનો છે. ભારતે એફએટીસીએ હેઠળ માહિતીના ઓટોમેટિક આદાનપ્રદાન હેઠળ માહિતી મેળવવાની શરૂઆત કરી દીધી છે. સરકાર ૨૦૧૭થી એઇઓઆઈ રુટ હેઠળ અન્ય દેશોમાંથી માહિતી મેળવવાનું શરૂ કરશે.

તેનો અમલ થવાની સાથે માહિતી પ્રદાન કરવાની શરૂઆત થશે છતાં તે કરવેરા વિભાગને કંપનીના અગાઉના વ્યવહારોના મૂળ સુધી પહોંચવામાં મદદ કરી શકે છે.

સરકારે એચએસબીસી બૅન્કના ખાતાંઓમાં વિદેશમાં જમા રૂ. ૮,૦૦૦ કરોડના કાળાં નાણાંના ૧૭૫ કેસમાંથી ૧૬૪ કેસમાં ફરિયાદો દાખલ કરી છે. ઇન્ટરનેશનલ કન્સોર્ટિયમ ઑફ ઇન્વેસ્ટિગેટિવ જર્નાલિસ્ટ (આઇસીઆઇજે) દ્વારા તપાસના આધારે સરકારે વિદેશી ખાતાંઓમાં રૂ. ૫૦૦૦ કરોડનું કાળું નાણું જમા હોવાની જાણકારી મેળવી છે અને ૫૫ કેસ કરવામાં આવ્યા છે. તે જ રીતે પનામા પેપર્સમાં તપાસ ૨૫૦ સંદર્ભો તરફ દોરી ગઈ છે, જેમાં અન્ય દેશો પાસેથી કરચોરો વિશે, તેમનાં બૅન્ક ખાતાંઓ વગેરે વિશે વિગતો માંગવામાં આવી છે.

વિદેશમાં જમા કાળું નાણું જાહેર કરવા વર્ષ ૨૦૧૫માં સરકારે એક તક આપી હતી, જેમાં સરકારને રૂ. ૪૧૪૭ કરોડની સંપત્તિની જાહેરાત મળી હતી અને આવક પર ૬૦ ટકા કરવેરા પેટે રૂ. ૨૪૨૮ કરોડ મળ્યા હતા.

પનામા પેપર્સ લીકમાં ૧૧ મિલિયન દસ્તાવેજોનો ખુલાસો થયો છે, જેમાં ઓછામાં ઓછા ૫૦૦ ભારતીયોનાં નામ બહાર આવ્યાં છે, જેમણે નિયમો અને કાયદાઓનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે. આ ભારતીયોમાં ફિલ્મ ઉદ્યોગના પ્રસિદ્ધ સિતારા અને કૉર્પોરેટ જગતની હસ્તીઓ સામેલ છે. આ દસ્તાવેજો ૨૧૪,૦૦૦ વિદેશી કંપનીઓ સાથે સંબંધિત છે અને ૪૦ વર્ષમાં થયેલા વ્યવહારોનો ચિતાર રજૂ કરે છે. પેપર્સ પનામાની કાયદા સલાહકાર કંપની મોસ્સાક ફોન્સેકા પાસેથી મળ્યાં હતાં, જે ૩૫થી વધારે દેશોમાં ઑફિસ ધરાવે છે.

પનામા પેપર્સ લીક થયા પછી એસઆઇટીએ કાળું નાણું (જાહેર ન થયેલ વિદેશી આવક અને મિલકતો) અને કરવેરા લાદવાનો કાયદો, ૨૦૧૫માં સુધારો કરવાનું સૂચન કર્યું છે, જેમાં કરદાતાએ રાજ્યના આવકવેરા વિભાગના સંબંધિત કમિશનરને વિદેશમાં કોઈ પણ મિલકતની ખરીદી કરતાં અગાઉ જાણ કરવી પડશે, ભલે આ માટે રિઝર્વ બૅન્ક ઑફ ઇન્ડિયાની મંજૂરીની જરૂર ન હોય.

<u>ડીટીએએમાં સુધારો</u>

કરચોરો મોરેશિયસ, સિંગાપોર અને સાયપ્રસ જેવા ઓછો કે શૂન્ય કરવેરો ધરાવતા દેશો સાથે ભારતની વર્તમાન કરવેરા સંધિના છીંડાનો અવારનવાર ઉપયોગ કરે છે, જેથી કરવેરો સંપૂર્ણપણે ટાળી શકાય છે. તેનાથી બિનહિસાબી નાણું વિદેશમાં જળવાઈ રહે છે અને વિદેશી મૂડી તરીકે ભારતમાં પરત લાવવામાં આવે છે. જ્યારે બમણા કરવેરા ટાળવાની સમજૂતીઓ(ડીટીએએ)નો ઉદ્દેશ કરદાતાઓને બંને દેશોમાં બમણા કરવેરાના ભારણમાંથી મુક્તિ આપવાનો છે, ત્યારે કરચોરો આ સમજૂતીઓમાં રહેલાં છીંડાંઓનો ઉપયોગ બંને દેશોમાં કરવેરા નહીં ભરવાની ગોઠવણ કરી લે છે. સરકારે આ દેશો સાથે ડીટીએએમાં સુધારો કરવાની પહેલ યુદ્ધના ધોરણે હાથ ધરી છે અને મૂડીગત લાભો પર કરવેરાનો અધિકાર પરત મેળવ્યો છે, જે અત્યારે આ ઓછા કે શૂન્ય કરવેરા ધરાવતા દેશો પાસે છે. ભારતે મોરેશિયસ અને સાયપ્રસ સાથે ડીટીએએમાં સુધારો કર્યો છે તથા સિંગાપોર સાથે આવી સમજૂતી સુધારવાની તૈયારી લગભગ થઈ ગઈ છે.

ભારતમાં પ્રત્યક્ષ વિદેશી રોકાણ (એફડીઆઇ) માટે મોરેશિયસ અને સિંગાપોર બે સૌથી મોટા સ્રોત છે, જ્યાંથી દેશમાં કુલ એફડીઆઇમાંથી ૫૦ ટકા હિસ્સો મળે છે. છેલ્લા દોઢ દાયકામાં મોરેશિયસમાંથી ૯૫.૯ અબજ ડૉલરની એફડીઆઇ મળ્યું છે, ત્યારે સિંગાપોરમાંથી ૪૫.૮ અબજ ડૉલરનું એફડીઆઇ થયું છે. સાયપ્રસ ૮.૫ અબજ ડૉલરના રોકાણ સાથે યાદીમાં આઠમા સ્થાને છે.

જનરલ એન્ટિ એવોઇડન્સ રૂલ (જીએએઆર) ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી અમલમાં આવે એ અગાઉ કરચોરો માટે સ્વર્ગ સમાન દેશોએ ભારત સાથે ડીટીએએ સંધિઓમાં સુધારો કરી છીંડાંઓ દૂર કરવાની તૈયારી દાખવી છે. જીએએઆર નિયમોનો સેટ છે, જે ભારતીય સત્તામંડળને એવા નાણાકીય વ્યવહારો ચકાસવાનો અને કરવેરા લાદવાનો અધિકાર આપે છે, જે કરવેરો ટાળવા માટે જ થયા હોવાનું તેઓ માને છે.

ભારતે એપ્રિલમાં મોરેશિયસ સાથે ડીટીએએમાં સુધારો કર્યો છે, જે ભારત સરકારને શેર પર થતાં કેપિટલ ગેઇન ટૅક્સ લાદવાનો અધિકાર આપે છે. આગામી નાણાકીય વર્ષથી મોરેશિયસમાંથી ભારતમાં રોકાણ કરતી કંપનીઓને એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી શરૂ થતાં બે વર્ષના ગાળા દરમિયાન પ્રવર્તમાન દરે ૫૦ ટકાના પ્રવર્તમાન દરે શોર્ટ-ટર્મ કેપિટલ ગેઇન્સ ટૅક્સ ચૂકવવો પડશે. અત્યારે શોર્ટ ટર્મ કેપિટલ ગેઇન ટૅક્સના દર ૧૫ ટકા છે. સંપૂર્ણ દર વર્ષ ૨૦૧૯થી લાગુ થશે. ૫૦ ટકાના કન્સેશન દર નવી લાભની મર્યાદા(એલઓબી)માં શરતો પૂર્ણ કરવાને આધીન રહેશે. આ એલઓબી અગાઉના નાણાકીય વર્ષમાં મોરેશિયસમાં ઓછામાં ઓછા રૂ. ૨૭ લાખના ખર્ચની છે. સિંગાપોર સાથે સમજૂતીમાં સુધારા પર બંને પક્ષો દ્વારા વાટાઘાટ થઈ રહી છે. મોરેશિયસની જેમ તેમાં પણ ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી ઑટોમૅટિક સુધારો થઈ જશે.

ભારત ૮૨ દેશો સાથે ડીટીએએ ધરાવે છે, જેમાં કરચોરો માટે સ્વર્ગ સમાન તમામ દેશો સામેલ છે, તેમાંથી ભારતે ૩૦ દેશો સાથે સમજૂતી કરી છે, જેમાં એકબીજા વતી કરવેરો ઉઘરાવવા પારસ્પરિક પ્રયાસની જરૂર છે.

સાયપ્રસ પણ શૅર પર કરવેરો લાદવાનો અધિકાર ભારતને આપવા સંમત થયું છે, જેના બદલામાં ભારત તેને કાળી યાદીમાંથી દૂર કરશે. યુરોપ અને અમેરિકામાં સ્થિત કંપનીઓ ભારતમાં રોકાણ સાયપ્રસ મારફતે કરે છે, જેથી ભારત અને સાયપ્રસ બંને દેશમાં કરવેરો ભરવામાંથી મુક્તિ મેળવી શકાય, કારણ કે ભારત અને સાયપ્રસ વચ્ચે ડીટીએએ ઝીરો કેપિટલ ગેઇન ટૅક્સ પ્રદાન કરે છે અને સાયપ્રસમાં સ્થિત કંપનીઓને વ્યાજની ચુકવણી પર ૧૦ ટકા જેટલા ઓછા દરે કરવેરો ચૂકવવો પડે છે. સાયપ્રસે વર્ષ ૨૦૧૩માં ભારતને કરવેરા સંબંધિત બાબતોમાં સહકાર આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો, જેના પગલે ભારતે સાયપ્રસને કાળી યાદીમાં મૂકી દીધો હતો. ત્યાર બાદ સાયપ્રસમાં થતી તમામ ચૂકવણીઓ પર ભારતે ૩૦ ટકા કરવેરો લાદી દીધો હતો. સાયપ્રસમાંથી ભંડોળ મેળવતી ભારતીય કંપનીઓની વધુ તપાસ કરવા વધારાની માહિતીની જરૂર છે, જેમાં નાણાંનો સ્રોત સામેલ છે. સાયપ્રસમાંથી રોકાણ મેળવતી ભારતીય કંપનીઓના ખર્ચ અને ભથ્થાં પર કરવેરો કપાઈ જાય છે. સાયપ્રેસ ડીટીએએમાં સુધારો કરવાની તૈયાર થયા બાદ ભારત તેને કાળી યાદીમાંથી દૂર કરવા સંમત થયું છે.

બેનામી વ્યવહારોનો કાયદો

બેનામી વ્યવહારો (પ્રતિબંધ) સુધારા ધારાને સંસદે ઑગસ્ટમાં મંજૂરી આપી હતી, જેમાં આ ધારાની વ્યાખ્યાને વિસ્તૃત કરવામાં આવી હતી તથા કરવેરો ટાળવા અન્ય વ્યક્તિને નામે કે બનાવટી નામે પોતાની સંપત્તિ ધરાવનાર વ્યક્તિને સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. આ કાયદાનો ઉદ્દેશ બેનામી વ્યવહારો પર અસરકારક રીતે પ્રતિબંધ મૂકવાનો છે, જેથી અયોગ્ય વ્યવહારો મારફતે કાયદા સાથે છેતરપિંડી અટકાવી શકાય. બેનામી વ્યવહારની વ્યાખ્યાને વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે, જેથી બનાવટી નામે થતાં વ્યવહાર અટકાવી શકાય, જેમાં માલિકને સંપત્તિની માલિકીની જાણકારી હોતી નથી કે મિલકતના મૂળ માલિકની જાણ થતી નથી.

સામાન્ય રીતે મિલકત કે રિયલ એસ્ટેટમાં રોકાણ કરવા બિનહિસાબી નાણાંનો ઉપયોગ થાય છે. રિયલ એસ્ટેટમાં સારી એવી સંખ્યામાં નાણાકીય વ્યવહારો બેનામી કે બનાવટી નામે થાય છે.

બેનામી બિલમાં દંડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને ફરિયાદની જોગવાઈને વધુ કડક બનાવવામાં આવી છે. સંશોધિત કાયદા હેઠળ એકથી સાત વર્ષ સુધી જેલની સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને બેનામી મિલકતની બજાર કિંમતના ૨૫ ટકા સુધી દંડની જોગવાઈ પણ કરવામાં આવી છે, જ્યારે વર્તમાન કાયદામાં ત્રણ વર્ષ જેલની સજા કે દંડ કે બંનેની જોગવાઈ છે.

ખોટી માહિતી પ્રદાન કરવા માટે છ મહિનાથી પાંચ વર્ષ સુધી કારાવાસની સજા થશે અને દંડ બેનામી સંપત્તિની બજાર કિંમતના ૧૦ ટકા સુધી થઈ શકશે.

ભવિષ્ય

દુનિયાના તમામ મોટાં અર્થતંત્રો કાળાં નાણાંનાં વિષચક્રને તોડવા એક થયા છે, જે બેઝ ઇરોઝન ઍન્ડ પ્રોફિટ શેરિંગ (બીઇપીએસ) સમજૂતી અને બહુપક્ષીય માહિતી આદાનપ્રદાન સંધિઓમાં જોવા મળે છે. આ તમામ પ્રયાસોને પગલે હવે કરચોરી કરવાનું અતિ મુશ્કેલ બની જશે. દેશો વચ્ચે માહિતીનું મુક્ત આદાનપ્રદાન હવે કરવેરા અધિકારીઓને કરચોરોને પકડવા વધારે જાણકારી પ્રદાન કરશે. ભારત સરકારે અર્થતંત્રમાંથી કાળાં નાણાનાં વિષચક્રને નાથવા નોંધપાત્ર પ્રયાસો કર્યા છે, જેમાં પ્રોજેક્ટ ઇનસાઇટ જેવી ટેકનૉલૉજીની મદદથી આગળ જતાં વધારો થશે એ નક્કી છે. ટેકનૉલૉજીનો ઉપયોગ કરવાના પ્રયાસો સાચી દિશામાં છે, ત્યારે રોકડ વ્યવહારો ઘટાડવા અને અર્થતંત્રમાં કાર્ડ પેમેન્ટને પ્રોત્સાહન આપવા વધારે ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની જરૂર છે. આ કાળું નાણું નાથવાનો રામબાણ ઇલાજ બની જશે.

લેખક બિઝનેસ સ્ટાન્ડર્ડ અખબાર સાથે સ્પેશ્યલ કરસ્પોન્ડન્ટ છે અને ફાઇનાન્સ મંત્રાલયને કવર કરે છે. ફિલ્ડમાં પાંચ વર્ષનાં અનુભવ સાથે તેઓ અર્થશાસ્ત્રના અનેક મુદ્દાઓ અને મેક્રોઇકોનોમિક ડેટા, આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર, ડબલ્યુટીઓ, જીસટી, કરવેરા અને એફડીઆઇ જેવા નીતિગત મુદ્દાઓ પર લખે છે. અગાઉ તેઓ ધ ઇકોનોમિક ટાઇમ્સ સાથે કામ કરતાં હતાં અને વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલયને આવરી લેતા હતા.

E-mail:dilashaseth@gmail.com

કરવેરા સુધારાના નવા યુગમાં પ્રવેશ

ડી. એસ. મલિક

વર્તમાન એનડીએ સરકારે તેની શરૂઆતથી કાળાં નાણાંના વિષચક્રને તોડવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી છે. આ સરકારે મે, ૨૦૧૪માં સત્તાનાં સૂત્રો સંભાળ્યાં પછી સૌપ્રથમ નિર્ણય વિશેષ તપાસ ટુકડી (એસઆઇટી) રચવાનો લીધો હતો, જેના અધ્યક્ષ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ આદરણીય શ્રી એમ.બી.શાહ અને ઉપાધ્યક્ષ ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ આદરણીય શ્રી અરિજિત પસાયત હતા. એસઆઇટીની રચનાને કેન્દ્રિય મંત્રીમંડળની પ્રથમ બેઠકમાં મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને આદરણીય સર્વોચ્ચ અદાલતના વિદેશમાં જમા કાળું નાણું કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ મારફતે પેદા થયેલું કાળું નાણું શોધવા એસઆઇટીની રચના કરવાના આદેશનો અમલ કર્યો હતો. ત્યારથી એસઆઇટીએ કાળું નાણું શોધવા વિવિધ અહેવાલો સુપરત કર્યા હતા અને અન્ય વિવિધ પગલાં સૂચવ્યાં હતાં, જેમાંથી સરકારે વિવિધ સૂચનો સ્વીકાર્યાં છે.

વર્તમાન એનડીએ સરકારે તેની શરૂઆતથી કાળાં નાણાંના વિષચક્રને તોડવાની પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી છે. આ સરકારે મે, ૨૦૧૪માં સત્તાનાં સૂત્રો સંભાળ્યાં પછી સૌપ્રથમ નિર્ણય વિશેષ તપાસ ટુકડી (એસઆઇટી) રચવાનો લીધો હતો, જેના અધ્યક્ષ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ આદરણીય શ્રી એમ.બી.શાહ અને ઉપાધ્યક્ષ ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ આદરણીય શ્રી અરિજિત પસાયત હતા. એસઆઇટીની રચનાને કેન્દ્રિય મંત્રીમંડળની પ્રથમ બેઠકમાં મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને આદરણીય સર્વોચ્ચ અદાલતના વિદેશમાં જમા કાળું નાણું કે ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ મારફતે પેદા થયેલું કાળું નાણું શોધવા એસઆઇટીની રચના કરવાના આદેશનો અમલ કર્યો હતો. ત્યારથી એસઆઇટીએ કાળું નાણું શોધવા વિવિધ અહેવાલો સુપરત કર્યા હતા અને અન્ય વિવિધ પગલાં સૂચવ્યાં હતાં, જેમાંથી સરકારે વિવિધ સૂચનો સ્વીકાર્યાં છે, જેમ કે રોકડ વ્યવહાર માટે પેન કાર્ડ નંબર ફરજિયાત આપવો વગેરે.

વર્તમાન સરકારે લીધેલું અન્ય એક મોટું પગલું સ્થાનિક બજારમાંથી કાળું નાણું શોધવા સાથે સંબંધિત છે. આ માટે સરકારે આવક જાહેર યોજના (આઇડીએસ) – ૨૦૧૬ જાહેર કરી હતી, જેને ઘણી સફળતા મળી છે. આ યોજના ભારત સરકારનાં નાણાં પ્રધાન અરુણ જેટલીએ ૨૦૧૬ના બજેટ ભાષણમાં જાહેર કરી હતી, તે મુજબ સરકારે ૧ જૂન, ૨૦૧૬ના રોજ આઇડીએસ શરૂ કરી હતી, જે ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૬ સુધી ચાર મહિના ચાલુ હતી, તેમાં સંપૂર્ણ કરવેરો ન ભરનાર કરદાતાઓને સ્વૈચ્છિક રીતે આવક અને અસ્કયામતો જાહેર કરવાની તક આપવામાં આવી હતી. તેમાં જાહેરાત ઓનલાઇન થઈ શકે છે તેમ જ ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૬ની મધરાત સુધીમાં સૂચિત સ્વરૂપે પ્રિન્ટેડ સ્વરૂપે પણ થઈ શક્તી હતી.

આઇડીએસ-૨૦૧૬ હેઠળ ૬૪,૨૭૫ જાહેરાતો થઈ હતી, જેમાં રૂ. ૬૫,૨૬૦ કરોડની બિનહિસાબી આવક જાહેર થઈ હતી. સમગ્ર દેશમાં ફિઝિકલ પ્રિન્ટેડ સ્વરૂપે જાહેરાતની અંતિમ ગણતરી પછી આ આંકડામાં વધારો થવાની શક્યતા છે. સરકારની આ યોજનાને અપેક્ષા કરતા ઘણો વધારે પ્રતિસાદ મળ્યો હતો. આઇડીએસ-૨૦૧૬ હેઠળ જાહેરકર્તાએ જાહેરાત ૪૫ ટકા કરવેરો ચૂકવવાનો હતો, જેમાં ૧૫ ટકા દંડ સામેલ હતો.

આ અગાઉ સરકારે જાહેર ન કરેલી વિદેશી આવક અને અસ્કયામતો તથા કરવેરો લાદવાનો ધારો, ૨૦૧૫ રજૂ કર્યો હતો, જેનો ઉદ્દેશ દેશની બહાર કાળું નાણું પરત લાવવાનો હતો. આ કાયદો વિદેશમાં અસ્કયામતો જાહેર કરવાની અને તેના પર કરવેરો અને દંડ ભરવાની તક પ્રદાન કરતો હતો. કાળું નાણું (જાહેર ન કરેલી વિદેશી આવક અને અસ્કયામતો) અને કરવેરો લાદવાનો ધારો, ૨૦૧૫ તા. ૧ જુલાઈ, ૨૦૧૫થી અમલમાં આવ્યો હતો.

કાળું નાણું (જાહેર ન કરેલ વિદેશી

આવક અને અસ્કયામતો) અને કરવેરો લાદવાનો કાયદો, ૨૦૧૫માં પ્રદાન કરવામાં આવેલી છૂટ હેઠળ કુલ ૬૪૪ જાહેરાત થઈ હતી, જેમાં રૂ. ૪,૧૬૪ કરોડની આવક જાહેર થઈ હતી. ૩૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૫ સુધીમાં જાહેરકર્તાઓને ૩૦ ટકાના દરેક કરવેરો ભરવો પડ્યો હતો અને અસ્કયામતોના મૂલ્ય પર ૩૦ ટકા દંડની ચુકવણી કરવી પડી હતી. આ રીતે સરકારને રૂ. ૨,૪૨૮.૪ કરોડની આવક થઈ હતી.

સરકારે કાળાં નાણાંને નિયંત્રણમાં લેવાં અન્ય એક મહત્ત્વપૂર્ણ કદમ લીધું હતું, જેમાં પીએમએલએ હેઠળ કરવેરાની ચોરીને અપરાધ જાહેર કર્યો હતો, ફેમામાં સુધારો કર્યો હતો અને વિદેશી અસ્કયામતોના બદલે સ્થાનિક અસ્કયામતો જપ્ત કરવાની સુવિધા પ્રદાન કરી હતી, કાળાં નાણાંનો કાયદો અને બેનામી કાયદામાં સુધારો વગેરે પગલાં લીધાં હતાં.

ઉપરોક્ત પગલાં સિવાય વિવિધ આંતરરાષ્ટ્રીય સંધિઓ કરી છે, જેમાં કરચોરીની માહિતી અને જાહેર ન કરેલી અસ્કયામતોની જાણકારીનું આદાનપ્રદાન કરવામાં આવે છે. તેમાં અમેરિકા સાથે ફેટકા, મોરેશિયસ સાથેની સમજૂતીમાં સુધારો, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ સહિત તમામ મુખ્ય દેશો સાથે માહિતીના ઑટોમેટિક પ્રદાનની સંધિ, બીઈપીએસ (મૂળભૂત કરચોરી અને નફાની વહેંચણી) હેઠળ પહેલો, જેમ કે દરેક દેશ દીઠ રિપૉર્ટિંગ, પીઓઈએમ (અસરકારક વ્યવસ્થાપન) વગેરે સામેલ છે.

એચએસબીસીના કેસોમાં રૂ. ૮,૦૦૦ કરોડની આકારણી તેમ જ એચએસબીસીના ૧૭૫ કેસોમાં ૧૬૪ સરકારી ફરિયાદો, આઈસીઆઈ જે કેસોમાં વિદેશી ખાતાંઓમાં જાહેર ન થયેલી રૂ. ૫,૦૦૦ કરોડની ડિપૉઝિટ, એ કેસોમાં ૫૫ ફરિયાદો, પનામા કેસમાં મોટી તપાસ ૨૫૦ સંદર્ભ અન્ય દેશો પાસેથી કરચોરો વિશે વિગતો માંગવા તરફ દોરી ગઈ હતી. દરોડા અને તપાસમાં મોટો વધારો થવાથી રૂ. ૧૯૮૬ કરોડ જપ્ત થયા છે તેમ જ છેલ્લાં અઢી વર્ષમાં રૂ. ૫૬,૩૭૮ કરોડની બિનહિસાબી આવક મળી આવી છે. આઈટી ક્ષમતાઓમાં વધારો થવાથી કરચોરીની માહિતી મેળવવાનું સરળ થયું છે. નૉન-ફાઈલર્સ ઑફ મોનિટરિંગ સિસ્ટમ (એનએમએસ)ની આવી એક સિસ્ટમમાં રૂ. ૧૬,૦૦૦ કરોડ મળ્યા છે. છેલ્લાં અઢી વર્ષમાં ૩૬૨૬ કેસોમાં ફરિયાદો થઈ છે, જે અગાઉના બે વર્ષ કરતાં બમણી છે.

સરકારે પ્રત્યક્ષ વેરામાં અન્ય એક મોટી પહેલ કરી છે, જેમાં પશ્ચાત્વર્તી કરવેરા કાયદાને રદ કરવો, આવકવેરા વિભાગ દ્વારા અપીલ ફાઈલ કરવા માટેની મર્યાદા વધારવી અને કરવેરાના કાયદાને સરળ અને પારદર્શક બનાવવા, જેથી વધુ ને વધુ લોકો કરવેરો ભરે. સરકાર કરદાતાઓની સંખ્યા કે આધાર વધારવા પ્રયાસરત છે, જેથી સરકારની આવક વધવાની સાથે અને કરવેરાના દરને ઘટાડી તાર્કિક સ્તરે લઈ જવામાં મદદ મળશે. સરકાર કરવેરા આધારિત મહત્તમ સેવાઓ ઓનલાઈન પ્રદાન કરવા ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહી છે, જેથી માનવીય હસ્તક્ષેપ લઘુતમ હોય એટલે લઘુતમ સરકાર, મહત્તમ શાસન. તેનાથી ભ્રષ્ટાચાર ઘટશે તથા કરવેરાની વ્યવસ્થામાં પારદર્શકતા અને કાર્યદક્ષતા આવશે. તે મુજબ બિનજરૂરી સતામણી ટાળવા આવકવેરા વિભાગ ઈલેક્ટ્રૉનિક કમ્યુનિકેશન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે. સરકાર કૉર્પોરેટની સાથે વ્યક્તિગત કરદાતાઓને પણ ઉચિત વાતાવરણ પ્રદાન કરવા ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહી છે. પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્ર મોદીએ વિવિધ પ્રગતિ બેઠકોમાં કરવેરા અધિકારીઓને ફરિયાદોનો ઝડપથી નિકાલ કરવા જણાવ્યું છે.

તે જ રીતે કંપનીઓ સાથેના કરવેરા સંબંધિત વિવાદોના નિકાલ માટે કેન્દ્રિય બજેટ ૨૦૧૬-૧૭માં કરવેરાના વિવાદોનું નિરાકરણ કરવા વન-ટાઈમ સેટલમેન્ટ વિન્ડોની જાહેરાત પણ થઈ હતી. કરવેરાના વાતાવરણ માટે નાણાંપ્રધાને બજેટમાં વિવાદ નિવારણ યોજના(ડીઆરએસ)ની જાહેરાત કરી હતી.

કમિશનર (અપીલ) સમક્ષ ચાલી રહેલી અપીલમાં કરદાતા વિવાદિત કરવેરો અને આકારણીની તારીખ સુધીના વ્યાજની ચુકવણી કરીને પતાવટ કરી શકે છે તેવી જાહેરાત નાણાંપ્રધાને બજેટમાં કરી હતી. અત્યારે આ યોજના ચાલુ છે, જે અંતર્ગત રૂ. ૧૦ લાખ સુધીના વિવાદિત કરવેરા સાથે સંબંધિત આવકવેરાના કેસોમાં કોઈ દંડ લેવામાં આવતો નથી. રૂ. ૧૦ લાખથી વધારેના કેસોમાં ૨૫ ટકા દંડ કરવામાં આવે છે, જે પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ વેરા - એમ બંને કેસમાં લાગુ પડશે. દંડના ઑર્ડર સામે ચાલતા કેસમાં લાગુ દંડની લઘુતમ ૨૫ ટકા રકમ ચૂકવીને પણ પતાવટ કરી શકાશે. સ્થાનિક અને વિદેશી રોકાણકારોને પણ સરકારની પારદર્શક કરવેરા નીતિઓથી રાહત મળી છે.

ઉદાહરણ તરીકે મોરેશિયસ સાથે કરવેરાની સમજૂતીમાં રહેલી ખામીઓ ભરવામાં આવી છે. ભારત અને મોરેશિયસે ચાલુ વર્ષે મે મહિનામાં દ્વૈધ કરવેરા ટાળવાની સમજૂતીમાં સુધારો કર્યો હતો, જેના પગલે ભારત ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી ભારતીય કંપનીઓના શૅરના વેચાણમાંથી કેપિટલ ગેઈન ટૅક્સ લઈ શકશે. આ જાહેરાત પછી તરત નાણાં મંત્રાલયે વિદેશી સંસ્થાગત રોકાણકારો અને સ્થાનિક કંપનીઓની શંકાઓ દૂર કરી હતી. સરકારે સિંગાપોર જેવા અન્ય દેશો સાથે સમજૂતીઓમાં આ પ્રકારના સુધારા કરવાની જાહેરાત કરી છે અને કંપનીઓ અને રોકાણકારોને આગામી વર્ષે એપ્રિલ સુધીના કરવેરાની નવી વ્યવસ્થામાં ગોઠવાઈ જવાની તક આપી છે.

કરવેરાના સુધારણાનું અન્ય એક ક્ષેત્ર કૉર્પોરેટ ટૅક્સ છે. ભારતીય કંપનીઓ બજેટ ૨૦૧૭-૧૮ની આતુરતાપૂર્વક રાહ જુએ છે. આ બજેટમાં નાણાં પ્રધાન કૉર્પોરેટ ટૅક્સમાં ઘટાડા પર તેમની યોજના પર વધારે પ્રકાશ ફેંકશે. વર્ષ ૨૦૧૫-૧૬ના બજેટમાં નાણાં પ્રધાન અરુણ જેટલીએ આગામી ૪ વર્ષમાં કૉર્પોરેટ વેરો હાલના ૩૦ ટકાથી ઘટાડીને ૨૫ ટકા કરવાની જાહેરાત કરી હતી, જે એશિયાના અન્ય દેશોને સમકક્ષ છે અને રોકાણના સ્થળ તરીકે ભારતની સ્પર્ધાત્મકતા

વધારશે. પણ કંપનીઓને મળતી છૂટછાટો પછી દૂર થઈ જશે.

જ્યાં સુધી પરોક્ષ વેરાના ક્ષેત્રમાં કરવેરાના સુધારાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી સરકારે ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી)ને પડકાર સ્વરૂપ લીધો છે. સરકારે ૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૭થી તેનો અમલ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. ઇકૉનૉમિક સર્વે ૨૦૧૫-૧૬માં જીએસટીને આધુનિક વૈશ્વિક કરવેરાના ઇતિહાસમાં અભૂતપૂર્વ સુધારો ગણાવવામાં આવે છે. હકીકતમાં જીએસટી વર્તમાન સરકારના દરેક રાજકીય પક્ષને સંમત કરવાના અને ચાલુ વર્ષે ઑગસ્ટના પ્રથમ અઠવાડિયામાં ૧૨૨મો બંધારણીય સુધારા બિલ સંસદના બંને ગૃહમાં મંજૂર કરવાના સતત પ્રયાસોનું પરિણામ છે. આ બંધારણીય સુધારા બિલ વર્ષ ૨૦૦૬ એટલે છેલ્લાં દાયકાથી સંસદમાં એક યા બીજા કારણે મંજૂર થતું નહોતું.

પરોક્ષ કરવેરાના કાયદાના ઇતિહાસમાં સૌથી મહત્ત્વાકાંક્ષી અને સૌથી નોંધપાત્ર કરવેરા તરીકે જોવાતો જીએસટી સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ ડ્યૂટી, સર્વિસ ટૅક્સ જેવા કેન્દ્રિય કરવેરાની સાથે વેટ, ઑક્ટ્રૉય, ઍન્ટ્રી ટૅક્સ, ખરીદ વેરો અને મનોરંજન વેરા જેવા કરવેરાને સમાવી લેશે. તે છેલ્લાં ૧૩ વર્ષથી એક પછી એક કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોના પ્રયાસોનું પરિણામ છે.

કેન્દ્રિય નાણાંપ્રધાન શ્રી અરુણ જેટલી જીએસટી પરિષદના અધ્યક્ષ છે, જેમાં રાજ્ય સરકારોના નાણાંપ્રધાનો સભ્યો છે, જેમણે ૨૨મી નવેમ્બર, ૨૦૧૬ સુધીમાં કરવેરાની તમામ પદ્ધતિઓને અંતિમ સ્વરૂપ આપવાનો લક્ષ્યાંક નિર્ધારિત કર્યો છે, જેમાં મોડલ કાયદો અને કરવેરાના માટેના મહત્ત્વપૂર્ણ દરો સામેલ છે.

૨૨, ૨૩ અને ૩૦મી સપ્ટેમ્બરના રોજ આયોજિત છેલ્લી બે બેઠકોમાં જીએસટી પરિષદે જીએસટી લેવાની પ્રવેશમર્યાદા, ડ્રાફ્ટ બિઝનેસ નિયમો, ક્ષેત્ર આધારિત મુક્તિ તેમ જ નાનાં વ્યવસાયો પર નિયંત્રણ વગેરે મુદ્દાઓનો નિર્ણય લીધો છે.

ઉત્તર પૂર્વ રાજ્યોમાં રૂ. ૧૦ લાખ સુધી અને અન્ય રાજ્યોમાં રૂ. ૨૦ સુધીનું વાર્ષિક ટર્નઓવર ધરાવતા વ્યવસાયોને જીએસટીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવશે. વહીવટી નિયંત્રણના મુદ્દે રાજ્યો રૂ. ૧.૫ કરોડનું ટર્નઓવર ધરાવતા ઉત્પાદન વ્યવસાયો પર એકલ નિયંત્રણ ધરાવશે. તેનાથી વધારે ટર્નઓવર ધરાવતા વ્યવસાયો પર દ્વૈધ નિયંત્રણ લાગુ પડશે અને રાજ્ય કે કેન્દ્રમાંથી કોઈ જોખમની આકારણીના આધારે નિયંત્રણ ધરાવશે.

જોકે, કેટલાક વિશ્લેષકોએ આગામી વર્ષે એપ્રિલથી જીએસટીના અમલ સંબંધમાં ચોક્કસ ચિંતાઓ વ્યક્ત કરી છે. આવી જ એક ચિંતા કરવેરામાંથી બાકાત રાખવામાં આવતી ચીજવસ્તુઓને લઈને છે. ઉદાહરણ તરીકે પેટ્રોલિયમ અને પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનો તથા વીજળી જીએસટી હેઠળ નહીં આવે. રાજ્યો અને કેન્દ્ર તેના પર કરવેરો ઉઘરાવવાનું ચાલુ રાખશે, તેમ છતાં વ્યાવહારિક દૃષ્ટિકોણ કેન્દ્ર અને રાજ્યોને સરળતાથી મુદ્દાઓ પર સર્વસંમતિ પહોંચવા અને જીએસટીના સમયસર અમલીકરણને સુલભ બનાવશે.

આ ચિંતાઓને હોવા છતાં કેન્દ્ર સરકારને સેન્ટ્રલ જીએસટી, સ્ટેટ જીએસટી અને સંકલિત જીએસટી માટે મોડલ બિલને આગામી મહિને નવેમ્બર, ૨૦૧૬ સુધીમાં અંતિમ સ્વરૂપ મળી જશે તેવી આશા છે તથા ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ અગાઉ શિયાળુ સત્રોમાં રાજ્યોની વિધાનસભા અને સંસદ પસાર કરી શકશે.

સાથે સાથે જીએસટી માટે આઇટી માળખું જીએસટી નેટવર્ક (જીએસટીએન) ઊભું કરવા કામ ચાલી રહ્યું છે; જે રાજ્યો, કેન્દ્ર અને કરદાતાઓને સામાન્ય વ્યવસ્થા પ્રદાન કરશે, જે લગભગ સંપૂર્ણ છે. જીએસટી નેટવર્કના કામનું પરીક્ષણ આગામી વર્ષે જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરીમાં થશે.

જીએસટી કાયદાની સ્થાનિક અને વિદેશી રોકાણકારો તેમ જ વૈશ્વિક રેટિંગ એજન્સીઓ આતુરતાપૂર્વક રાહ જુએ છે, કારણ કે તે વેપારવાણિજ્ય કરવાની સરળતા પ્રદાન કરશે અને દરેક રાજ્ય સરકાર દ્વારા આંતરિક કરવેરાના અવરોધો ઘટાડશે. સરકારને અપેક્ષા છે કે તેનાથી વેપારવાણિજ્ય સરળ કરવાના બિઝનેસ રિપોર્ટમાં દેશનો ક્રમ સુધરશે, જે અત્યારે ૧૮૯ દેશોમાં ૧૩૦મા ક્રમે છે. પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદીને ભારત ટોચના ૫૦ દેશોમાં સ્થાન મેળવશે તેવી આશા છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાંભંડોળ (આઇએમએફ)એ તાજેતરમાં વર્લ્ડ ઇકૉનૉમિક આઉટલૂકમાં જણાવ્યું હતું કે જીએસટીની શરૂઆત ભારતની મધ્યમ ગાળાની વૃદ્ધિ સંભવિતતાને પ્રોત્સાહન આપશે. તે વેપાર અને રોકાણ માટે હકારાત્મક છે તેવા અભિપ્રાય સાથે આઇએમએફના રિપૉર્ટમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે, આ કરવેરા સુધારો અને લક્ષિત સહાયો નાબૂદી આવકવેરાનો આધાર વધારવા જરૂરી છે તથા માળખાં, શિક્ષણ અને હેલ્થકેરમાં રોકાણને ટેકો આપવા રાજકોષીય વ્યાપને વધારશે.

નાણાંપ્રધાન શ્રી અરુણ જેટલીએ ઑક્ટોબર, ૨૦૧૬માં વૉશિંગ્ટનની મુલાકાત દરમિયાન જણાવ્યું હતું કે, જીએસટી જેવા માળખાગત સુધારાથી ભારતની વૃદ્ધિની સંભવિતતા વધી શકે છે. આઇએમએફ અને વર્લ્ડ બૅંક આગામી બે વર્ષ માટે ભારતની વૃદ્ધિ ૭.૬ ટકાના દરે રહેવાની અપેક્ષા વ્યક્ત કરે છે.

વિવિધ અંદાજો મુજબ, જીએસટી ખામીઓ દૂર કરીને કરચોરી ઘટાડી આવક વધારશે અને દેશની જીડીપી(કુલ સ્થાનિક ઉત્પાદન)માં ૨ ટકા જેટલો વધારો કરવાની સંભવિતતા ધરાવશે, એટલે સરકારની પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ વેરામાં આ તમામ પહેલો ભવિષ્યમાં ભારતને વિશ્વમાં સૌથી વધુ ઝડપથી વિકસતાં અર્થતંત્રોમાં સ્થાન અપાવશે અને કરદાતાઓને અનુકૂળ કરવેરા વ્યવસ્થા ઊભી કરશે.

લેખક ભારત સરકારના માહિતી અને પ્રસારણ મંત્રાલયના પ્રેસ ઇન્ફૉર્મેશન બ્યૂરોના અધિક ડિરેક્ટર જનરલ (એમએન્ડસી) છે તથા ફાઇનાન્સ અને કોર્પોરેટ અફેર્સ મંત્રાલયો માટે મીડિયા અને પબ્લિસિટીના ઇનચાર્જ છે.

E-mail:dprfinance@gmail.com

જીએસટી : એક રાષ્ટ્ર, એક ટૅક્સ

શિશિર સિંહા

'મને ખાતરી છે કે જીએસટીનો અમલ આ દેશમાં આર્થિક સંચાલનની બાબતને કેન્દ્રીય સ્વરૂપમાં લઈ આવશે. તે રાજ્યોને સક્ષમ બનાવશે. તે રાજ્યો તેમ જ કેન્દ્ર સરકારની આવકમાં વધારો કરશે. જીએસટી લોકોને કરચોરી માટે હતોત્સાહિત કરશે અને તેનાથી કરચોરીનું પ્રમાણ ઘટશે. તેના અમલથી કર ઉપર કર ન લાગે તેની ખાતરી રખાઈ છે, તેથી મૂલ્યવર્ધિત વસ્તુઓ પર કરની ક્રમાનુસાર અસર નહીં રહે, પરિણામે કેટલાંક ઉત્પાદનોના ભાવમાં ઘટાડો આવશે તેનાથી નિશ્ચિતપણે અર્થતંત્રને પ્રોત્સાહન મળશે, જે આ અત્યંત ગંભીર તબક્કામાં ખૂબ જ મહત્ત્વનું છે.'

- રાજ્યસભામાં ઑગસ્ટ ૩, ૨૦૧૬ના રોજ બંધારણીય સુધારા બીલ (ગૂડ્સ અને સર્વિસ ટૅક્સ સંબંધિત) વિચારણા અને પસાર કરવા માટે લાવતી વખતે કેન્દ્રીય નાણામંત્રી અરુણ જેટલીના વક્તવ્યના અંશ.

'મને ખાતરી છે કે જીએસટીનો અમલ આ દેશમાં આર્થિક સંચાલનની બાબતને કેન્દ્રીય સ્વરૂપમાં લઈ આવશે. તે રાજ્યોને સક્ષમ બનાવશે. તે રાજ્યો તેમ જ કેન્દ્ર સરકારની આવકમાં વધારો કરશે. જીએસટી લોકોને કરચોરી માટે હતોત્સાહિત કરશે અને તેનાથી કરચોરીનું પ્રમાણ ઘટશે. તેના અમલથી કર ઉપર કર ન લાગે તેની ખાતરી રખાઈ છે, તેથી મૂલ્યવર્ધિત વસ્તુઓ પર કરની ક્રમાનુસાર અસર નહીં રહે, પરિણામે કેટલાંક ઉત્પાદનોના ભાવમાં ઘટાડો આવશે તેનાથી નિશ્ચિતપણે અર્થતંત્રને પ્રોત્સાહન મળશે, જે આ અત્યંત ગંભીર તબક્કામાં ખૂબ જ મહત્ત્વનું છે.'

- રાજ્યસભામાં ઑગસ્ટ ૩, ૨૦૧૬ના રોજ બંધારણીય સુધારા બીલ (ગૂડ્સ અને સર્વિસ ટૅક્સ સંબંધિત) વિચારણા અને પસાર કરવા માટે લાવતી વખતે કેન્દ્રીય નાણામંત્રી અરુણ જેટલીના વક્તવ્યના અંશ.

આ વક્તવ્ય સાથે નાણામંત્રી સ્વતંત્ર ભારતના સૌથી મહત્ત્વાકાંક્ષી કર સુધારા ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસિસ ટૅક્સ અથવા જીએસટી રજૂ કરવા માટેના લાંબા સમયના વિલંબનો અંત લાવી શક્યા ત્યારથી ૧૨૨મું બંધારણીય સુધારા બિલ કાયદો (૧૦૧મો સુધારો) બન્યું, જે કેન્દ્ર અને રાજ્યોને એકત્રિતપણે જીએસટીની વસૂલાત માટે સક્ષમ બનાવશે. ભારતે નાણાકીય વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮માં નવી કર વ્યવસ્થા જીએસટીની છડી પોકારવાની તૈયારી કરી લીધી છે. તે અનુસાર ભારત કેનેડા, ઑસ્ટ્રેલિયા, સિંગાપોર અને મલેશિયા જેવા પસંદગીનાં રાષ્ટ્રોની ક્લબમાં જોડાશે, જ્યાં પરોક્ષ કર વ્યવસ્થા તરીકે જીએસટીનો અમલ થાય છે.

હવે, આગામી વર્ષે ૧લી એપ્રિલથી જીએસટીની રજૂઆત માટે સરકારે તેની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવી છે. સૌપ્રથમ કેન્દ્ર અને રાજ્યોની સર્વોચ્ચ સંસ્થા ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ કાઉન્સિલની માત્ર સ્થાપના જ નથી થઈ, પરંતુ તેની પ્રારંભિક બેઠકોમાં મહત્ત્વપૂર્ણ નિર્ણયો લેવાનું શરૂ થઈ ગયું છે. બીજું, જીએસટી માટે ઈન્ફર્મેશન ટેક્નૉલૉજીના દરેક પ્રકારના સહયોગ માટે જીએસટી નેટવર્ક સંપૂર્ણપણે કાર્યરત થઈ ગયું છે. ત્રીજું, મોડેલ જીએસઆર કાયદો પબ્લિક ડોમેનમાં છે, જે અંતે કાયદો ઘડવાની પ્રક્રિયામાં સહાયક બનશે. અને ચોથું, સરકારનો ઉદ્દેશ નવેમ્બર ૨૨, ૨૦૧૬ સુધીમાં જીએસટી માટે દર, માફી, નિશ્ચિત મર્યાદા અને મહત્ત્વના નિયમોને અંતિમરૂપ આપવાનો છે.

જીએસટી શું છે ?

જીએસટી ગૂડ્સ અને સર્વિસિસ પર

અમલી થતું એક સરળ કર માળખુ છે. તે સપ્લાય ચેઈનમાં દરેક સ્તર પર મૂલ્યવર્ધિત કર છે, જે પુરવઠો પૂરો પાડવા માટે ઉપયોગમાં લેવા માટે ખરીદવામાં આવેલા કોઈ પણ ઈનપુટ પર ચૂકવાયેલા કોઈ પણ કર માટે ક્રેડિટ મંજૂર રાખે છે. જીએસટી વસ્તુના ઉત્પાદન પર અથવા વસ્તુના વેચાણ પર અથવા સર્વિસિસની જોગવાઈઓ પર કરની વર્તમાન વ્યવસ્થા સામે ગૂડ્સ અથવા સર્વિસિસના પુરવઠા પર લાગુ પડશે. તે મૂળ (ઓરિજિન) આધારિત કરની વર્તમાન વ્યવસ્થા સામે નિર્દિષ્ટ સ્થાન (ડેસ્ટિનેશન) આધારિત કર વ્યવસ્થા છે.

કેન્દ્રીય માળખું જાળવી રાખતાં રાષ્ટ્રમાં બેવડા જીએસટી, સેન્ટ્રલ જીએસટી (સીજીએસટી) અને સ્ટેટ જીએસટી (એસજીએસટી)નો અમલ થશે. તેનો અર્થ એ છે કે કેન્દ્ર અને રાજ્યો બંને માટે સમાન કર આધાર હશે. ઉપરાંત ઈન્ટેગ્રેટેડ જીએસટી (આઈજીએસટી) પણ હશે. ગૂડ્સ અથવા સર્વિસિસના આંતરરાજ્ય પુરવઠા પર તે લાગુ થશે. કરની ક્રેડિટ ચેઈન ખોરવાય નહીં તે માટે કેન્દ્ર દ્વારા આ કર વસૂલવામાં આવશે. ગૂડ્સ અથવા સર્વિસિસની આયાતને આંતરરાજ્ય પુરવઠા સમાન માનવામાં આવશે અને તે કસ્ટમ્સ ડ્યૂટીના અમલ ઉપરાંત આઈજીએસટીને આધીન હશે. આ ત્રણેના દરનો નિર્ણય જીએસટી પરિષદ દ્વારા કરવામાં આવશે.

જીએસટી શા માટે ?

ભારતમાં અનેક સ્તર પર કરની વસૂલાત થાય છે, કારણ કે બંધારણે વિવિધ સ્તર પર ગૂડ્સ અને સર્વિસિસ પર કરની વસૂલાત માટે કાયદાઓ ઘડવા કેન્દ્ર અને રાજ્યોને અલગ અલગ સત્તાઓ આપી છે. ઉદાહરણ રૂપે કેન્દ્ર સરકારને ગૂડ્સ (માનવ વપરાશ માટે દારૂ, અફીણ અને કેફી દ્રવ્યો સિવાય)નાં ઉત્પાદન પર કર લાદવા કાયદો તેમ જ નિયમો બનાવવાની સત્તા અપાઈ છે. જ્યારે રાજ્યોને ગૂડ્સનાં વેચાણ પર કર વસૂલવાની સત્તા છે. કેન્દ્ર બે વિશિષ્ટ સત્તાઓ ધરાવે છે : પહેલી તે ગૂડ્સના આંતરરાજ્ય વેચાણ પર કર વસૂલાતની સત્તા ધરાવે છે. (જોકે, આ કર રાજ્યો દ્વારા જ ઉઘરાવાય છે અને તેઓ જ રાખે છે). બીજી છે, માત્ર કેન્દ્ર જ સર્વિસિસ પર કર લાદી શકે છે, જેને સર્વિસ ટૅક્સ કહે છે.

આ વ્યવસ્થા આપણી સંપૂર્ણ કર વ્યવસ્થાને એકદમ જટીલ બનાવે છે. માત્ર એટલું જ નહીં, તેના અનેક ગેરફાયદાઓ પણ છે. ઉદાહરણ રૂપે, એક ઉદ્યોગપતિએ કરની પૂર્તતા માટે અનેક રેકૉર્ડ્સ રાખવા પડે છે. આથી ઉદ્યોગ ચલાવવાનો ખર્ચ વધી જાય છે જ્યારે એ જ સમયે તે ઉદ્યોગ સરળ કરવાના પાયાના સિદ્ધાંતોની વિરુદ્ધ જાય છે. સમાન રીતે કરની બહુવિધતાના પરિણામે કર ઉપર કર લાગુ પડે છે, જેથી ગ્રાહકો માટે વસ્તુઓ વધુ મોંઘી બને છે. જીએસટી એક જ કર હશે, તેનો અર્થ એ છે કે કરની પૂર્તતા વધુ સરળ અને સસ્તી બનશે, જેથી ઉદ્યોગ કરવાનું વધુ સરળ બનશે. એ જ રીતે ઉત્પાદનથી લઈને અંતિમ વપરાશ સુધીના દરેક તબક્કા પર જીએસટી લાગુ પડે છે, જેમાં ચૂકવાયેલા કરની ક્રેડિટ અગાઉના તબક્કાની ઉપલબ્ધતામાં સેટ ઑફ થાય છે. તેથી કર ઉપર કરની વિલક્ષણતા દૂર થાય છે, એમ માનવામાં આવે છે કે નવી કર વ્યવસ્થાના પરિણામે ગૂડ્સ પર એકંદર કર બોજા(જે હાલમાં ૨૫થી ૩૦ ટકાની વચ્ચે છે)માં નોંધપાત્ર ઘટાડો થશે. પરિણામે ગ્રાહકો માટે વસ્તુઓ સસ્તી બનશે.

જીએસટીએન

જીએસટીએનના અમલ માટે આઈટી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને સર્વિસિસ પૂરી પાડવા સરકારે ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસિસ ટૅક્સ નેટવર્ક (જીએસટીએન)ની સ્થાપના કરી છે. તે કલમ ૨૫ હેઠળની કંપની છે. તેનો અર્થ એ છે કે તે નફા માટે કામ નહીં કરી શકે. તે બિનસરકારી અને ખાનગી લિમિટેડ કંપની છે. કેન્દ્ર સરકાર જીએસટીએનમાં ૨૪.૫ ટકા હિસ્સો ધરાવે છે જ્યારે દિલ્હી અને પુંડુચેરીનાં એનસીટી સહિત બધાં જ રાજ્યો તથા રાજ્યના નાણામંત્રીઓની એમ્પાવર્ડ કમિટી (ઈસી) સંયુક્તપણે ૨૪.૫ ટકા હિસ્સો ધરાવે છે. બાકીનો હિસ્સો બિનસરકારી નાણાકીય સંસ્થાઓ પાસે છે. આ કંપની માટે કેટલાંક કામો કરવાનું ફરજિયાત બનાવાયું છે. જેમ કે :

- કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો, કરદાતાઓ અને અન્ય હિસ્સેદારોને સમાન આઈટી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને સેવાઓ પૂરી પાડવી.
- અસરકારક અને યુઝર-ફ્રેન્ડલી જીએસટી ઈકો-સિસ્ટમ બનાવવા માટે અન્ય સંસ્થાઓ સાથે ભાગીદારી કરવી.
- જીએસટી સુવિધા પ્રોવાઈડર્સ (જીએસપીએસ) સાથે સહયોગ માટે પ્રોત્સાહન આપવા હિસ્સેદારોને સરળ સેવાઓ પૂરી પાડવા માટે જીએસટી એપ્લિકેશન્સ શરૂ કરવી
- શ્રેષ્ઠ કાર્યપ્રણાલી માટે સંશોધન અને અભ્યાસ કરવા તથા ટૅક્સ ઑથોરિટી તથા અન્ય હિસ્સેદારોને તાલીમ અને કન્સલ્ટન્સી સેવા પૂરી પાડવી.

- કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોની વિનંતી પર આવકવેરા વિભાગને અસરકારક બૅન્ક ઍન્ડ સર્વિસિસ પૂરી પાડવી.
- કેન્દ્ર અને રાજ્યોના કર વહીવટી તંત્ર માટે ટૅક્સ પેયર પ્રોફાઈલિંગ યુટિલિટી (ટીપીયુ) વિકસાવવી.
- કર પૂર્તતા અને કર વહીવટી તંત્રની પારદર્શિતામાં સુધારા માટે કર તંત્રને મદદ કરવી.
- કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો તથા અન્ય હિસ્સેદારોની વિનંતી પર તેને સુસંગત અન્ય કોઈ પણ સેવાઓ પૂરી પાડવી.

જીએસટી કાઉન્સિલ (જીએસટી પરિષદ)

૧૦૧મા બંધારણીય સુધારા બાદ સૌથી મોટી ઘટના જીએસટી પરિષદની સ્થાપના હતી. આ પરિષદ જીએસટી માટે કેન્દ્ર અને રાજ્યોને સમાવતી સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે. તેને માત્ર જીએસટીની આંટી-ઘુંટીઓને અંતિમ ઓપ આપવાની નહીં, પરંતુ વિવાદોનો ઉકેલ લાવવાની પણ સત્તા સોંપાઈ છે.

આ પરિષદનું અધ્યક્ષપદ કેન્દ્રીય નાણામંત્રી કરશે જ્યારે નાણાં વિભાગના રાજ્ય કક્ષાના કેન્દ્રીય મંત્રી (મહેસૂલનો સ્વતંત્ર હવાલો) અને પ્રત્યેક રાજ્ય સરકાર દ્વારા નામાંકિત અન્ય કોઈ પણ મંત્રી અથવા નાંણાં અથવા ટૅક્સેસનનો સ્વતંત્ર હવાલો સંભાળતા મંત્રી તેના સભ્યો હશે. પરિષદમાં અસરકારક રીતે કેન્દ્રમાંથી ચૅરમૅન અને ૨૯ રાજ્યોમાંથી અને બે કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાંથી પ્રત્યેક એક સભ્ય એમ કુલ ૩૩ સભ્યો હશે. કેન્દ્રીય મહેસૂલ સચિવ જીએસટી પરિષદના એક્સ-ઑફિસીઓ સેક્રેટરી હશે જ્યારે સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ એક્સાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સ(સીબીઈસી)ના અધ્યક્ષ પરિષદની બધી જ પ્રક્રિયાઓમાં કાયમી આમંત્રિત (નૉન-વૉટિંગ) સભ્ય હશે.

પરિષદ જીએસટી સંબંધિત મહત્ત્વના મુદ્દાઓ પર કેન્દ્ર અને રાજ્યોને ભલામણો કરશે. આ ભલામણોમાં જીએસટીમાંથી કઈ વસ્તુઓ અને સર્વિસિસને કરને આધીન રાખવી, અથવા માફી આપવી, મોડેલ જીએસટી કાયદો, પુરવઠાની જગ્યા, ટોચની મર્યાદા, બેન્ડ્સ સહિત તળિયાના દર સહિત જીએસટી દર, કુદરતી આપત્તિઓ દરમિયાન વધારાનાં સંશાધનો માટે વિશેષ દર, ચોક્કસ રાજ્યો માટે વિશેષ જોગવાઈઓ વગેરેના સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ થાય છે.

પરિષદનો પ્રત્યેક નિર્ણય એક બેઠકમાં વર્તમાન સભ્યોના મતોના ઓછામાં ઓછા ત્રણ ચતુર્થાંશની બહુમતીથી અને મતદાનથી લેવાશે. વૉટિંગ કૉલિજનું માળખું એવી રીતે ઘડાયું છે કે કેન્દ્ર અથવા બધાં રાજ્યો એકસાથે વીટો વાપરી શકે નહીં. કેન્દ્ર સરકારનો મત કુલ મતોમાં એક તૃતીયાંશનું વેઈટેજ ધરાવશે અને બધી જ રાજ્ય સરકારો (કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશ સહિત) સંયુક્તપણે કુલ મતોમાં બે તૃતીયાંશ જેટલું વેઈટેજ ધરાવશે. કોઈ પણ નિર્ણય માટે કુલ મતોના ઓછામાં ઓછા ત્રણ ચતુર્થાંશ વેઈટેજની જરૂર પડશે.

જીએસીટી પરિષદ દ્વારા લેવાયેલા મહત્ત્વના નિર્ણયો

આ પરિષદે તેની સૌપ્રથમ બે બેઠકોમાં કેટલાક મહત્ત્વના નિર્ણયો લીધા છે :

ટોચની મર્યાદા - વેપારીઓને જીએસટીમાંથી કર મુક્તિ માટે રૂ. ૨૦ લાખની મર્યાદા નિશ્ચિત કરવામાં આવી છે. જોકે, ઉત્તર-પૂર્વનાં ૭ રાજ્યો (આસામ, મેઘાલય, મણિપુર, નાગાલૅન્ડ, મિઝોરમ, અરુણાચલ પ્રદેશ અને સિક્કિમ) અને ૩ પર્વતીય રાજ્યો (જમ્મુ અને કાશ્મીર, ઉત્તરાખંડ તથા હિમાચલ પ્રદેશ)ના વેપારીઓ માટે આ મર્યાદા ૧૦ લાખ હશે. તેનો અર્થ એ છે કે સામાન્ય રાજ્યોમાં વાર્ષિક રૂ. ૨૦ લાખથી ઓછું ટર્નઓવર ધરાવતા વેપારીઓને જીએસટી હેઠળ નોંધણીમાંથી મુક્તિ મળશે જ્યારે ઉત્તર-પૂર્વનાં રાજ્યો તથા પર્વતીય રાજ્યોમાં રૂ. ૧૦ લાખથી ઓછું વાર્ષિક ટર્નઓવર ધરાવતા વેપારીઓ જીએસટીમાંથી બહાર રહેશે. નિષ્ણાતો આ મર્યાદાને ન્યાયિક ઠેરવે છે. તેમનું કહેવું છે કે અનેક નાના વેપારીઓ અને સર્વિસ પ્રોવાઈડર્સને જીએસટી પૂર્તતા હેઠળ લાવતા બચાવી શકાશે અને તેનાથી ટૅક્સ ઓથોરિટી માટે નાના વેપારીઓની આકારણી કરવાનો બોજો પણ ઘટશે.

ક્રોસ એમ્પાવરમેન્ટ - કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે વહીવટી સત્તાઓની વહેંચણીની દૃષ્ટિએ મધ્યમ માર્ગ અપનાવવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. આ મુજબ રૂ. ૧.૫૦ કરોડથી વધુનું વાર્ષિક ટર્નઓવર ધરાવતા બધા જ ડીલર્સ પર રાજ્યો વિશેષ નિયંત્રણ ધરાવશે તે બાબતે સંમતિ સધાઈ હતી. બીજી બાજુ રૂ. ૧૫ કરોડથી વધુની આવક ધરાવતા ટ્રેડર્સ માટે રિસ્ક એસેસમેન્ટની રચનાના આધારે કેન્દ્ર અને રાજ્યોના અધિકારીઓના ક્રોસ એમ્પાવરમેન્ટ અને બેવડાં નિયંત્રણોને દૂર કરાશે. એવો પણ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે વર્તમાન બધા જ ૧૧ લાખ સર્વિસ ટૅક્સ રજિસ્ટર્ડ ડીલર્સ પર કેન્દ્ર સરકારનું નિયંત્રણ રહેશે, પછી તેમની આવકનું સ્તર ગમે તે હોય તે બાબતને ધ્યાનમાં નહીં લેવાય.

માંડવાળ યોજના - માંડવાળ અથવા પતાવટ યોજનાના આકારના સંદર્ભમાં સર્વસંમતિ સધાઈ છે. આ અંગે એવો નિર્ણય લેવાયો છે કે રૂ. ૫૦ લાખ સુધીનું એકંદરે ટર્ન ઓવર ધરાવતા વેપારીઓએ ૧-૨ ટકા ટૅક્સ સ્વરૂપે ચૂકવવાના રહેશે. આવી યોજનાઓનો આશય નાના વેપારીઓને સુવિધા પૂરી પાડવાનો છે. આ યોજના હેઠળ કરદાતાએ ઈનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ(આઈટીસી)નો લાભ મેળવ્યા વિના વર્ષ દરમિયાન તેના ટર્નઓવરની ટકાવારી તરીકે કર ચૂકવવાનો રહેશે. સેન્ટ્રલ ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસિસ ટૅક્સ (સીજીએસટી) અને સ્ટેટ ગૂડ્સ ઍન્ડ સર્વિસિસ ટૅક્સ (એસજીએસટી) માટે કરનો ફ્લોર રેટ ૧ ટકાથી ઓછો નહીં હોય. માંડવાળનો વિકલ્પ અપનાવનારા કરદાતા તેમના ગ્રાહકો પાસેથી કોઈ પણ કર ઉઘરાવી શકશે નહીં. આંતરરાજ્ય પુરવઠા અથવા તેનાથી વિપરીત બાબતના આધારે કર ચૂકવનારા કરદાતાઓ માંડવાળ યોજના માટે લાયક ઠરશે નહીં.

વિસ્તાર આધારિત મુક્તિ - હાલમાં જમ્મુ અને કાશ્મીર, હિમાચલ પ્રદેશ અને ઉત્તરાખંડ જેવાં હિમાલયન રાજ્યો ઉપરાંત ઉત્તર-પૂર્વીય ૭ રાજ્યોને વિસ્તાર આધારિત મુક્તિ અપાઈ છે. કંપનીઓને મુશ્કેલ જગ્યાઓ પર પ્લાન્ટ ગોઠવવા માટે કરમાંથી આવી મુક્તિ અપાય છે. હવે આગામી વર્ષથી શરૂ થતા જીએસટીમાં વિસ્તાર આધારિત આબકારી જકાત મુક્તિ જાળવી રાખવાનો નિર્ણય લેવાયો છે. જોકે, આ સુવિધા મુક્તિ તરીકે નહીં, પરંતુ રિફંડ સ્વરૂપે પૂરી પડાશે. એવો પણ નિર્ણય લેવાયો છે કે જીએસટી હેઠળ મુક્તિ મેળવનારા બધા જ એકમો પાસેથી કર વસૂલવામાં આવશે. કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય આ કર મેળવશે અને ત્યાર બાદ મુક્તિ મેળવનારા એકમોને તે પાછો ચૂકવવામાં આવશે. હવે રાજ્યોએ ચોક્કસ ઉદ્યોગોને મુક્તિ આપવાનું ચાલુ રાખવું કે નહીં તેનો નિર્ણય લેવાનો રહેશે. બધા જ મુક્તિ કાયદાના નિયમ હેઠળ હશે કે રિફંડ ચૂકવાશે તેની ચોક્કસ વિગતો હવે તૈયાર કરાશે.

જીએસટી દર

નાણામંત્રીની એમ્પાવર્ડ કમિટીએ જીએસટી દરોને અંતિમ ઓપ આપવા માટે બે માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોનું સૂચન કર્યું છે અને હવે તે જીએસટી પરિષદ માટે પણ માર્ગદર્શક બન્યા છે. પહેલો માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત કહે છે કે જીએસટીના અમલ સાથે આજે વસૂલવામાં આવતો કરનો દર તેના વર્તમાન સ્તરથી ક્રમશઃ નીચો લાવવો, જેથી તે નાગરિકોને વધુ સાનુકૂળ બને. બીજો સિદ્ધાંત સૂચવે છે કે કર આવકના વર્તમાન સ્તરને જાળવી રાખે તેટલો હોવો જોઈએ, જેથી કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો તેમણે ઉઘરાવેલી રકમ સાથે પૂર્ણ ક્ષમતાથી તેમની ફરજો અદા કરવા સક્ષમ બની રહે. જીએસટી પરિષદ અંતિમ દરો પર આવતા પહેલા આ બે સિદ્ધાંતોને અનુસરશે એમ માનવામાં આવે છે. જીએસટીમાં ચાર દર હશે તેવી પણ અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

- મેરિટ રેટ - આવશ્યક વસ્તુઓ અને સેવાઓ પર
- સ્ટાન્ડર્ડ રેટ - સામાન્ય વસ્તુઓ અને સેવાઓ પર
- સ્પેશિયલ રેટ - કીમતી ધાતુઓ પર
- નીલ રેટ - મુક્તિ મેળવનારી વસ્તુઓ અથવા સેવાઓ

અહીં એ ખાસ નોંધવું જોઈએ કે જીએસટી માત્ર ઉદ્યોગો અથવા વેપારી સમાજ માટેના લાભ માટે જ લાવવામાં આવ્યો નથી, પરંતુ તે સામાન્ય જનતા માટે પણ લાવવામાં આવ્યો છે. નવી કર વ્યવસ્થાથી કરની બહુવિધતામાં ઘટાડો આવશે તો તેનાથી સર્જાતી પરાવર્તિત / ડબલ ટૅક્સેશનની સ્થિતિ ટાળી શકાશે અને તે ખાસ કરીને નિકાસ માટેની વસ્તુઓના કરમાં અસરકારક રીતે તટસ્થતા લાવી શકશે તથા સમાન રાષ્ટ્રીય બજાર વિકસાવી શકશે. તે જ રીતે ગ્રાહકો માટે કર વ્યવસ્થા સરળ બનશે, જ્યાં તે કરની પરાવર્તીત અસરો દૂર થવાના કારણે વસ્તુઓ અને સેવાઓના ભાવમાં ઘટાડા, સમગ્ર દેશમાં સમાન કિંમતો, કર વ્યવસ્થામાં પારદર્શિતા અને રોજગારીની તકોમાં વધારાની અપેક્ષા રાખી શકે છે. જીએસટીની રજૂઆત સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં આપણાં ઉત્પાદનોને સ્પર્ધાત્મક બનાવશે. અભ્યાસો દર્શાવે છે કે તેનાથી જીડીપીમાં તુરંત ૨ ટકા જેટલો વધારો થશે. વધુમાં કરનો આધાર વ્યાપક બનવાના, ટ્રેડના વૉલ્યૂમમાં વધારા અને કર પૂર્તતામાં સુધારાના કારણે કેન્દ્ર અને રાજ્યોની આવક પણ વધશે. પારદર્શિતાની તેની લાક્ષણિકતાના કારણે આ કરનો વહીવટ સરળ બનશે. ઉપરાંત યાદ રાખો. જીએસટીના અમલથી વેપાર કરવાનું સરળ કરવામાં ભારતની રેન્કિંગમાં સુધારો થશે, જેથી વિદેશી રોકાણકારોને વધુ પ્રમાણમાં આકર્ષી શકાશે અને દેશમાં વધુ નાણાં આવશે.

ટેબલ ૧

ગૂડ્સ અને સર્વિસિસ ટૅક્સ - મૂળભૂત મુદ્દા

કયા કર/ડ્યૂટી આવરી લેવાશે

કેન્દ્રમાંથી :

- કેન્દ્રીય આબકારી જકાત
- આબકારી કર (દવા અને ટોઈલેટ પ્રિપેરેશન્સ)
- વધારાની આબકારી જકાત (વિશેષ મહત્ત્વની વસ્તુઓ)
- વધારાની આબકારી જકાત (કાપડ અને કાપડનાં ઉત્પાદનો)
- વધારાની આયાત જકાત (સામાન્ય રીતે સીવીડી તરીકે ઓળખાય છે.)
- વિશેષ વધારાની આયાત જકાત (એસએડી)
- સેવા કર
- માલ અને સેવાના પુરવઠાને સંબંધ છે ત્યાં સુધી સેસ અને સરચાર્જીસ

રાજ્યોમાંથી

- રાજ્યનો વેટ
- કેન્દ્રીય વેચાણ વેરો
- ખરીદી કર
- લક્ઝરી કર
- પ્રવેશ કર (દરેક સ્વરૂપના)
- મનોરંજન કર (સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા વસૂલાતો હોય તે સિવાય)
- જાહેરાતો પરના કર
- લૉટરી, સટ્ટા અને જુગાર પરના કર
- માલ અથવા સેવાના પુરવઠાને સંબંધ છે ત્યાં સુધી રાજ્યના સેસ અને સરર્જીસ

જીએસટીમાં સમાવેશ ન કરાયો હોય તેવી કોમોડિટિઝ

- માનવવપરાશ માટે દારૂ
- વીજળી
- રિયલ એસ્ટેટ

પાછળની તારીખથી જીએસટીમાં સમાવેશ કરાયો હોય તેવી કોમોડિટિઝ

- પેટ્રોલિયમ ક્રૂડ
- મોટર સ્પિરિટ (પેટ્રોલ)
- હાઈ સ્પીડ ડીઝલ
- કુદરતી ગૅસ
- એવીએશન ટર્બાઈન ફ્યૂઅલ (એટીએફ)
- વેટ અને સેલ્સ ટૅક્સની વર્તમાન વ્યવસ્થા - આ ઉત્પાદનો માટે ચાલુ રહેશે

જીએસટી હેઠળ તમાકુને કેવી રીતે આવરી લેવાશે

- જીએસટીમાં તમાકુ અને તમાકુના ઉત્પાદનો પર કર લાગુ પડશે. વધારામાં કેન્દ્ર પાસે આ ઉત્પાદનો પર કેન્દ્રીય આબકારી જકાત વસૂલવાની પણ સત્તા છે.

જીએસટીની રજૂઆત બાદ જો કોઈ રાજ્યોને આવકમાં નુકસાન થાય તો તેની સામે વળતર

- રાજ્યોને આવકમાં કોઈ નુકસાન થાય તો પહેલાં પાંચ વર્ષ સુધી તેમને પૂર્ણ વળતર મળશે.

આયાત અંગે કેવું ધ્યાન અપાશે ?

- વસ્તુઓ અને સેવાની આયાતને આંતર રાજ્ય પુરવઠા સમાન ગણાશે અને દેશમાં વસ્તુઓ અને સેવાઓની આયાત પર આઈજીએસટી લાગુ પડશે.

નિકાસ અંગે કેવું ધ્યાન અપાશે ?

- નિકાસને શૂન્ય દરના પુરવઠા તરીકે ગણવામાં આવશે.

મુક્તિ અપાઈ હોય તેવી વસ્તુઓ અને સેવાઓની યાદી

- મુક્તિની યાદી ટૂંકી હોય તેવા પ્રયાસ કરાયા છે. જીએસટી પરિષદ કઈ વસ્તુઓ અને સેવાઓને મુક્તિ આપવી અંગે નિર્ણય કરશે.

જીએસટીની રજૂઆત પહેલા હવે શું ?

- કેન્દ્ર બે કાયદા બનાવશેઃ

  (૧) સીજીએસટી સંબંધિત હશે અને

  (૨) એસએસટી સંબંધિત હશે. રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો એસજીએસટી સંબંધિત કાયદો બનાવશે. આ સામાન્ય કાયદા છે અને સંસદ/રાજ્યની વિધાનસભામાં સરળ બહુમતીથી તેનો અમલ કરી શકાશે.

છેલ્લાં ૨૧ વર્ષથી લેખક ઈકોનોમિક અને બિઝનેસ પત્રકાર છે, જે અત્યારે એબીપી ન્યૂઝમાં બિઝનેસ એડિટર તરીકે કામ કરે છે. તેઓ અગાઉ હિંદુ બિઝનેસ લાઈન, સીએનબીસી આવાઝ, આજ તક અને અમર ઉજાલામાં હતાં.

E-mail:hblshishir@gmail.com

યોજના વાંચો યોજના વંચાવો યોજના વસાવો

આડકતરા કરવેરામાં સુધારા

નજીબ શાહ

૧. વેરા - સીધા અને આડકતરા, બંને વેરા રાષ્ટ્રનિર્માણમાં ઘણી મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. સેન્ટ્રલ બોર્ડઝ ઑફ રેવન્યુ એકટ, ૧૯૬૩ (૧૯૬૩ના ૫૪) હેઠળ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ ઍકસાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સ (CBEC) નામની વૈધાનિક સંસ્થાને કસ્ટમ્સ, સેન્ટ્રલ ઍકસાઈઝ, અને સર્વિસ ટૅક્સ અંગેની નીતિ ઘડવા તથા અમલમાં મૂકવાની કામગીરી સોંપવામાં આવી છે. સરકારે દેશની વૃદ્ધિ અને વિકાસના હેતુથી આવક એકત્ર કરવામાં કરવેરાની ભૂમિકાની કદર કરતાં એવું ભારપૂર્વક દર્શાવ્યું છે, કે કર નીતિનો ઉદ્દેશ એક સ્પર્ધાત્મક, અનુમાન કરી શકાય તેવું અને સ્વચ્છ વાતાવરણ સર્જવાનો હોય છે; તથા તેનો અભિગમ વિપરીત નિવડે નહીં તે રીતે કર વસૂલાતનો છે. RAPID (Revenue, Accountability, Probity, Infromation, Ditizitation)ની નીતિને અનુસરીને CBECએ પ્રક્રિયાઓ સરળ બનાવીને તથા ઉત્પાદકો/આયાતકારો/નિકાસકારો સમસ્યાઓ હલ કરવા માટે પ્રક્રિયાઓ હળવી બનાવી છે, જે વિપરીત અસર વગર શાસનને સુગમ નિવડે તે રીતે બિઝનેસ કરવાની વ્યવસ્થાને આસાન બનાવી રહી છે.

વેરા - સીધા અને આડકતરા, બંને વેરા રાષ્ટ્રનિર્માણમાં ઘણી મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. સેન્ટ્રલ બોર્ડઝ ઑફ રેવન્યુ એકટ, ૧૯૬૩ (૧૯૬૩ના ૫૪) હેઠળ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ ઍકસાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સ (CBEC) નામની વૈધાનિક સંસ્થાને કસ્ટમ્સ, સેન્ટ્રલ ઍકસાઈઝ, અને સર્વિસ ટૅક્સ અંગેની નીતિ ઘડવા તથા અમલમાં મૂકવાની કામગીરી સોંપવામાં આવી છે. સરકારે દેશની વૃદ્ધિ અને વિકાસના હેતુથી આવક એકત્ર કરવામાં કરવેરાની ભૂમિકાની કદર કરતાં એવું ભારપૂર્વક દર્શાવ્યું છે, કે કર નીતિનો ઉદ્દેશ એક સ્પર્ધાત્મક, અનુમાન કરી શકાય તેવું અને સ્વચ્છ વાતાવરણ સર્જવાનો હોય છે; તથા તેનો અભિગમ વિપરીત નિવડે નહીં તે રીતે કર વસૂલાતનો છે.

વર્ષ ૨૦૧૫-૧૬ દરમિયાન આડકતરા વેરાના એકત્રિકરણમાં કાયાપલટ જોવા મળી હતી. આડકતરા વેરામાં વૃદ્ધિની સાથે સાથે, આડકતરા વેરા અને જીડીપીનો ગુણોત્તર ૨૦૧૪-૧૫માં ૪.૪ ટકાની તુલનામાં વધીને ૫.૨ ટકા થયો છે. ૨૦૧૬-૧૭માં આડકતરા વેરા અને જીડીપીનો ગુણોત્તર ૫.૨૦ ટકા રહેવાનો અંદાજ છે. વર્ષ ૨૦૧૫-૧૬માં CBECએ રૂા. ૭.૯ લાખ કરોડનો આંકડો હાંસલ કરીને ૩૧ ટકાની વૃદ્ધિ દર્શાવી છે અને ચાલુ નાણાકીય વર્ષમાં રા. ૭.૭૮ લાખ કરોડ એકત્ર કરવાનું લક્ષ્ય રાખ્યું છે.

૨. છેલ્લાં ૨.૫ વર્ષમાં CBECએ કેટલાક પથપ્રદર્શક પહેલ હાથ ધરી છે, જેમાં :

(૧) મેક ઈન ઈન્ડિયાઃ સંરક્ષણ ઉત્પાદનમાં સ્થાનિક ખાનગી ક્ષેત્રને લેવલ પ્લેંઈંગ ફિલ્ડ પૂરું પાડવા માટે સંરક્ષણ ક્ષેત્રને અપાતા પુરવઠામાં કસ્ટમ અને સેન્ટ્રલ ઍકસાઈઝ ડ્યૂટી નાબૂદ કરાઈ છે અને સંરક્ષણ ક્ષેત્રના જાહેર ક્ષેત્રના એકમોને ઓર્ડનન્સ ફેકટરી બોર્ડને અપાતી સેન્ટ્રલ ઍકસાઈઝ ડ્યૂટીની રાહતો પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે.

(૨) જીએસટીના અમલીકરણ તરફની તૈયારીઓ :

(એ) જ્વેલરી ઉપર ૧ ટકાની ઍકસાઈઝ ડ્યૂટી (ઈનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ સિવાય) લાદવામાં આવી છે.

(બી) કરવેરાની બહુવિધતા ઘટાડવા માટે અન્ય મંત્રાલયો દ્વારા વસૂલ કરાતી તથા મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા લાગુ પાડવામાં આવતી ૧૩ સેસ નાબૂદ કરવામાં આવી છે. ઍકસાઈઝપાત્ર માલ તથા કરપાત્ર સર્વિસિસ ઉપરની એજ્યુકેશન સેસ,

સેકન્ડરી અને હાયર સેકન્ડરી સેસ નાબૂદ કરવામાં આવી છે.

(સી) બિઝનેસના એકમોને, ચોક્કસ કારણથી બાકાત રખાયેલી અથવા તો નેગટિવ લિસ્ટમાં અન્ય કોઈ એન્ટ્રી હેઠળ આવતી સેવાઓ સિવાય સરકાર તથા લોકલ ઓથોરિટી દ્વારા અપાતી સેવાઓ પર સર્વિસ ટૅક્સ લાગુ કરવામાં આવ્યો છે.

(૩) બિઝનેસ કરવામાં આસાની

(અ) આયાત-નિકાસ માટેના માલને અસરકર્તા કસ્ટમ્સ ક્લિયરન્સ અને માળખાગત સુવિધા સંબંધી મુદ્દાઓ હલ કરવા માટે દરેક મેજર કસ્ટમ્સ સી પોર્ટ અને ઍરપોર્ટ ખાતે કસ્ટમ ક્લિયરન્સ ફેસિલિટેશન કમિટી(CCFC)ની રચના કરવામાં આવી છે.

(બ) સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ ઍકસાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સ દ્વારા ક્લિયરન્સ માટે કસ્ટમ્સ SWIFT (Single Window Interface fro Facilitating Trade)ની તા.૦૧-૦૪-૨૦૧૬થી શરૂઆત કરવામાં આવી છે. આ કારણે ટ્રેડને તેના ક્લિયરન્સ ડોક્યુમેન્ટ ઇલેક્ટ્રૉનિક પદ્ધતિથી કસ્ટમ્સમાં એક જ સ્થળે રજૂ કરવાની સુગમતા પ્રાપ્ત થઈ છે. નિયમકારી એજન્સીઓ પાસેથી જો કોઈ મંજૂરીઓની જરૂર હોય તો તે કસ્ટમ્સ પાસેથી ઓનલાઇન મેળવી શકાશે અને તેને આધારે કોઈ પણ એજન્સીનો વ્યક્તિગત સંપર્ક કર્યા વગર ક્લિયરન્સ થઈ શકશે. આ પ્રોજેક્ટ તા.૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૬ના રોજ શરૂ કરાયો હતો અને તેને કારણે ક્લિયરન્સના સમયમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયો છે. તા.૧ એપ્રિલ, ૨૦૧૬થી અત્યાર સુધીમાં અંદાજે ૧૦ લાખ ઇમ્પોર્ટ ડોક્યુમેન્ટ (બિલ ઑફ એન્ટ્રી) સિંગલ વિન્ડો પ્લૅટફૉર્મ મારફતે સફળતાપૂર્વક પ્રોસેસ કરાયા છે.

(સી) ડિજિટલી હસ્તાક્ષર કરાયેલા દસ્તાવેજોનું પ્રમાણ વધારવા તથા ત્યાર બાદ દસ્તાવેજો ભૌતિક સ્વરૂપે/ મેન્યુઅલ સુપરત કરવાનું તબક્કાવાર નાબૂદ કરવા માટે સીબીઈસીએ તા. ૧-૧-૨૦૧૬થી તમામ આયાતકારો, નિકાસકારો, શિપિંગ લાઇન્સ અને ઍરલાઇન્સને ડોક્યુમેન્ટ ડિજિટલ સિગ્નેચર દ્વારા ફાઇલ કરવા જણાવ્યું છે.

(ડી) પસંદગીની કૅટેગરીના આયાતકારો અને નિકાસકારોને ડિફર્ડ પેમેન્ટ માટે આ જોગવાઈથી ડ્યૂટીની ચુકવણી વગર કાર્ગો છૂટો થશે અને તે કારણે ક્લિયરન્સ ઝડપી બનશે અને બિઝનેસમાં પ્રવાહિતા પણ વધશે.

(ઈ) સપ્તાહના સાતેય દિવસ અને ચોવીસેય કલાક કસ્ટમ ક્લિયરન્સ ફેસિલિટી ૧૦ સી-પોર્ટ અને ૧૭ ઍર કાર્ગો સંકુલોમાં અમલી બનાવાઈ છે. હેરફેર સંબંધીત પાર્ટી ટ્રાન્ઝેક્શન્સ સ્પેશિયલ વૅલ્યૂએશન શાખાઓ દ્વારા હાથ ધરાશે અને ખાસ સંબંધો ધરાવતી વ્યવસ્થા સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવામાં આવી છે.

(જી) સેન્ટ્રલ ઍક્સાઇઝ અને સર્વિસ ટૅક્સના રિફંડ અને રિબેટ આરટીઈજીએસ/ એનઈએફટી દ્વારા ઈ-પેમેન્ટથી કરવાનો અમલ કરાયો છે.

(એચ) ઉત્પાદકો દ્વારા ફાઇલ કરવામાં આવતાં સેન્ટ્રલ એક્સાઇઝ રિટર્ન્સની સંખ્યા ૨૭થી ઘટાડીને ૧૩ કરવામાં આવી છે.

(આઈ) ક્રૅડિટનો પ્રવાહ વધે અને કાનૂની વિવાદો ઘટે તે માટે સેનવેટ ક્રૅડિટ રૂલ્સમાં સુધારા કરાયા છે.

(જે) રજિસ્ટર્ડ ડિલર દ્વારા વેચનાર પાસેથી ગ્રાહકના સંકુલ સુધી માલ-સામાનના સીધા ડિસ્પેચની સુવિધા પૂરી પાડવામાં આવી છે. આવી સુવિધા જૉબ વર્ક્સ માટે પણ માન્ય કરાઈ છે.

(કે) ઇનપુટ અને ઇનપુટ સર્વિસિસ ઉપર ચૂકવેલા ડ્યૂટી/ટૅક્સની સેનવેટ ક્રૅડિટની સમય મર્યાદા ૬ માસથી વધારીને ૧ વર્ષની કરવામાં આવી છે.

(આઈ) કેગ દ્વારા ઉઠાવાયેલા ઑડિટ ઓબ્જેક્શન અંગેની કામગીરી સરળ બને તે માટે સર્ક્યુલર બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. આ સર્ક્યુલરમાં ઑડિટ ઑબ્જેક્શન અંગે સંમતિના કેસમાં ડિમાન્ડ નોટિસો ઝડપી બનાવવાનું નક્કી કરાયું છે. આમ છતાં, જ્યાં મહેસૂલી તંત્ર વાંધાઓ સાથે સંમત ન હોય ત્યાં કોઈ ડિમાન્ડ નોટિસ ઇસ્યુ કરવામાં નહીં આવે. આ પ્રયાસ આડકતરા વેરાનું તંત્ર કરદાતા તરફ ફ્રૅન્ડલી વર્તન દાખવે અને ઑડિટના વાંધાઓને કારણે પ્રતિકૂળ અસર ન થાય તેમ જ કામગીરી ઝડપી અને યોગ્ય બને તેવી વ્યવસ્થા ગોઠવાઈ છે.

(એમ) સર્વિસના નિકાસકારોને રિફંડની ૮૦ ટકા રકમ પાંચ દિવસમાં આપવાનો નિર્ણય લેવાયો છે.

(૪) વિવાદ નિવારણ અને લિટિગેશન મેનેજમેન્ટ :

(એ) કસ્ટમ્સ, સેન્ટ્રલ ઍક્સાઇઝ અને સર્વિસ ટૅક્સમાં પેનલ્ટીની જોગવાઈઓનું તાર્કિકરણ કરીને કાયદાના અમલને પ્રોત્સાહન મળે તથા વિવાદો વહેલા ઉકલે તેવી વ્યવસ્થા કરાઈ છે.

(બી) હાઈકોર્ટ અને CESTATમાં પડેલા તમામ કેસો કે જેમાં, સુપ્રિમ કોર્ટના નિર્ણયની સમીક્ષા માટે ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા કોઈ અરજી થઈ ના હોય તેવા તમામ કેસ પાછા ખેંચવાનો નિર્ણય કરાયો છે.

(સી) ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા CESTAT (ટ્રિબ્યૂનલ) અને હાઈકોર્ટમાં અપીલોની થ્રેસહોલ્ડ લિમિટ વધારીને રૂ.૧૦ લાખ અને રૂ.૧૫ લાખ કરાઈ છે. હાઈકોર્ટમાં પડેલા ૨૦૫૧ અને CESTATમાં પડેલા ૫,૨૬૧ કેસ પાછા ખેંચવા માટે સુનિશ્ચિત કરાયા છે.

(ડી) જે કેસમાં રૂ.૫ લાખથી ઓછી ડ્યૂટી સંકળાયેલી હોય તેવાં ૧૫ વર્ષથી જૂના કેસ પાછા ખેંચવાનું સુનિશ્ચિત કરાયું છે.

(ઈ) જે કેસમાં રૂ.૫૦ લાખ કે તેથી વધુ ડ્યૂટીની રકમ સંકળાયેલી હોય તેવા કિસ્સાઓમાં શો-કોઝ નોટિસ આપતાં પહેલા પ્રિન્સિપલ કમિશનર/ કમિશનર સાથે પરામર્શ કરવાનું ફરજિયાત બનાવાયું છે.

૩. અહીં એ વાતનો ઉલ્લેખ કરવો અસ્થાને નહીં જણાય કે સતત બીજા વર્ષે ફિક્કી અને કેપીએમજીના સહયોગથી કરદાતાઓના અનુભવ અંગે સર્વેક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. ઉપર દર્શાવી છે તેવી કેટલીક પહેલને કારણે સર્વેમાં પ્રતિભાવ આપનારા ૭૧ ટકા લોકોને જણાયું છે કે ટૅક્સ ડિપાર્ટમેન્ટની નીતિઓમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર થયો છે અને કરદાતા પ્રત્યે ઉદાર અને મૈત્રીપૂર્ણ બન્યા છે. માલ-સામાનની આયાત અને નિકાસના ક્લિયરન્સની પ્રક્રિયાઓમાં કરાયેલા સંખ્યાબંધ સુધારાઓને કારણે સમય અને ખર્ચની દૃષ્ટિએ હકારાત્મક અસર ઊભી થઈ છે. આ અસરને કારણે વર્લ્ડ બૅંક ગ્રૂપ દ્વારા કરાયેલા ટ્રેડ લોજિસ્ટિક્સ અંગેના સર્વેક્ષણમાં ૨૦૧૪ના અહેવાલની તુલનામાં ૨૦૧૬ના અહેવાલમાં ભારતના લોજીસ્ટીક્સ પર્ફોર્મન્સ ઈન્ડેક્સ (એલપીઆઈ)માં સુધારો થયો છે અને તે એલપીઆઈ રેન્કમાં ૧૯ સ્થાન વટાવીને ઊંચે ગયો છે (૫૪મા સ્થાનેથી ૩૫મા સ્થાને). ભારતીય કસ્ટમ્સ ૨૭ સ્થાન વટાવીને (૬૫મા સ્થાનેથી ૩૮મા સ્થાને) પહોંચ્યું છે.

૪. ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ

જીએસટીનો મુદ્દો અર્થશાસ્ત્રીઓ, ઉદ્યોગ અને સરકારના માનસમાં છવાયેલો રહ્યો છે. હકીકતમાં તે સૌથી વધુ ગરમ મુદ્દો રહ્યો છે અને તે ઘણા સ્થાનિક તથા આંતરરાષ્ટ્રિય મંચમાં સતત ચર્ચાતો રહ્યો છે. દેશમાં જીએસટી અંગેની ચર્ચાનો પ્રારંભ છેક ૨૦૦૬ના બજેટ પ્રવચનમાં થયો હતો. ત્યાર બાદ દેશમાં જીએસટી રજૂ કરવાના સતત પ્રયાસો થતા રહ્યા હતા, જેનો ૧૨૨માં બંધારણ સુધારા વિધેયકથી અંત આવ્યો છે.

૫. જીએસટી શા માટે ?

હાલમાં કેન્દ્ર સરકાર ઉત્પાદન (સેન્ટ્રલ ઍક્સાઇઝ ડ્યૂટી), સેવાઓની જોગવાઈ(સર્વિસ ટૅક્સ), માલ-સામાનના આંતરરાજ્ય વેચાણ (કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા લેવાતો વેરો રાજ્યો દ્વારા વસૂલ કરાય છે) અને રાજ્યો રિટેઈલ વેચાણો (વેટ), રાજ્યમાં માલ-સામાનના આગમન (એન્ટ્રી ટૅક્સ), લક્ઝરી ટૅક્સ, ખરીદ વેરો વગેરે વસૂલ કરે છે. એ બાબત સ્પષ્ટપણે સમજી શકાય તેમ છે, કે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો વચ્ચે કરવેરા બાબતે ખંડિત જનાદેશને કારણે સપ્લાય ચેઇનમાં ઘણી ઊણપો જણાતી હતી. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા વસૂલાતા વેરાઓનો રાજ્ય સરકારો દ્વારા સેટ-ઑફ નહી મળવાને કારણે વેરાઓની કાસ્કેડિંગ અસર વર્તાતી હતી. આ ઉપરાંત વિવિધ પ્રકારના વેટ અંગેના કાયદાઓ તથા વેરાઓના વિવિધ દરને કારણે દેશમાં અસમાન કર પ્રણાલી પ્રવર્તતી હતી અને દેશ અલગ અલગ આર્થિક માળખાંઓમાં વહેંચાઈ ગયો હતો. ઑક્ટ્રૉય, એન્ટ્રી ટૅક્સ, ચેકપોસ્ટ વગેરેના ટેરિફ અને નૉન-ટેરિફ અવરોધોને કારણે દેશમાં વ્યાપારના મુક્ત પ્રસારને અવરોધ નડતો હતો. આ ઉપરાંત વેરાઓની મોટી સંખ્યાને કારણે કરદાતાઓ દ્વારા તેના અમલના ખર્ચમાં તથા રિટર્ન્સ ભરવાના ઊંચા પ્રમાણને કારણે ગૂંચવાડા ઊભી થતા હતા અને આ સ્થિતિમાં તાર્કિક આર્થિક પરિબળોના બદલે વેરાને ધ્યાનમાં લઈને જ બિઝનેસનો નિર્ણય થતો હતો. આ બધી સમસ્યાઓને કારણે એક એવા વેરાની જરૂરિયાત ઊભી થઈ હતી, જેના દ્વારા આ બધી સમસ્યાઓનું મહદંશે નિવારણ થઈ શકે.

અગાઉ ઉલ્લેખ કરાયો છે તેવા, ઉત્પાદનથી શરૂ કરીને અથવા તો આયાતથી છેલ્લા રિટેઇલના સ્તરે પહોંચે ત્યાં સુધી માલ-સામાન અને સર્વિસિસ પૂરી પાડવામાં દરેક તબક્કે વસૂલ કરાતા તમામ વેરાઓનો ઉલ્લેખ કરાયો છે તેને ગૂડ્ઝ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી)માં ભેળવી દેવાશે. જીએસટી બે રીતે લેવાશેઃ જ્યાં કેન્દ્ર સરકાર વસૂલ કરે છે ત્યાં સેન્ટ્રલ જીએસટી (સીજીએસટી) અને રાજ્ય સરકાર વસૂલાત કરે છે ત્યાં સ્ટેટ જીએસટી (એસજીએસટી) તરીકે

વસૂલાશે. કેન્દ્ર સરકાર પણ માલ-સામાન અને સર્વિસિસના આંતરરાજય પૂરવઠા પર ઇન્ટિગ્રેટેડ જીએસટી (આઈજીએસટી) વસૂલ કરશે.

૬. **જીએસટીના લાભ**

(અ) સરકારને લાભ

- તેનાથી યુનિફાઈડ કોમન નૅશનલ માર્કેટ ઊભું કરવામાં સહાય થશે અને વિદેશી મૂડીરોકાણ તથા મેક ઇન ઇન્ડિયા ઝુંબેશને વેગ મળશે.
- તેનાથી કરવેરા અને ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટની કાસ્કેડિંગ ઈફેક્ટ અટકશે અને પુરવઠાના દરેક તબક્કે માલ-સામાન અને સેવાઓ ઉપર ટૅક્સ ક્રેડિટ ઉપલબ્ધ થશે.
- કાયદાઓ, પ્રક્રિયાઓ અને કરવેરાના દરમાં સંવાદિતા આવશે.
- તમામ રિટર્ન્સ ઓનલાઇન ફાઇલ થઈ શકે તેવું વાતાવરણ ઊભુ થશે. ઇનપુટ ક્રેડિટનું ઓનલાઇન વેરિફિકેશન થઈ શકશે અને વિવિધ સોદાઓનું પેપર વર્ક ઘટાડવાને પ્રોત્સાહન મળશે.
- એકસરખા એસજીએસટી અને આઈજીએસટી દરને કારણે કરચોરીનું પ્રોત્સાહન ઘટશે અને પડોશી રાજ્યો વચ્ચે વેરાના દરમાં તફાવતને કારણે એક રાજયમાંથી બીજા રાજયમાં માલ વેચવાનું પ્રમાણ ઘટશે.
- ભારતમાં તમામ સ્થળે ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટનું મેચિંગ થતાં પ્રક્રિયા વધુ પારદર્શક બનશે અને ઇનવોઇસ શૉપિંગને નિરુત્સાહ કરી શકાશે.
- કરદાતાઓના રજિસ્ટ્રેશનની સમાન પ્રક્રિયા, કરવેરાનું રિફંડ, સમાન ટૅક્સ બેઝ, માલ-સામાન અને સર્વિસિસના વર્ગીકરણની સમાન પદ્ધતિને કારણે કરવેરા પદ્ધતિમાં વ્યાપક ચોકસાઈ આવશે.
- આઈટીનો ઉપયોગ વધતાં કરદાતાઓ અને કર તંત્ર વચ્ચે સંપર્ક ઘટવાને કારણે ભ્રષ્ટાચાર રોકવામાં ઘણી સહાય થશે.
- ડબલ્યુટીઓના નૅશનલ ટ્રીટમેન્ટ પ્રિન્સિપલને આધારે વધુ પારદર્શકતા પેદા થશે અને આઈજીએસટી જેટલી વધારાની કસ્ટમ ડ્યૂટી લાદીને માલ-સામાનની આયાત થઈ શકશે.
- તેનાથી નિકાસ અને ઉત્પાદન પ્રવૃત્તને વેગ મળશે, વધુ રોજગાર નિર્માણ થશે અને એ દ્વારા જીડીપી વધતાં અર્થપૂર્ણ રોજગારી દ્વારા નોંધપાત્ર આર્થિક વિકાસ હાંસલ કરી શકાશે.
- આખરે આ બધા પ્રયાસોથી ગરીબી નિવારણમાં સહાય થશે, વધુ રોજગારી પેદા થશે તથા વધુ નાણાકિય સ્રોતો ઊભા કરી શકાશે.

(બ) વ્યાપાર ઉદ્યોગને લાભ

- ઓછી રાહતો ધરાવતી સરળ કર વ્યવસ્થા
- હાલમાં પ્રવર્તમાન વિવિધ પ્રકારના કરવેરાઓની સંખ્યામાં ઘટાડો થતાં આપણી આડકતરા વેરાઓની પદ્ધતિને સરળતા અને સમાનતા તરફ લઈ જઈ શકાશે.
- તમામ માલ-સામાન અને સર્વિસિસને ઇનપુટ ટૅક્સ ક્રેડિટ પુરવઠાના દરેક તબક્કે પ્રાપ્ત થતાં કરવેરાની કાસ્કેડિંગ ઈફેક્ટ અટકશે.
- અમલના ખર્ચમાં ઘટાડો થશે. વિવિધ પ્રકારના વેરાઓ અંગે વિવિધ રેકર્ડ્ઝ જાળવવા નહીં પડે, જેના કારણે રેકર્ડ જાળવામાં કરાતા માનવબળ, રોકાણ અને સાધનો ઘટશે.
- ખાસ કરીને નિકાસ માટે વધુ કાર્યક્ષમ ન્યૂટ્રલાઇઝેશન થશે અને એ દ્વારા આપણી પ્રોડક્ટ્સ આંતરરાષ્ટ્રિય બજારમાં વધુ સ્પર્ધાત્મક બનતાં ભારતની નિકાસને વેગ મળશે.
- ઑટોમેટિક પ્રક્રિયાથી રજિસ્ટ્રેશન, રિટર્ન્સ, રિફંડઝ, કર ચુકવણી વગેરેની વિવિધ પ્રક્રિયાઓ સરળ બનશે.
- તમામ પરામર્શ કોમન જીએસટીએન પોર્ટલ દ્વારા થઈ શકશે, આથી કરદાતા અને કર તંત્ર વચ્ચે સંપર્કની ઓછી જરૂરિયાત ઊભી થશે.
- રજિસ્ટ્રેશન મેળવવા તથા રિફંડ મેળવવા જેવી વગેરે મહત્ત્વની કામગીરીઓ માટે સમયમર્યાદા નક્કી થશે.
- કંપનીઓ ઉપરનો સરેરાશ કરબોજ ઘટવાને કારણે કિંમતો ઘટશે અને ઓછી કિંમતોને કારણે વપરાશ વધવાથી ઉત્પાદન વધશે અને એ દ્વારા ઉદ્યોગોના વિકાસમાં સહાય થશે. આથી ભારતનો 'મેન્યુફેક્ચરિંગ હબ' તરીકે વિકાસ થશે.

લેખક સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઇઝ એન્ડ કસ્ટમના ચેરમેન છે.

E-mail:chmn-cbec@nic.in

સીધી કરવેરા ક્ષેત્રે ક્રાંતિકારી વહીવટી સુધારા

ટિમ્સી જયપુરીઆ

કરવેરાની અચોક્કસ નીતિઓ માટે વિશ્વભરની ટીકાઓ સહન કર્યા પછી ભારતે છેલ્લાં બે વર્ષથી કરવેરાની નીતિઓની વ્યાપક સમીક્ષા, એમાં ફેરફાર અને સુધારાની કવાયત આરંભી છે, જેણે આર્થિક સુધારા માટેની પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદીની નિષ્ઠા અને પ્રતિષ્ઠા વધારી છે. આવકવેરા હેઠળની કપાતને તબક્કાવાર વહેંચી નાખવાના સમયપત્રની જાહેરાત હોય, જેના દ્વારા કૉર્પોરેટ ટૅક્સ - કંપનીવેરો આગામી ૪ વર્ષ દરમિયાન ૩૦ ટકાથી ઘટાડી ૨૫ ટકા કરવાનો સંકેત અપાયો છે, કે પછી વિવિધ પ્રકારની મુક્તિ-બાકાતી અને કપાતના તબક્કા નક્કી કરાયા હોય, એના દ્વારા કરવેરાના કાયદાને વધુ સરળ, વધુ સુસ્વચ્છ અને વધુ પારદર્શી બનાવાય છે. આ ઉપરાંત 'સ્ટાર્ટ-અપ' એકમો ઊભા થાય એ માટે પ્રોત્સાહનો દ્વારા ઉદ્યોગ સાહસિકતાને ઉત્તેજન પૂરું પાડીને સરકારે 'હારબંધ સુધારા' કરવાનો યશ મેળવ્યો છે.

કરવેરાની અચોક્કસ નીતિઓ માટે વિશ્વભરની ટીકાઓ સહન કર્યા પછી ભારતે છેલ્લાં બે વર્ષથી કરવેરાની નીતિઓની વ્યાપક સમીક્ષા, એમાં ફેરફાર અને સુધારાની કવાયત આરંભી છે, જેણે આર્થિક સુધારા માટેની પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદીની નિષ્ઠા અને પ્રતિષ્ઠા વધારી છે. આવકવેરા હેઠળની કપાતને તબક્કાવાર વહેંચી નાખવાના સમયપત્રની જાહેરાત હોય, જેના દ્વારા કૉર્પોરેટ ટૅક્સ - કંપનીવેરો આગામી ૪ વર્ષ દરમિયાન ૩૦ ટકાથી ઘટાડી ૨૫ ટકા કરવાનો સંકેત અપાયો છે, કે પછી વિવિધ પ્રકારની મુક્તિ-બાકાતી અને કપાતના તબક્કા નક્કી કરાયા હોય, એના દ્વારા કરવેરાના કાયદાને વધુ સરળ, વધુ સુસ્વચ્છ અને વધુ પારદર્શી બનાવાય છે. આ ઉપરાંત 'સ્ટાર્ટ-અપ' એકમો ઊભા થાય એ માટે પ્રોત્સાહનો દ્વારા ઉદ્યોગ સાહસિકતાને ઉત્તેજન પૂરું પાડીને સરકારે 'હારબંધ સુધારા' કરવાનો યશ મેળવ્યો છે.

કાળાં નાણાંની જાહેરાતની યોજના

દેશમાં છુપાવાયેલું કાળું નાણું બહાર કાઢવા માટે જાહેર કરાયેલી આવકની જાહેરાતની યોજનાની તાજેતરની સફળતાને જોતાં ભારત સરકારે આર્થિક સુધારા માટે વૈશ્વિક પ્રશંસા મેળવવા ઉપરાંત એની આવકમાં વધારો કરવામાં પણ સફળતા મેળવી છે. નાણાંમંત્રીએ એમના અંદાજપત્ર પ્રવચનમાં.... ઘરેલું કરદાતાઓને, મિલકતોમાં રોકાણના સ્વરૂપમાંની કે એ સિવાયની એમની જાહેર નહીં કરાયેલી છૂપાવાયેલી આવક નિશ્ચિત સમય-મર્યાદા જાહેર કરવાની અપીલ સાથે આયોજનાની જાહેરાત કરી હતી. આવક છુપાવીને કરવેરાના કાયદાનું ભૂતકાળમાં જે ઉલ્લંઘન કર્યું હોય એ માટે છુપાવેલી જે આવક જાહેર કરવામાં આવે અને ઉપર સરકારને કુલ ૪૫ ટકા રકમ ચૂકવવાની જોગવાઈ કરાઈ હતી.

આ યોજના ૧ જૂન, ૨૦૧૬થી ચાર માસ માટે (૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૬ સુધી) અમલમાં રહી, જે દરમિયાન એને ઘણો વ્યાપક આવકાર મળ્યો હતો અને દેશમાં કુલ રૂ. ૬૫,૦૦૦ કરોડ ઉપરાંતની છુપાવેલી આવકની જાહેરાત થઈ હતી. જે લોકોએ એમની છુપાવાયેલી આવકની જાહેરાત કરી એમને ભારે કરવેરા અને દંડમાંથી મુક્તિ બક્ષવામાં આવી હતી તેમ જ જે જાહેરાત કરાઈ

હોય એ અંગે કોઈ ચકાસણી કે તપાસ પણ હાથ નહીં ધરવામાં આવે.

'સ્ટાર્ટ-અપ' માટે પ્રોત્સાહન પૂરું પાડી ઉદ્યોગ સાહસિકતાને ઉત્તેજન આપવા સરકારે એવી જાહેરાત કરી હતી કે ચોક્કસ શરતોને આધીન આવા સ્ટાર્ટ-અપ એકમોની આવક ઉપર આવકવેરો લાગુ નહીં પડે તેમ જ આવા એકમોને ચોક્કસ રાહત સાથે મૂડી મળી રહેશે. વધુમાં સરકારે ૧૯૫૭માં દાખલ કરાયેલો સંપત્તિવેરો નાબૂદ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો. આ વેરો રૂ. ૩૦ લાખથી વધુ રકમની નેટ સંપત્તિ ઉપર ૧ ટકાના દરે લેવાતો હતો. કરવેરા અંગેના વિવાદ/ઝઘડા અંગે કોર્ટ-કચેરીમાં કેસોનું પ્રમાણ ઘટાડવા સહકારે 'ડિરેક્ટ ટૅક્સ ડિસ્પુટ રિઝોલ્યુશન યોજના' જાહેર કરી હતી. એની હેઠળ કરદાતાઓને સીધા કરવેરાની અગાઉની બાકી ચુકવણી અથવા તો ચોક્કસ નહીં ચુકવાયેલા કરવેરા સંબંધમાં વ્યાજ અથવા દંડ અને નિયત કરાયેલો વેરો ચૂકવીને જૂના કેસોની પતાવટ કરવાની તક પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ સીધા કરવેરા અંગે જૂના કોર્ટ કેસોનો ભરાવો ઘટાડવાનો છે અને એની મારફત કરવેરાના વ્યક્તિગત તથા કંપનીના કેસો/વિવાદોનો ઝડપથી નિવેડો લાવી શકાય છે.

આવકવેરાના ૨૦૧૨ના કાયદામાં એપીએ એટલે કે ઍડવાન્સ પ્રાઈસિંગ એગ્રિમેન્ટ માટે એક વધુ યોજના જાહેર કરાઈ હતી અને ૨૦૧૪માં રોલબૅન્કની જોગવાઈઓ રજૂ કરવામાં આવી હતી. આ યોજનાને એક ખૂબ જ સંગીન-મજબૂત યોજના ગણવામાં આવે છે. એનો હેતુ 'ટ્રાન્સફર પ્રાઈસિંગ'માં કરદાતાઓને અનિશ્ચિતતામાંથી મુક્ત કરવાનો છે. વધુમાં કરદાતાને અગાઉનાં ૪ વર્ષ માટે એપીએ રોલબૅન્ક કરવાનો વિકાસ પણ પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે. આ સંબંધમાં માત્ર ૪ જ વર્ષમાં ૭,૦૦૦થી વધુ અરજીઓ (વ્યક્તિગત અને દ્વિપક્ષી) મળી છે.

ક્રાંતિકારી વલણ

કેન્દ્ર સરકારના નાણાં મંત્રાલયમાં - નૉર્થ બ્લૉકમાં આવું ક્રાંતિકારી વલણ અગાઉ ક્યારેય નજરે નથી પડ્યું. એના દ્વારા એને વારસામાં મળેલી સમસ્યાઓ ઉકેલવા તથા વિધાયક પાસાંના આધારે મજબૂત વ્યવસ્થા ઊભી કરવા શ્રેણીબદ્ધ નિર્ણયો લેવાયા છે. કરવેરાના અમલમાં સુધારા અંગેની સમિતિ દ્વારા ઝઘડા-વિવાદોના વ્યવસ્થાપન અંગે કરવામાં આવેલી શ્રેણીબદ્ધ ભલામણોને આગળ ધપાવવામાં આવી રહી છે.

સીધા કરવેરા માટેના મધ્યસ્થ બોર્ડ-સેન્ટ્રલ બોર્ડ ફૉર ડિરેક્ટ ટૅક્સ ટૂંકમાં સીબીડીટી દ્વારા કરવેરાની જોગવાઈઓના અર્થ ઘટન અંગેના અભિગમમાં એકવાક્યતા લાવવા માટે વખતોવખત માર્ગદર્શન માટેની ચોક્કસ નોંધો, પરિપત્રો અને સૂચનો બહાર પાડવામાં આવ્યાં છે. આ પ્રક્રિયાને વધુ સુદૃઢ કરવા, નાણાંમંત્રીએ જે મુદ્દાઓ-બાબતો સંબંધમાં સ્પષ્ટતા કરવાનું આવશ્યક હોય એવા મુદ્દા ધ્યાન ઉપર લાવવા માટે નીમેલી ઉચ્ચ સત્તાધિકારી સમિતિની ભલામણો અંગે પરિપત્રો બહાર પાડવામાં આવી રહ્યાં છે. સીબીડીટીએ કરવેરા અંગે અદાલતી કેસો ઘટાડવા તથા પરોક્ષ ટ્રાન્સફર, વિદેશના ટૅક્સ, ક્રેડિટ નિયમો વગેરે અંગે બહાર પાડેલા સુધારા/સ્પષ્ટતાઓનો અમલ કરવામાં સરળતા અંગે વિવિધ જોગવાઈઓની સ્પષ્ટતા કરી છે. આના પરિણામે કેસો ઘટ્યા છે. એટલું જ નહીં પણ વિવાદાસ્પદ કરવેરાની મર્યાદા વધી છે અને આથી આ બાબતોમાં ખૂબ જ આવશ્યક એવી સ્પષ્ટતાઓ પણ વધી છે.

મૈત્રીપૂર્ણ અભિગમ

આ દરમિયાન છેલ્લાં ગણતરીનાં વર્ષોમાં કરવેરા વિભાગમાં એક મોટી સંક્રાંતિ જોવા મળી છે. ખુદ પ્રધાનમંત્રીએ આવકવેરા અધિકારીઓને, આવકવેરા વિભાગના લોકોમાં છાપ સુધારવા માટે, શત્રુતાવિહીન કરવેરા તંત્ર વિકસાવવા સૂચના આપી એનો ભારે પ્રભાવ પડ્યો છે. સીબીડીટીએ આ સંદર્ભમાં ૭ નવેમ્બર, ૨૦૧૪ના રોજ એના અધિકારીઓ માટે, શત્રુતાના અભિગમ વિનાનું કરવેરાતંત્ર વિકસાવવા વિગતવાર સૂચના ઈસ્યુ કરી છે. આવકવેરા અધિકારીઓને આ સંબંધમાં વખતોવખત જે ચોક્કસ ગાઇડલાઈન્સ બહાર પાડવામાં આવે અને એને અનુસરવા જણાવાયું છે. આ ઉપરાંત કામકાજમાં વધુ સરળતા લાવવા માટે કાર્યપદ્ધતિમાં વિવિધ સુધારા કરવામાં આવ્યા છે. આવકવેરા વિભાગ દ્વારા આ સંબંધમાં 'સર્વોત્તમ' પ્લૅટફૉર્મ કાર્યાન્વિત થયું છે, જે દેશના તમામ અધિકારીઓને

લોકોની પૂછપરછ તથા ફરિયાદોનો ઉકેલ લાવવામાં એક જ છત્ર હેઠળ જોડે છે. 'પાન' અને 'ટાન' માટેની અરજીની પ્રક્રિયાને વધુ ઝડપી તથા ઓનલાઇન-પેપરલેસ બનાવાઈ છે.

પેપરલેસ રિટર્ન

મારા અને તમારા જેવા કરદાતાઓનો કામનો બોજો ઘટાડવા આવકવેરા વિભાગે ભારતમાં પેપરલેસ આવકવેરા રિટર્ન ભરવા માટે ડિજિટલ સિગ્નેચર અથવા ઈલેક્ટ્રૉનિક વેરિફિકેશન કોડ(ઇવીસી)ના ઉપયોગનો આરંભ કર્યો છે. ઈવીસી મેળવવા માટે - ઉભો કરવા માટે કરદાતાના આધાર કાર્ડના નંબર, નેટ બૅંકિંગ, એટીએમ અથવા રજિસ્ટર્ડ ઈ-મેઈલ અને મોબાઇલ નંબરનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. વધુ કરદાતાઓને ઈવીસીની પ્રક્રિયા હેઠળ આવરી લેવા સીબીડીટીએ તાજેતરમાં ઈવીસી નિષ્પન્ન કરવા માટે બે વધારાના ઉપાય-મોડનો સમાવેશ કરતું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું છે. હવે કરદાતાઓ ઈલેક્ટ્રૉનિક વેરિફિકેશન માટે તેમ જ પેપરલેસ આવકવેરા રિટર્ન ફાઇલ કરવા માટે ઈવીસી નિષ્પન્ન કરવા, એમના બૅન્કના ખાતાની અથવા તો ડીમેટ ખાતાની વિગતોનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

સીબીડીટીનાં પગલાં

કરદાતાઓની આવકવેરા વિભાગ દ્વારા પજવણીની ફરિયાદો ઘટાડવા માટે સીબીડીટીએ કરવેરા વિભાગના અધિકારીઓને સામસામા મળવા ઉપર ભારે કાપ મૂક્યો છે અને આ માટે વિકલ્પ તરીકે પેપરલેસ આકારણી સંબંધમાં ઈ-હીયરિંગની વ્યવસ્થા દાખલ કરી છે. આવી વ્યવસ્થા કે વિચારમાં, પેપરલેસ સ્ક્રૂટીની માટે ઈ-મેઇલ આધારિત સંદેશા-વ્યવહારનો ઉપયોગ કરાય છે. વિવિધ ડિવિઝનોમાં આવી વ્યવસ્થા પ્રાયોગિક ધોરણે દાખલ કરાઈ છે. વધુમાં સીબીડીટી દ્વારા ઈલેક્ટ્રોનિક સંદેશાનું સલામત ટ્રાન્સમિશન સુનિશ્ચિત કરવા માટે અનુસરવાની કાર્ય પદ્ધતિ તેમ જ ધોરણો અંગે જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું છે.

કેન્દ્રીય નાણાં મંત્રાલયે ૧૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ એક અખબારી યાદી બહાર પાડી વિથ હોલ્ડિંગ ટૅક્સ - જે મૂળમાં કપાયેલો વેરો એટલે કે ટૅક્સ ડિડક્શન એટ સોર્સ કહેવાય છે. એ અંગે અગાઉથી જાણ કરવાની 'પ્રિ-ફાઇલિંગ'ની નવી સગવડ જાહેર કરી છે. આ સુવિધાનો ઉપયોગ આવકવેરા વિભાગના ઈ-ફાઇલિંગ પોર્ટલ ઉપર રિટર્ન વગેરેમાં સુધારાની ઓનલાઇન જાણકારી સુપ્રદ કરવા સમયે કરવાનો રહે છે.

આમ, સીધા કરવેરાના ક્ષેત્રે, કર તંત્રમાં ફેરફાર, પરિવર્તન તથા અપગ્રેડેશનના શ્રેણીબદ્ધ પગલાં ક્રમશઃ લેવાઈ રહ્યાં છે. આ પગલાં ભારતીય કર તંત્રને વિશ્વની સીધા કરવેરાની શ્રેષ્ઠ વ્યવસ્થાની હરોળમાં તથા ભારતીય કરદાતાને શ્રેષ્ઠ સગવડોના વૈશ્વિક લાભાર્થીની હરોળમાં મૂકશે.

લેખિકા અત્યારે સીએનબીસી ટીવી૧૮ સાથે સ્પેશ્યલ કરસ્પોન્ડન્ટ છે. તેઓ હિંદુસ્તાન ટાઇમ્સ, ફાઇનાન્શિયલ એક્સપ્રેસ અને ધ પાયોનિયરમાં કામ કરવાનો આઠ વર્ષનો અનુભવ ધરાવે છે. તેઓ કરવેરા, આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર સંબધો, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, સામાજિક યોજનાઓ, સામાજિક-આર્થિક અને રાજકીય-આર્થિક મુદ્દા પર લેખન કરે છે.

E-mail:timsy.jaipuria@gmail.com

ભારતીય અર્થતંત્ર પર કરવેરા સુધારાની અસર

મનન ચોક્સી

ટેક્સ રિફોર્મ સામાન્ય રીતે સરકારની આર્થિક બાબતો સાથે સંકળાયેલ છે. રાજકારણમાં રસ ધરાવતા લોકો ટૅક્સ રિફોર્મને વૉટ બૅંક સાથે જોડે છે અને આગામી ચૂંટણીને ધ્યાનમાં રાખીને તેને વધુ નજીકથી જોશે. ટૅક્સ રિફોર્મને કેટલીકવાર ટૅક્સ સ્લેબમાં ફેરફાર કે પછી ટૅક્સ રેટમાં સરલીકરણ સમજીને ગેરસમજ ઊભી થાય છે. જોકે, તે ટૅક્સ રિફોર્મ નથી.

ટૅક્સ રિફોર્મ સરકાર દ્વારા નવીન રીતે કરપદ્ધતિ અમલી કરવાનો એક રસ્તો છે કે જેમાં દેશનું અર્થતંત્ર વૃદ્ધિ પામે છે અને જયારે અનુપાલન ખર્ચ ઘટે ત્યારે પણ સરકાર વધુ ટૅક્સ રેવેન્યુ એકત્ર કરી શકે છે.

સ્વતંત્રતાનાં ૬૯ વર્ષોમાં એશિયાના ત્રીજા સૌથી મોટા અર્થતંત્રમાં સામાજિક-આર્થિક દૃષ્ટિએ અનેક પરિવર્તનો જોવાં મળ્યા છે.

અનેક દાયકાઓથી કોલોનિયલ શાસનને અનુસરતા ભારતીય અર્થતંત્રની માથાદીઠ આવક માત્ર રૂ.૫૦૦થી વધીને હાલમાં રૂ.૬૨૦૦ના સ્તરે પહોંચી ચૂકી છે અને દેશની ફોરેક્સ અનામતો પણ ૩૬૫ અબજ ડૉલરને પાર કરી ચૂકી છે જેને કારણે દેશના અર્થતંત્રને બાહ્ય જોખમથી લડવાની

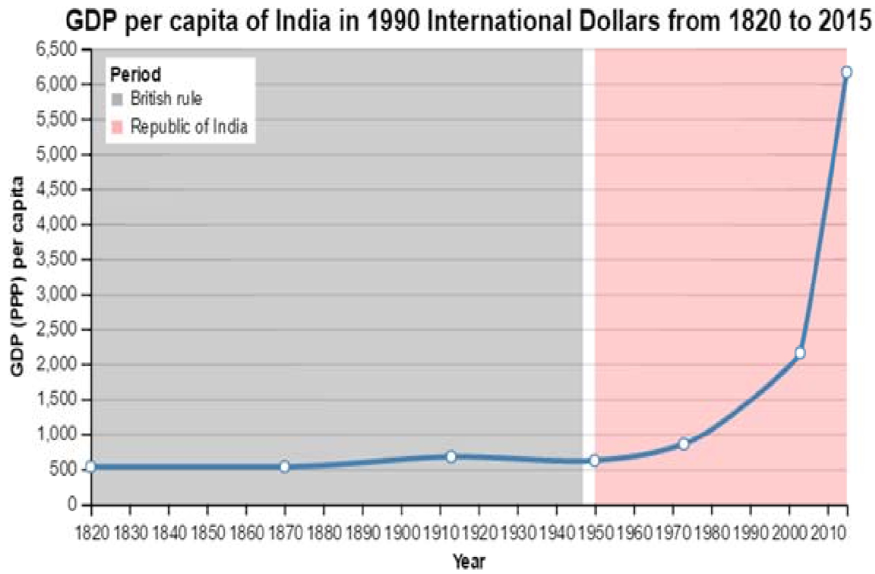

ટૅક્સ રિફોર્મ સામાન્ય રીતે સરકારની આર્થિક બાબતો સાથે સંકળાયેલ છે. રાજકારણમાં રસ ધરાવતા લોકો ટૅક્સ રિફોર્મને વૉટ બૅંક સાથે જોડે છે અને આગામી ચૂંટણીને ધ્યાનમાં રાખીને તેને વધુ નજીકથી જોશે. ટૅક્સ રિફોર્મને કેટલીકવાર ટૅક્સ સ્લેબમાં ફેરફાર કે પછી ટૅક્સ રેટમાં સરલીકરણ સમજીને ગેરસમજ ઊભી થાય છે. જોકે, તે ટૅક્સ રિફોર્મ નથી.

ટૅક્સ રિફોર્મ સરકાર દ્વારા નવીન રીતે કરપદ્ધતિ અમલી કરવાનો એક રસ્તો છે કે જેમાં દેશનું અર્થતંત્ર વૃદ્ધિ પામે છે અને જ્યારે અનુપાલન ખર્ચ ઘટે ત્યારે પણ સરકાર વધુ ટૅક્સ રેવેન્યુ એકત્ર કરી શકે છે.

સ્વતંત્રતાનાં ૬૯ વર્ષોમાં એશિયાના ત્રીજા સૌથી મોટા અર્થતંત્રમાં સામાજિક-આર્થિક દૃષ્ટિએ અનેક પરિવર્તનો જોવાં મળ્યા છે.

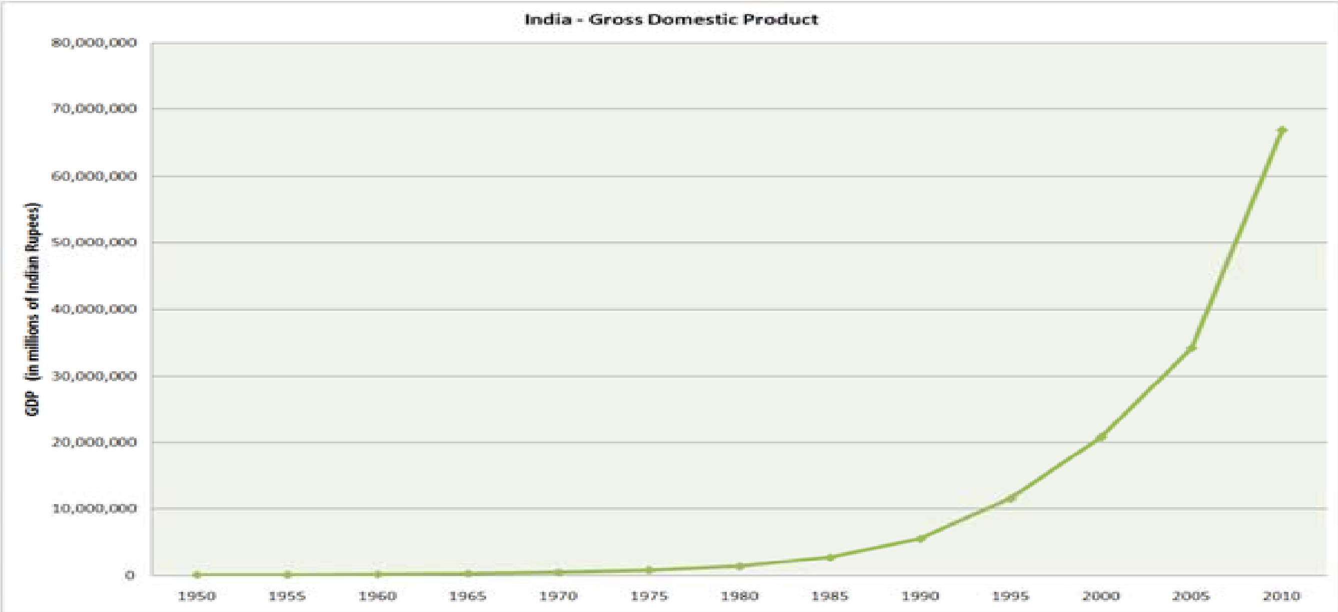

તાકાત મળી છે.

અર્થતંત્રને વધુ વૃદ્ધિ તરફ લઇ જવા માટે રસ્તાથી માંડીને બંદરના નિર્માણ તેમ જ અનાજના ઉત્પાદનમાં વધારા સુધીનાં પગલાં લઈને દેશ મૂળભૂત માળખું સ્થાપવામાં સફળ રહ્યો હોવા છતાં સતત થતો વસ્તીવધારો અને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને લગતી સમસ્યાઓને દૂર કરવા માટે ભારતે વધુ સુધારાનાં પગલાં લેવાં પડશે.

માથાદીઠ આવક જ એકમાત્ર પરિબળ નથી જેમાં પરિવર્તન જોવા મળ્યું છે.

જીડીપી :

રિફોર્મ બાદ વર્તમાન સમયમાં ૭ ટકાથી ઉપરના દર સાથે ભારત સૌથી ઝડપથી વૃદ્ધિ પામતું અર્થતંત્ર બન્યું છે.

ફોરેક્સ અનામતો :

સ્વતંત્રતાના સમયે ભારતની ફોરેક્સ અનામતો માત્ર ૨ અબજ ડૉલર હતી કે જે હાલમાં વધીને ૩૬૫ અબજ ડૉલરના સ્તરને આંબી ગઇ છે. ફોરેક્સ અનામતોમાં થયેલી વૃદ્ધિથી દેશના અર્થતંત્રને બાહ્ય પડકારોની સામે વધુ સક્ષમ થઈને ટકી રહેવાની ક્ષમતા મળી છે. વર્ષ ૧૯૯૧માં દેશની ફોરેક્સ અનામતો કડાકા સાથે માત્ર ૧.૨ અબજ ડૉલરના સ્તરે પહોંચી ગઇ હતી કે જેનાથી માત્ર ત્રણ સપ્તાહની જરૂરી આયાત જ શક્ય બની હતી ત્યારે ભારતે ૬૭ ટન સોનું ઈન્ટરનૅશનલ મોનેટરી ફંડ પાસે ગીરવે મુકવું પડ્યું હતું.

જો કે સ્વતંત્રતા પછી હજુ પણ કેટલાક દેશોના અર્થતંત્રમાં વૃદ્ધિ નથી જોવા મળી. યુરોપિયનના ગયા બાદ આફ્રિકાના કેટલાક દેશોમાં દાયકાઓ બાદ પણ હજુ જીડીપી નીચલા સ્તરે જોવા મળી રહી છે. હકીકત એ છે કે વિદેશી શાસન દરમિયાન ગુલામ દેશોના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરના વિકાસ માટે શાસકોએ ખૂબ ઓછાં પગલાં લીધાં હોવાથી આ દેશોનો વિકાસ શક્ય બન્યો નથી. બીજી તરફ દેશનું અર્થતંત્ર સ્થિર હોવા ઉપરાંત છેલ્લા ત્રણ દાયકામાં ભારતીય અર્થતંત્રનાં દરેક પાસાં કે ક્ષેત્રમાં અભૂતપૂર્વ વૃદ્ધિ જોવા મળી છે.

વેપારમાં વધુ સરલીકરણ માટે ટૅક્સ રિફોર્મ જરૂરી છે. આ રીતે વધુ વેપારી સાહસોનું નિમાર્ણ થશે અને અર્થતંત્રને વેગ મળશે. ઉદાહરણ તરીકે ભાગીદારી કંપની પરથી બમણી કરપદ્ધતિ દૂર કરવી. તેનાથી નાના ઉદ્યોગો કે સાહસો વધુ સમૃદ્ધ બનશે અને લોકો પ્રામાણિક રીતે આવક નોંધાવશે. અગાઉ ભાગીદારી કંપની પાસેથી બમણો ટૅક્સ વસૂલવામાં આવતો હોવાથી કરચોરી થતી હતી અને લોકો ભાગીદારીમાં વેપાર શરૂ કરવાનું ટાળતા હતા જેના કારણે અર્થતંત્રને અસર થઈ હતી.

સ્વતંત્રતા મેળવવા માટે આપણા લોકોએ ખૂબ સંઘર્ષ કર્યો છે; તેમ જો આપણે દેશને વધુ સમૃદ્ધ બનાવવા માગીએ છીએ

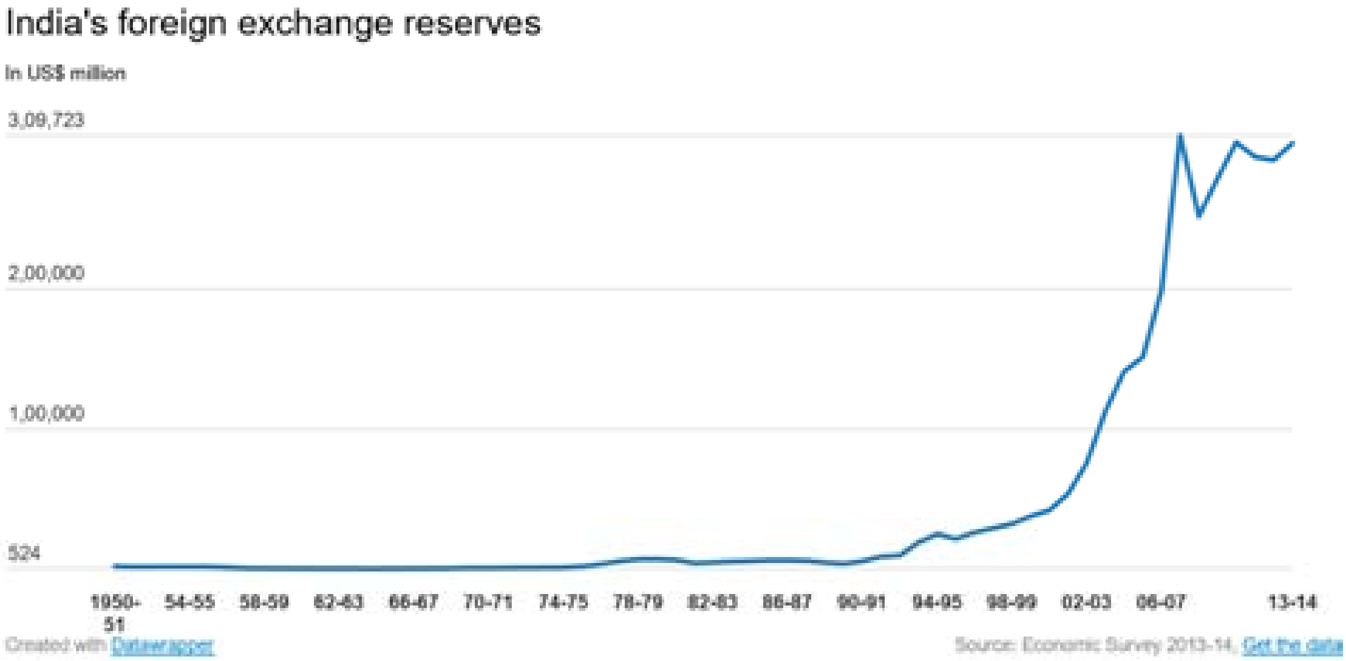

તો આ પ્રકારના વધુ ને વધુ ટૅક્સ રિફોર્મ અમલી બને તે માટે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. એક અંદાજ મુજબ વિશ્વના ૨૭ ટકા ગરીબ લોકો ભારતમાં રહે છે અને તેથી જ આપણે દેશની જીડીપી પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીએ તે આવશ્યક છે.

વર્ષ ૧૯૯૧માં લેવામાં આવેલા બિગ બૅંગ રિફોર્મ બાદ આવેલા ક્રમિક નાણાં મંત્રીઓ અર્થતંત્રને સુધારા તરફ લઈ જવા માટે જરૂરી એવાં મજબૂત પગલા લેવામાં સદંતર નિષ્ફળ રહ્યા છે. જીએસટી સ્વતંત્રતા બાદનું સૌથી મોટું અપ્રત્યક્ષ ટૅક્સ રિફોર્મ સાબિત થશે. સંપૂર્ણ દેશ એક માર્કેટમાં પરિવર્તિત થવા માટે આતૂરતાપૂર્વક રાહમાં છે. જીએસટીના અમલીકરણ બાદ રાજ્યના સેલ્સ ટૅક્સ વિભાગ અને સેન્ટ્રલ એક્સાઈઝ વિભાગનું અનુપાલન વધુ સરળ બનશે. જીએસટીનો સૌથી મોટો ફાયદો સ્થાનિક ટ્રાન્સપૉર્ટ સેક્ટરને મળશે. રાજ્યોના સરહદની આરપાર વસ્તુની ખરીદી અને વેચાણ કરતી ઈકૉમર્સ કંપનીઓને પણ મોટો લાભ થશે.

કૉર્પોરેટ ડિવિડન્ડના ડબલ ટૅક્સેશનમાં પણ રિફોર્મની જરૂરિયાત છે. ઉદાહરણ તરીકે જો માલિકને અથવા ભાગીદારીમાં રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ની આવક થાય તો ટૅક્સની ચુકવણી બાદ માલિક રૂ.૭૦,૦૦૦ની રકમ ઘરે લઈ જાય છે. જો કે જો પ્રાઈવેટ લિમિટેડ કંપની અથવા પબ્લીક લિમિટેડ કંપની રૂ.૧,૦૦,૦૦૦ની કમાણી કરે છે તો શેરધારકોને તો ટૅક્સ ફ્રી ડિવિડન્ડ તરીકે માત્ર રૂ.૫૯,૫૦૦ની રકમ જ મળે છે; તેથી વાસ્તવિક રીતે કંપની માટે ટૅક્સ રેટ ૪૦ ટકા; જ્યારે અન્ય માટે રેટ ૩૦ ટકા લાગુ પડે છે. તેનાથી કંપની નિયમ વિરુદ્ધ જઈને ડિવિડન્ડ નથી ચૂકવતી તેમ જ નફાને હોલ્ડ કરે છે. તેના કારણે અર્થતંત્રમાં મંદીનો માહોલ સર્જાય છે.

ભારતની જીડીપીને વૃદ્ધિ તરફ લઈ જવા માટે જરૂરી એવા ટૅક્સ રિફોર્મનાં અનેક ઉદાહરણો ઉપલબ્ધ છે. સમસ્યા એ છે કે કેટલાક રિફોર્મથી જીડીપીને અસર થતા વધુ સમય લાગે છે અને આ જ સમયગાળામાં જો ચૂંટણી હોય તો સરકારનું ધ્યાન લાંબા ગાળાના જીડીપી ગ્રોથના લક્ષ્યાંકથી હટીને ટૂંકા ગાળાનાં પગલાં તરફ જતું રહે છે. જો કેટલાંક મંત્રાલયો કેન્દ્રિત થઈને પ્રયત્નો કરે તો એટલું ચોક્કસ કહીશ કે ભારતનું ડબલ ડિજિટના જીડીપી ગ્રોથનું સપનું હકીકતમાં સાકાર થશે. ચોક્કસપણે અર્થતંત્રના દરેક સેક્ટરની આવકમાં વૃદ્ધિ તેમ જ આવકના દરેક સ્તરમાં સુધારો થશે.

મનન ચોક્સી જાણીતા કરવેરા નિષ્ણાંત છે અને અમદાવાદ સ્થિત જાણીતા અખબારમાં કોલમિસ્ટ છે.

નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ - એક આદર્શ વિકલ્પ

ડૉ. એચ. સી. સરદાર

NPS: એ રાષ્ટ્રીય પેન્શન વ્યવસ્થા એટલે કે નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ યોજના નિવૃત્તિ બાદના સમયમાં નિયમિત પેન્શનની આવક સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેથી તેને નિવૃત્તિ લાભ યોજના પણ કહી શકાય. આ યોજના ભારત સરકાર દ્વારા નિવૃત્તિ આયોજન માટે બજાર આધારિત વળતર(Market Based Return) ની યોજના છે - જે સુરક્ષિત છે. NPS ની કામગીરી પર દેખરેખ રાખવામાટે નિયમનકારી સંસ્થા (Regulatory body) તરીકે Pension Fund Regulatory and Development Authority – PFRDA અમલમાં છે. PFRDA દ્વારા Central Record Keeping Agency (CRA) તરીકે NPS માટે NSDL e-Governance Infrastructure Ltd.ની સ્થાપના કરવામાં આવેલ છે.

નિયમિત આવક સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેથી બે જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરવા માટે નિયમિત આવક વ્યક્તિ જીવે ત્યાં સુધી પ્રાપ્ત થવી અનિવાર્ય છે. મકાન પ્રાપ્ત થયા બાદ તેમાં નિયમિત ખર્ચાઓનો અવકાશ નહિવત્ પ્રમાણમાં રહેવા પામે છે. આવકનો જરૂરિયાત મુજબનો સતત પ્રવાહ વ્યક્તિને આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર બનાવે છે. વ્યક્તિની આર્થિક સ્વતંત્રતા સરકારની જવાબદારીમાં ઘટાડો કરે છે.

સરકાર દ્વારા દેશવાસીઓની ઉપરની ત્રણેય જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરવા અથવા તેમને પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રીતે મદદરૂપ થવા વિવિધ યોજનાઓ અમલમાં મૂકે છે. આ યોજનાના તાર્કિક ઉપયોગ દ્વારા સામાન્ય માનવી આર્થિક સધ્ધરતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આપણા દેશમાં સરકારી યોજનાઓની નિષ્ફળતાનું પ્રમાણ નોંધપાત્ર છે. તેના બે મુખ્ય કારણો છે : (૧) યોજનાઓ અંગેની જાણકારીનો અભાવ અને (૨) યોજનાઓ અંગેની નિરસતા.

સરકારની યોજનાઓની સફળતાનો આધાર કરવેરાની ઉઘરાણીના કદ પર રહેલો છે. આપણા દેશમાં રાજકીય માળખું ત્રણ સ્તરોમાં વહેંચાયેલ છે :

(૧) સ્થાનિક સરકાર

(૨) રાજ્ય સરકાર

(૩) કેન્દ્ર સરકાર

આ સરકારો દ્વારા વિવિધ પ્રકારના વેરાઓ વિવિધ હેતુઓ સર ઉઘરાવવામાં આવે છે.

આ લેખમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઉઘરાવવામાં આવતા આવકવેરાના સંદર્ભમાં છે. ભારતમાં ૧૯૬૧નો આવકવેરા ધારો અમલમાં છે. પ્રવર્તમાન સમયમાં કર ભરનારની કુલ આવકો આ ધારા હેઠળ પાંચ શીર્ષકોમાં વિભાજિત કરવામાં આવેલ છે. જે નીચે મુજબ છે :

(૧) પગારની આવક

(૨) મકાન-મિલકતની આવક

(૩) ધંધા-વ્યવસાયની આવક

(૪) મૂડી, નફો અને

(૫) અન્ય સાધનોની આવક

આ આવકવેરો વિવિધ લક્ષણો ધરાવે છે. આવકવેરામાં સામાન્ય પ્રજાની સુખાકારીના સંદર્ભમાં પણ વિવિધ બાબતો જેવી કે રાહતો, કરમુક્ત આવકો અને કપાતોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

આવકવેરામાં કલમ ૮૦-સી થી ૮૦-યુ માં કપાતો અંગેની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. કલમ ૮૦-સીમાં કુલ ૨૧ જુદી જુદી બાબતો દર્શાવવામાં આવેલ છે. આ બાબતોમાં કપાતનો લાભ (i) ડિપૉઝિટના સ્વરૂપે દા.ત. પોસ્ટ ઑફિસની ડિપૉઝિટમાં રોકાણ (ii) રોકાણના સ્વરૂપે દા.ત. જાહેર કરેલ મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં રોકાણ (iii) ફાળા સ્વરૂપે દા.ત. PFમાં ફાળો (iv) ચુકવણીના

સ્વરૂપે વીમા પ્રીમિયમની ચૂકવણી વગેરેનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

કલમ ૮૦-સીમાં કપાતની મહત્તમ મર્યાદા આકારણી વર્ષ ૨૦૧૬-૧૭થી ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ રાખવામાં આવેલ છે. કલમ ૮૦-સી સાથે કલમ ૮૦-સીસીસી જે પેન્શન ફંડ અંગે છે અને કલમ ૮૦-સીસીડી જે નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ અંગેની છે.

વ્યક્તિના જીવનમાં આર્થિક બચતનું અગત્યનું સ્થાન છે. બચતનું આયોજન અને તેમનું ફળદાયી રોકાણની તકોમાં રોકાણ કરવામાં આવે તો બચતને લગતા તમામ ફાયદાઓ હાંસલ કરી શકાય છે. બચતના કારણે આકસ્મિક આર્થિક જરૂરિયાતો (દા.ત. આકસ્મિક બીમારી) ભવિષ્યના નિશ્ચિત ખર્ચાઓ (દા.ત. બાળકોનું ઉચ્ચ શિક્ષણ લગ્ન પ્રસંગના ખર્ચાઓ વગેરે) તેમ જ ખાસ કરીને વૃદ્ધાવસ્થામાં નિયમિત આવકની પ્રાપ્તિ જેવા ખર્ચાઓને પહોંચી શકાય છે. વ્યક્તિ બચતના કારણે આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર રહે છે.

આપણા દેશમાં વિકસિત દેશોની સરખામણીમાં સામાજિક સુરક્ષા અંગેની યોજનાઓ પૂરતા પ્રમાણમાં નથી. જોકે, સરકાર દ્વારા સમયાંતરે વિવિધ યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવે છે. તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકારશ્રી દ્વારા નીચે મુજબની યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવેલ છે.

આ યોજનાઓ સામાજિક સલામતી પૂરી પાડવાના હેતુસર જ શરૂ કરવામાં આવેલ છે. જોકે આ યોજનાઓની સફળતાઓનો આધાર અગાઉ જણાવ્યા પ્રમાણે લાભ લેનાર વ્યક્તિની યોજના અંગેની જાણકારી અને સતત અસરકારક અને કાર્યક્ષમ રીતે યોજનાનું અમલીકરણ પર આધાર રાખે છે :

(૧) આવાસ યોજના

(૨) સુરક્ષા વીમા યોજના

(૩) જીવન જ્યોતિ વીમા યોજના

(૪) સુકન્યા સમૃદ્ધિ યોજના

(૫) અટલ પેન્શન પ્લાન

(૬) કૃષિ વિકાસ યોજના

(૭) List of PMs

(૮) જન ધન યોજના

(૯) MUDRA બૅંક યોજના

(૧૦) ગરીબ કલ્યાણ યોજના

(૧૧) મેક ઇન ઇન્ડિયા

(૧૨) મનરેગા

(૧૩) જન ઔષધિ યોજના

(૧૪) કૃષિ સિંચાઈ યોજના

(૧૫) બેટી બચાઓ બેટી પઢાઓ

ભારતનાં સંદર્ભમાં આર્થિક આયોજન અને બચત અંગેનાં કારણો :

(૧) ભારતની વસ્તીમાં વધારો અને સરકારી રોજગારની તકોમાં ઘટાડો : ભારતની વસ્તીમાં આઝાદી પછી અસામાન્ય વધારો નોંધાયો છે. આઝાદીના સમય દરમિયાન વસ્તી ૫૦ કરોડની આસપાસ હતી જે અત્યારે લગભગ ૧૨૫ કરોડની થવા પામી છે. આ વધારો ૭૦ વર્ષના સમય દરમિયાન થવા પામ્યો છે. આંકડાઓના આધારે દર વર્ષે ૧ કરોડ કરતાં વધુ વસ્તી વધી રહી છે, જે ચિંતાજનક બાબત છે.

વિગત	૧૯૭૧	૨૦૧૧
ભારતની વસ્તી[૧]	૫૪,૮૧,૫૯,૬૫૨	૧૨૧,૦૧,૯૩,૪૨૨
કેન્દ્ર સરકાર[૨]નાં કર્મચારીઓ	૨૬.૯૯ લાખ	૩૦.૮૭ લાખ

સરકાર દ્વારા તેમ જ જાહેર સાહસો દ્વારા પોતાના કર્મચારીઓની ઢળતી ઉંમરની આર્થિક જરૂરિયાતો (નિવૃત્તિ પછીની આર્થિક જરૂરિયાતો) માટે માસિક પેન્શન અંગેની આદર્શ વ્યવસ્થા હતી. પરંતુ જેમ જેમ સમય પસાર થતો ગયો તેમ તેમ સરકાર માટે પેન્શન અંગેનું આર્થિક ભારણ અસામાન્ય થવા પામ્યું. ધ ટાઈમ્સ ઑફ ઈન્ડીયામાં તા.૭.૮.૨૦૧૬નાં રોજ પ્રગટ થયેલ માહિતી પ્રમાણે આજે કેન્દ્ર સરકારમાં પેન્શનરોની સંખ્યા ૫૮ લાખ જેટલી છે. આ તમામ પેન્શનકારોને નિયમિત પેન્શન અને સમયાંતરે જાહેર થતાં મોંઘવારી ભથ્થાંની રકમો પણ ચૂકવવામાં આવે છે જેથી કરીને તેઓ નિવૃત્તિ પછીનું જીવન આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર રહીને પસાર કરી શકે. (સરખામણી ફક્ત કેન્દ્ર સરકારના કર્મચારીઓના સંદર્ભમાં છે. જે જાણકારી અંગે તેમ જ સરકારશ્રીની વિવિધ યોજનાઓનો ઉપયોગ કરવા પ્રેરિત કરવા આપવામાં આવેલ છે.)

જે પ્રમાણે વસ્તીમાં વધારો થવા પામ્યો છે તે પ્રમાણે સરકારી રોજગારીની તકો વધી નથી તેથી સામાન્ય નાગરિક દ્વારા પોતાના નિવૃત્તિ પછીનાં જીવન માટે વર્તમાનમાં આર્થિક આયોજન જરૂરી બને છે. તેમ જ સરકાર દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલ વિવિધ સામાજિક સલામતીની યોજનાઓનો લાભ લેવો જોઈએ અને પોતાની જાતને અને સરકારને મદદરૂપ થવું જોઈએ.

(૨) સરેરાશ આયુષ્યઃ તા.૨૯.૦૧.૨૦૧૪ના The Times of India[૩]માં પ્રકાશિત અહેવાલ પ્રમાણે ભારતમાં સરેરાશ આયુષ્ય ૧૯૬૦માં ૪૨ વર્ષ જેટલું હતું જે વધીને ૧૯૮૦ અને ૨૦૦૦માં અનુક્રમે ૫૮.૫ વર્ષ અને ૬૨ વર્ષ થવા પામ્યું છે. ભારતમાં ૨૦૦૧-૦૫ના સમય માટે પુરુષ અને સ્ત્રીનું સરેરાશ આયુષ્ય ૬૨.૩ અને ૬૩.૯ વર્ષ હતું જે ૨૦૧૧-૧૫ના સમય દરમિયાન સરેરાશ આયુષ્ય પુરુષ માટે ૬૭.૩ વર્ષ અને ૬૯.૬ સ્ત્રી માટે થવા પામ્યો છે.

૧૯૬૦	૨૦૧૧-૧૫
સરેરાશ ૪૨ વર્ષ	સરેરાશ ૬૮.૬

૨૨.૬ વર્ષ સરેરાશ આયુષ્યમાં વધારો

સરેરાશ આયુષ્યનો વધારો પૌષ્ટિક અને પૂરતા પ્રમાણમાં ખોરાકની ઉપલબ્ધતા તેમ જ સારી તબીબી સેવાઓને આભારી છે. જો સરેરાશ આયુષ્યમાં ૨૨.૬ વર્ષનો વધારો થયો હોય તો તેમની આર્થિક જરૂરિયાતમાં પણ ૨૨.૬ વર્ષે જેટલો વધારો થવા પામ્યો છે. તેથી નિવૃત્તિમાં આર્થિક જરૂરિયાતો માટે નિયમિત આવક જરૂરી છે.

(૩) યુવાન ભારત – વૃદ્ધ ભારત :- આજે સમગ્ર ભારતવાસી એ વાતનું ગર્વ લે છે કે ભારત દેશ યુવાનોનો દેશ છે. વર્તમાનમાં આ ગર્વ લેવાય જ. અહેવાલો જણાવે છે કે ભારતની ૫૦ ટકા વસ્તીની ઉંમર ૨૫ વર્ષની છે. ભારતની ૬૫ ટકા વસ્તીની ઉંમર ૩૫ વર્ષની છે. ૨૦૨૦માં ભારતની સરેરાશ ઉંમર ૨૯ વર્ષની હશે.

વર્તમાનમાં લેવાતા ગર્વ સાથે ભવિષ્યની ચિંતા કરવી પણ અનિવાર્ય છે. આજે જાપાન અને ચીનમાં સરેરાશ ઉંમર અનુક્રમે ૪૮ વર્ષ અને ૩૭ વર્ષ છે. આ જ બાબત ભવિષ્યમાં ભારતને લાગુ પડશે. ધીરે ધીરે સરેરાશ ઉંમરમાં વધારો થતો જવાનો છે, તેની વર્તમાનમાં ચિંતા અને વિચારણા ઉચિત ગણાય.

દરેક વ્યક્તિ બચત અંગેનું દરેક પગલું દેશના આર્થિક વિકાસનો અભિન્ન અંગ બને છે. બે લાભ થાય છે (૧) દેશની આર્થિક સદ્ધરતા વધે છે. (૨) વ્યક્તિ, વ્યક્તિગત રીતે આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર રહે છે, તેથી વર્તમાનમાં નિવૃત્તિમાટેનું આયોજન, એ સલાહ ભરેલુ છે. તેથી ભવિષ્યમાં ભારતને વૃદ્ધ ભારતને બદલે વૃદ્ધ સદ્ધર ભારત કહી શકાશે.

(૪) સાક્ષરતા દરઃ તા.૩૦.૬. ૨૦૧૫નાં રોજ ઈકોનૉમિક્સ ટાઈમ્સમાં પ્રકાશિત થયેલ National Sample Survey Office (NSSO)[4] નાં અહેવાલ પ્રમાણે ભારતના ગ્રામ્ય વિસ્તારોનો સાક્ષરતા દર ૭૧ ટકા છે. જેની સામે શહેરી વિસ્તારમાં આ દર ૮૬ ટકા છે. સરકારશ્રીના અવિરત પ્રયત્નોના કારણે સાક્ષરતા દરમાં વધારો થયો હોય, તો વ્યક્તિએ આ સાક્ષરતાનો ઉપયોગ પોતાના અંગત લાભ માટે કરવો જોઈએ. તેમણે સરકારની સામાજિક સલામતીની યોજનાઓ અંગેની જાણકારી રાખવી જોઈએ, પણ કમનસીબે આ પ્રાપ્ત કરેલ સાક્ષરતાનો પોતાના અંગત લાભ માટે કરવામાં આવતો નથી. યોજનાની જાણકારીનો અભાવ અને નિરસતા બે નકારાત્મક પરિબળોને દૂર કરવાં જોઈએ.

(૫) સંયુક્ત કુટુંબની સંખ્યામાં ઘટાડોઃ- આપણા દેશની સંસ્કૃતિ અને સભ્યતાનું લક્ષણ છે. સંયુક્ત કુટુંબ આજે પશ્ચિમના આંધળા અનુકરણના કારણે આપણે આપણી સંસ્કૃતિ અને સભ્યતાને ભૂલવા લાગ્યા છીએ. પરિણામે અને દુખદ નવા ખ્યાલનું અસ્તિત્વ ઊભું થયું છે તે – વૃદ્ધાશ્રમ. આ આપણી સંસ્કૃતિનો નાશ કરનાર દૂષણ છે. તા. ૨૬ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૬ને સોમવારના રોજ બેંગ્લોરથી પ્રકાશિત થયેલા 'The New Indian Express'[5]માં જણાવ્યા પ્રમાણે બેંગ્લોરમાં છેલ્લાં ત્રણ વર્ષમાં વૃદ્ધાશ્રમોની સંખ્યામાં બમણો વધારો થયો છે. આ સંખ્યા ૬૦થી વધીને ૧૨૦ થવા પામી છે.

જયારે વ્યક્તિ પાસે કોઈ પણ કુટુંબીજનનો સહારો ન હોય ત્યારે તેની પોતાની આર્થિક સદ્ધરતા તેને રક્ષણ પૂરું પાડે છે, જેના કારણે પોતાની નિવૃત્તિના સમયની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરી શકે છે તેથી આ પ્રકારની પેન્શનની યોજનાઓનો લાભ લેવા માટે વ્યક્તિએ પોતાનો ઉત્સાહ દર્શાવવો જોઈએ અને આયોજન કરવું જોઈએ.

(૬) પેન્શનની રકમ : Crisil દ્વારા હાથ ધરાયેલ સંશોધન (જે CNBC પરથી તા.૬.૧.૨૦૧૫નાં રોજ પ્રસારિત થયેલ છે) પ્રમાણે વર્તમાન સમયમાં ભારત સરકારનું પેન્શન બીલ GDPના ૨.૨ ટકા છે. જે ૨૦૩૦માં વધીને ૪.૧ ટકા થશે. ૨૦૫૦માં ભારતમાં ૬૦ વર્ષની ઉપરના ૩૦૦ મિલિયન લોકો હશે. જેઓ ઢળતી ઉંમરે નાણાકીય સાધનોથી વંચિત રહેશે. ભારતના મોટા ભાગના કામદારો ખાનગી ક્ષેત્રમાં છે. આ કામદારો પેન્શન યોજનાઓમાં આવરી લેવાયા નથી. તેમના ભવિષ્યને ધ્યાનમાં લેતા સરકાર દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવતી સામાજિક સુરક્ષાની યોજનાઓનો લાભ લેવો જોઈએ જેથી જીવનભર પોતે આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર રહે અને દેશની જવાબદારીમાં ઘટાડો થાય અને નાણાકીય સાધનોનો દેશના વિકાસમાં ઉપયોગ કરી શકાય.

ઉપર દર્શાવેલ સંજોગોના કારણે સામાજિક સુરક્ષાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. ભારત સરકાર દેશના નાગરિકોની સામાજિક સુરક્ષા માટે કટિબદ્ધ છે. સરકારશ્રી દ્વારા વિવિધ કાયદાઓ અને યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવે છે. દા.ત. પેન્શન અંગેની યોજનાઓ, સ્વાસ્થ્ય વીમો, મેટરનિટી, ગ્રૅજ્યુઈટી, શારીરિક અક્ષમતા જેવી બાબતો અંગે ખૂબ જ આયોજનબદ્ધ રીતે યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવી છે.

મોટા ભાગની યોજનાઓને વ્યક્તિની આવક અને કરવેરા સાથે જોડવામાં આવેલ છે. આ યોજનાઓના કારણે બેવડા લાભ થાય છેઃ

(૧) વ્યક્તિએ ચૂકવવાપાત્ર વેરામાં ઘટાડો. (જે કરવેરા આયોજનનો ભાગ ગણાય છે)

(૨) વ્યક્તિને સામાજિક સુરક્ષા મળે છે જે આર્થિક સ્વરૂપમાં હોય છે અને દેશની સરકારની સામાજિક સુરક્ષા પ્રત્યેની જવાબદારીમાં ઘટાડો થાય છે. આવકવેરા ધારાની કલમ ૮૦-સી થી ૮૦-યુ સુધી વિવિધ પ્રકારની કપાતો કુલ આવકમાંથી બાદ રાખવામાં આવે છે. આ કપાતોના કારણે (૧) વ્યક્તિનો આવકવેરો ઘટે છે. (૨) વિવિધ કલમના ઉપયોગના કારણે કર ભરનારની વર્તમાનની આર્થિક જરૂરિયાતોમાં મદદરૂપ થાય છે અને / અથવા વર્તમાનમાં કરેલ રોકાણો ભવિષ્યમાં સદ્ધરતા પૂરી પાડે છે. આ

અંગે સંક્ષિપ્તમાં અમુક કલમોની માહિતી નીચે પ્રમાણે છે :

ક્રમ	આવકવેરાની કલમ	સામાજિક સલામતી
૧	૮૦-સી	નિર્ધારીત યોજનાઓમાં ડિપૉઝિટ, રોકાણ, ફાળો અને ચુકવણી કરવાથી ભવિષ્યમાં વિવિધ આર્થિક લાભો મળે છે.
૨	૮૦-સીસીસી	નિર્ધારીત પેન્શન ફંડના ફાળા અંગે
૩	૮૦-સીસીડી	કેન્દ્ર સરકારની પેન્શન ફંડ યોજનામાં ફાળા કે અન્ય રોજગાર પૂરો પાડનારાઓના ફાળા અંગે
૪	૮૦-ડી	સ્વાસ્થ્ય વીમા સાથે સંબંધ ધરાવે છે. જેમાં વ્યક્તિ પ્રવર્તમાન નિયમો પ્રમાણે પ્રીમિયમ ચુકવણી કરીને ભવિષ્યની આકસ્મિક માંદગીઓ અંગે આર્થિક રીતે રક્ષણ મેળવી શકે છે.
૫	૮૦-ઈ	ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે લીધેલ લોનના વ્યાજ અંગે

આ બધી કપાતોનો ઉપયોગ જ્યાં લાગુ પડતો હોય તે પ્રમાણે લાભ લઈ શકાય છે. મળેલ લાભનો ઉપયોગ સામાજિક સલામતી માટે કરી શકાય છે. સામાજિક સલામતીના ભાગરૂપે NPSની ઉપયોગિતા અંગેની ચર્ચા ઉદાહરણ દ્વારા વિશ્લેષણ કરીને સમજાવવામાં આવેલ છે. જે કરવેરાના સુધારા અંગેનું મહત્ત્વ સમજાવે છે.

(૭) નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ (National Pension System) : કલમ ૮૦-સીસીડીના અન્વયે આ યોજના અંગે ચર્ચા નીચે પ્રમાણે છે:

"Retired Life ka Sahara NPS Hamara"

(૧) NPS: એ રાષ્ટ્રીય પેન્શન વ્યવસ્થા એટલે કે નૅશનલ પેન્શન સિસ્ટમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આ યોજના નિવૃત્તિ બાદના સમયમાં નિયમિત પેન્શનની આવક સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેથી તેને નિવૃત્તિ લાભ યોજના પણ કહી શકાય. આ યોજના ભારત સરકાર દ્વારા નિવૃત્તિ આયોજન માટે બજાર આધારિત વળતર(Market Based Return) ની યોજના છે - જે સુરક્ષિત છે. NPS ની કામગીરી પર દેખરેખ રાખવામાટે નિયમનકારી સંસ્થા (Regulatory body) તરીકે Pension Fund Regulatory and Development Authority – PFRDA અમલમાં છે. PFRDA દ્વારા Central Record Keeping Agency (CRA) તરીકે NPS માટે NSDL e-Governance Infrastructure Ltd.ની સ્થાપના કરવામાં આવેલ છે.

(૨) કાર્યક્ષેત્ર : આ યોજનાનો લાભ નીચે જણાવેલ પક્ષકારો દ્વારા લઈ શકાય છે:

(૧) તા.૧.૧.૨૦૦૪ પછી ભારત સરકારની નોકરીમાં જોડાયેલ દરેક કર્મચારી માટે ફરજિયાત છે.

(૨) અન્ય કોઈ પણ કર્મચારી ગમે ત્યારે આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

(૩) સ્વરોજગાર ધરાવતા વ્યક્તિઓ પણ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

• કોણ જોડાઈ શકે? ભારતનું નાગરિકત્વ ધરાવતો કોઈ પણ રહીશ કે બિનરહીશ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

(૩) ઉંમર : ૧૮ વર્ષથી ૬૦ વર્ષ સુધીની કોઈ પણ વ્યક્તિ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

કંપની દ્વારા પોતાના કર્મચારીઓ માટે સમૂહ સ્વરૂપે પણ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે. જેને NPS Corporate Sector Model કહેવાય છે જે ડિસેમ્બર ૨૦૧૧માં શરૂ કરવામાં આવેલ છે.

(૪) વિશિષ્ટ લક્ષણો :

(i) NPS is an easily accessible, low cost, tax-efficient, flexible and protable retirement savings account.

It is a scheme of social security / welfare of an individual.

(ii) પેન્શન અંગેની અન્ય કોઈ પણ યોજના હોય તોપણ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકાય છે.

(iii) યોજનામાં જોડાનાર દરેક રોકાણકારને Permanent Retirement Account Number (PRAN) Card આપવામાં આવે છે જે ૧૨ અંક ધરાવે છે.

(iv) આ યોજનામાં બે પ્રકારનાં ખાતા ખોલી શકાય છે: (૧) Tier I : આ યોજના હેઠળ યોજના પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી કોઈ પણ રકમ ઉપાડી શકાતી નથી. ખાસ સંજોગોમાં શરતોને આધીન આ રકમ ઉપાડી શકાય છે. આ પેન્શન ખાતા તરીકે ઓળખાય છે. (૨) Tier II : આ સ્વૈચ્છિક બચત યોજના છે. આ બચત ખાતા તરીકે ઓળખાય છે.

	Tier I	Tier II
ખાતું ખોલાવતી વખતે ભરવાની ન્યૂનતમ રકમ	₹ ૫૦૦	₹ ૧૦૦૦
જમા કરાવવાપાત્ર ન્યૂનતમ રકમ	₹ ૨૫૦	₹ ૨૫૦
ન્યૂનતમ વાર્ષિક ફાળો	₹ ૬૦૦૦	₹ ૨૦૦૦

(5) PFDRA એ દ્વારા રજિસ્ટર્ડ પેન્શન ફંડ મૅનેજરની વ્યવસ્થા ઉભી કરવામાં આવે છે. આ ફંડ મૅનેજર દ્વારા PFDRA ની માર્ગદર્શિકા પ્રમાણે રોકાણ કરવામાં આવે છે. આ રોકાણમાં એવી વ્યવસ્થા ઊભી કરવામાં આવેલ છે કે જામીનગીરીઓને કિંમત ઘટવા પામે તોપણ રોકાણકારને ઓછામાં ઓછી આર્થિક નકારાત્મક અસર થાય છે. આ યોજનામાં રોકાણકારના ફાળાની રકમનું ત્રણ

પ્રકારની જામીનગીરીઓમાં રોકાણકારની ઉંમરને આધારે કરવામાં આવે છે. આ જામીનગીરીઓમાં (૧) ઇક્વિટી (૨) કૉર્પોરેટ બોન્ડ્સ અને (૩) સરકારી જામીનગીરીઓનો સમાવેશ થાય છે.

આ રોકાણોને E, C અને G પ્રકારની જામીનગીરીઓમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે :

દા.ત.

ઉંમર	**ઇક્વિટીમાં રોકાણ E**	**કૉર્પોરેટ બોન્ડ્સમાં રોકાણ C**	**સરકારી જામીનગીરીઓમાં રોકાણ G**
૩૫ વર્ષ સુધી	૫૦ ટકા	૩૦ ટકા	૨૦ ટકા
૪૦ ૪૦ ટકા	૨૫ ટકા	૩૫ ટકા	
૪૫ ૩૦ ટકા	૨૦ ટકા	૫૦ ટકા	
૫૦ ૨૦ ટકા	૧૫ ટકા	૬૫ ટકા	
૫૫ કે તેથી વધુ	૧૦ ટકા	૧૦ ટકા	૮૦ ટકા

ઉપરની ફાળવણી દર્શાવે છે કે જેમ જેમ ઉંમર વધે છે તેમ તેમ જોખમકારક જામીનગીરીનું પ્રમાણ (ઇક્વિટીનું પ્રમાણ) ઘટે છે અને સુરક્ષિત જામીનગીરીને પ્રમાણ (સરકારી જામીનગીરીનું પ્રમાણ) વધે છે. જો કે રોકાણકાર પોતાની પસંદગી પ્રમાણે રોકાણ અંગેના કોઈ પણ મિશ્રણનો લાભ લઈ શકે છે. ઉપરના રોકાણના મિશ્રણ પણ બે રીતોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે : (૧) Active Choice જેમાં રોકાણકારોની ઇચ્છા પ્રમાણે જુદી જુદી જામીનગીરીઓમાં રોકાણ કરવામાં આવે છે અને તે પ્રમાણે Portfolio તૈયાર થાય છે. (૨) Auto Choice જેમાં રોકાણકારની ઉંમર પ્રમાણે Portfolioની જામીનગીરીઓનું પ્રમાણ આપોઆપ બદલાતું જાય છે.

(૬) રોકાણકાર માટે આ સંદર્ભમાં જુદા જુદા પેન્શન ફંડ ઉપલબ્ધ છે, જે નીચે પ્રમાણે છે.

દા.ત.

(i) ICICI Prudential Pension Fund

(ii) LIC Pension Fund

(iii) Kotak Mahindra Pension Fund

(iv) Reliance Capital Pension Fund

(v) SBI Pension Fund

(vi) UTI Retirement Solution Pension Fund

(vii) HDFC Pension Management Company

(viii) DSP Blockrock Pension Fund Managers

૨૦૧૬નું અંદાજપત્ર : કલમ ૮૦-સીસીડી : NPS કપાત :

આવકવેરા ધારાના Chapter VI-A હેઠળ પેન્શન પ્લાનમાં ફાળા અંગે વિવિધ કપાતો અંગેની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. આ કપાતો આવકવેરા ધારાની કલમ ૮૦-સી, ૮૦-સીસીસી અને ૮૦-સીસીડી મળવાપાત્ર છે.

કલમ ૮૦-સીસીડી હેઠળ કપાત :

આ કલમ ખાસ હેતુસર દાખલ કરવામાં આવેલ છે. આ કલમમાં પેન્શનને લગતી યોજનાઓના સંદર્ભમાં છે. આ કલમ કેન્દ્ર સરકારના ભવિષ્યના આયોજન માટેનું ઉત્કૃષ્ટ ઉદાહરણ છે. વર્તમાનમાં આર્થિક સદ્ધરતા સાથે ભવિષ્યની આર્થિક સદ્ધરતા કેવી રીતે ટકાવી રાખવી જેથી દેશને આર્થિક ભારણ ઊભું ન થાય અને વ્યક્તિ પોતાની આર્થિક જરૂરિયાતો ભૂતકાળના યોગ્ય આયોજનના આધારે જે તે વ્યક્તિ વર્તમાનને સારી રીતે પસાર કરી શકે.

કલમ ૮૦-સીસીડી (૧) :

આ કલમ હેઠળ સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ છે, કે પગારદાર વ્યક્તિ સુધી મર્યાદિત નથી પણ બિનપગારદાર વ્યક્તિ પણ પોતાના ફાળા દ્વારા આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

મહત્તમ કપાત :

(૧) પગારદાર કર્મચારીને જે તે નાણાકીય વર્ષમાં પગારના ૧૦ ટકા (મૂળભૂત પગાર + મોંઘવારી ભથ્થુ) (૨) બિનપગારદાર વ્યક્તિને જે તે નાણાકીય વર્ષમાં ગ્રોસ કુલ આવકના ૧૦ ટકા

અંદાજપત્ર ૨૦૧૫ હેઠળ કલમ ૮૦-સીસીડી માટેનો સુધારોઃ

આ અગાઉ NPS અંગેનો ફાળો ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ સુધી મર્યાદિત કરવામાં આવેલ હતો. (કલમ ૮૦-સીસીડીની પેટા કલમ ૧-એ) પેન્શન યોજનાને વધુ આકર્ષક બનાવવા માટે આ યોજનાની મર્યાદા ₹ ૧,૦૦,૦૦૦થી વધારીને ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ કરવામાં આવેલ છે.

ઉપરાંત ૨૦૧૫ના બજેટમાં અરુણ જેટલી દ્વારા નવી પેટા કલમ ૧-બી દાખલ કરવામાં આવેલ છે, જેમાં વ્યક્તિગત એસેસીને ₹ ૫૦,૦૦૦ વધારાનાં રોકાણ અંગેની જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે. ₹ ૫૦,૦૦૦નો લાભ એ ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ની જોગવાઈ ઉપરાંતનો છે, તેથી હવે કલમ ૮૦-સી + ૮૦-સીસીડી = ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ રોકાણ કરી શકશે.

કલમ ૮૦-સીસીડી (૨) આ કલમ માલિકનાં NPSના ફાળાના સંદર્ભમાં છે. જ્યારે માલિક દ્વારા કર્મચારીમાટે આ NPS હેઠળ ફાળો આપવામાં આવે ત્યારે કર્મચારીને માલિક દ્વારા આપવામાં આવેલ ફાળો આ કલમ હેઠળ કપાત તરીકે બાદ મળે છે.

NPS માં કર્મચારીનો ફાળો કલમ ૮૦-સીસીડી (૧) હેઠળ અને માલિકનો ફાળો કલમ ૮૦-સીસીડી (૨) હેઠળ કપાત તરીકે બાદ મળશે. જોકે માલિકનો ફાળો કલમ ૮૦-સીસીડી (૨) હેઠળ કર્મચારીના પગારનાં ૧૦ ટકા સુધી મર્યાદિત રહેશે.

પેન્શન યોજના હેઠળ મળવાપાત્ર રકમની કરપાત્રતા :

યોજનાની પાકતી તારીખે અથવા યોજના શરણે કરવામાં આવે ત્યારે NPSના ફાળાની રકમ પરત મળે છે.

અંદાજપત્ર ૨૦૧૬ પ્રમાણે NPS ખાતાના ઉપાડ વખતે ભેગી થયેલ રકમના ૪૦ ટકા કર મુક્ત રાખવામાં આવેલ છે. બાકીની રકમ લાગુ પડતા આવકવેરાના દર (Income Tax Slab) આધારે આવકવેરો ચૂકવવાપાત્ર થશે.

યોજનાની વ્યવહારિક સમજ :

આ યોજનામાં રોકાણ કરતી વખતે ત્રણ બાબતો ધ્યાને લેવાય છે. આ ત્રણેય પરિબળોને સાથે ધ્યાનમાં લઈને ભવિષ્યમાં કેટલી રકમ મળવાપાત્ર થશે તે પૂર્વ નિર્ધારીત કોઠાઓના આધારે જાણી શકાય છે :

(૧) રોકાણકારની ઉંમર : ૧૮ વર્ષથી ૬૦ વર્ષ સુધી રાખવામાં આવેલ છે.

(૨) વ્યાજનો દર : ૧ ટકા થી ૧૫ ટકા સુધીનો દર્શાવવામાં આવેલ છે.

(૩) માસિક રોકાણની ન્યૂનતમ રકમ માસિક ₹ ૨૦૦૦ છે.

આ ત્રણેય પરિબળોના સમૂહનાં આધારે ભવિષ્યમાં કુલ કેટલી રકમ પેન્શન તરીકે મળશે તે જાણી શકાય છે. આ મળવાપાત્ર રકમમાં મુદ્દલ અને વ્યાજની રકમ પાકતી તારીખે કેટલી હશે તે પણ કોઠાઓનાં આધારે જાણી શકાય છે. ઉપરાંત પાક્યા તારીખે ઉપાડપાત્ર રકમ (Withdrawal Amount) અને એન્યુઇટીની રકમ અંગેની પણ જાણકારી મળે છે. દરેક ફંડ મૅનેજરની Website પરથી તમામ માહિતી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

આ યોજનાને તેમ જ તેના લાભોને એક કાલ્પનિક ઉદાહરણ દ્વારા સમજીએ.

શ્રી X એક કંપનીમાં પોતાની સેવાઓ આપે છે. તેમનો માસિક પગાર ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ છે. માલિક દ્વારા NPS માટે પગારનાં ૫ ટકા રકમ ફાળા તરીકે આપવામાં આવે છે. પોતાનો ફાળો પગારનાં ૫ ટકા છે. આ પગારમાં મૂળભૂત પગાર અને મોંઘવારી ભથ્થું સમાયેલ છે. કલમ ૮૦-સી નો પૂરે પૂરો લાભ લે છે. તેઓની ઉંમર ૩૦ વર્ષની છે. વ્યાજનો દર ૧૦ ટકા અપેક્ષિત છે. રોકાણ પોતાની ૬૦ વર્ષની ઉંમર સુધી કરવાની ઇચ્છા ધરાવે છે.

તેમના આ આયોજનની સમજૂતી નીચે પ્રમાણે છે :

	₹
કુલ પગાર (₹ ૧,૦૦,૦૦૦ X ૧૨)	૧૨,૦૦,૦૦૦
માલિકનો NPS માં ફાળો (પગારનાં ૫ ટકા)	
(કલમ ૮૦-સીસીડી (૨) હેઠળ	૬૦,૦૦૦
	૧૨,૬૦,૦૦૦
બાદ કપાતો	
કલમ ૮૦-સી	૮૦,૦૦૦
કલમ ૮૦-સીસીડી (૧)	૬૦,૦૦૦
કલમ ૮૦-સીસીડી (૨)	૬૦,૦૦૦
	૨,૦૦,૦૦૦
કરપાત્ર પગાર	૧૦,૬૦,૦૦૦

કલમ ૧-બી નો લાભ

	કલમ ૧-બી સિવાય કરપાત્ર પગાર અને ચૂકવવાપાત્ર વેરો	કલમ ૧-બી નો લાભથી કરપાત્ર પગાર અને ચૂકવવાપાત્ર વેરો
કરપાત્ર પગાર :	૧૧,૧૦,૦૦૦	૧૦,૬૦,૦૦૦
ચૂકવવાપાત્ર વેરો :	૧,૬૨,૭૪૦	૧,૪૭,૨૯૦

કરપાત્ર આવકમાં ઘટાડો ₹ ૫૦,૦૦૦

કરવેરામાં ઘટાડો ₹ ૧૫,૪૫૦ (₹ ૫૦,૦૦૦ના ૩૦.૯ ટકા શ્રી X ૩૦ ટકાના સ્લેબમાં હોવાથી)

શ્રી X નું અંદાજિત પેન્શન

NPS માં માસિક રોકાણઃ માલિકનો ફાળો	₹ ૬૦,૦૦૦
પોતાનો ફાળો	₹ ૬૦,૦૦૦
	₹ ૧,૨૦,૦૦૦ / ૧૨
	₹ ૧૦,૦૦૦

માસિક ₹ ૧૦,૦૦૦ને ૧૦ ટકા વળતર ના દરની અપેક્ષાએ ૩૦ વર્ષ પછી (શ્રી Xની ૬૦ વર્ષની ઉંમર) મળવાપાત્ર રકમ

	₹
મુદ્દલ	૩૬,૦૦,૦૦૦
વ્યાજ	૧,૯૧,૯૩,૨૫૩
	૨,૨૭,૯૩,૨૫૩
ઉપાડપાત્ર રકમ	માસિક પેન્શન
₹ ૧,૩૬,૭૫,૯૫૨	₹ ૭૫,૯૭૮

વિશ્લેષણ : ઉપરની ગણતરીઓ એક ફંડ મૅનેજરની Website પર દર્શાવેલ વિગતોના આધારે દર્શાવેલ છે.

(1) NPSના રોકાણના કારણે કરવેરાની જવાબદારીમાં ₹ ૧૫,૪૫૦નો ઘટાડો થાય છે - જે એસેસીને મદદરૂપ થાય છે જે કલમ ૧-બીની જોગવાઈને આભારી છે. સરકારના આ પગલાની પ્રશંસા યોગ્ય કહેવાય.

આ યોજનાનો લાભ અચૂક લેવો જોઈએ.

(2) ₹ ૧૫,૪૫૦ની કરવેરાની બચત તેમ જ પોતાની અન્ય માસિક બચતને ધ્યાનમાં રાખીને મકાન-મિલકત વસાવી શકાય છે. દા.ત. શ્રી X માસિક ₹ ૧૦,૦૦૦ વધારાની બચત કરી શકે છે તો કુલ માસિક બચત ₹ ૧૫,૪૫૦ + ₹ ૧૦,૦૦૦ = ₹ ૨૫,૪૫૦. જેટલી રકમમાં હપ્તા જેટલી મકાન મિલકત ખરીદવા માટે લોન લઈ શકાય છે.

(3) લોન લેવાના કારણે લોનના હપ્તા પેટે ચૂકવેલ રકમમાંથી મુદ્દલની રકમનો કલમ ૮૦-સીમાં સમાવેશ કરી શકાય અને ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ મકાન મિલકતની આવકના શીર્ષક હેઠળ કલમ ૨૪ (બી) હેઠળ અંગત રહેઠાણ માટે ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ સુધી બાદ મળી શકે છે.

(4) જો પોતાનું મકાન હોય તો વધારાની મકાન મિલકત વસાવીને ભાડે આપીને નિયમિત આવક પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. લોન લીધેલ હોય અને મકાન ભાડે આપેલ હોય તો લોનના વ્યાજની આવક કલમ ૨૪ (બી) હેઠળ બાદ મળે છે. આ વ્યાજની કપાત અંગે કોઈ મર્યાદા નથી.

આ વધારાની મિલકત બને છે જેના બજાર મૂલ્યમાં સતત વધારો થતો રહે છે.

(5) શ્રી Xએ પોતાનો ફાળો NPSના રોકાણનાં કારણે ₹ ૧૫,૪૫૦ની કરવેરામાં બચત થાય છે તેથી શ્રી Xનો પોતાનો ખરેખર ફાળો (₹ ૬૦,૦૦૦ - ₹ ૧૫,૪૫૦) = ₹ ૪૪,૫૫૦માં ₹ ૬૦,૦૦૦ના રોકાણનો લાભ મળે છે.

(6) ₹ ૩૬,૦૦,૦૦૦ના મુદ્દલના રોકાણ સામે ₹ ૧,૯૧,૯૩,૨૫૩ વ્યાજ મળે છે.

(7) પાકતી મુદતે ઉપાડપાત્ર રકમ ₹૧,૩૬,૭૫,૯૫૨ રહેશે જ્યારે માસિક પેન્શન ₹ ૭૫,૯૭૮ મળવાપાત્ર થશે.

અન્ય કપાતો :

શ્રી X ઉપર દર્શાવેલ કલમ ૮૦-સી, ૮૦-સીસીસી, ૮૦-સીસીડી, ૨૪ (એ), ૨૪ (બી) ઉપરાંત કલમ ૮૦-ડી, કલમ ૮૦-ઈ અને અન્ય અનુરૂપ કલમોનો લાભ પોતાની કરવેરાની જવાબદારી ઘટાડી શકે અને તેના ભવિષ્યમાં આનુષાંગિક લાભો પણ લઈ શકે છે.

યોજનાનો લાભ કોણે લેવો જોઈએ ?

(૧) યુવાન મિત્રો જેમણે આવક ઉપાર્જન કરવાનું શરૂ કરેલ છે તેમણે દરેક આ યોજનાનો લાભ લેવો જોઈએ. આ યોજનામાં જોડાવવાની ન્યૂનતમ ઉમર ૧૮ છે.

(૨) ભારતમાં અસંગઠિત ક્ષેત્રો (Unorganized Sector)માં કામ કરતા કામદારોની સંખ્યા નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં છે. તેમની ૨૫થી ૩૦ વર્ષની ઉંમરથી આ પ્રકારનું આયોજન કરેલ હોય તો ૬૦ વર્ષની

ઉંમરે તેઓ આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર રહી શકે છે.

(૩) ભારતનાં અસંગઠિત ક્ષેત્રો ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં અને શહેરી વિસ્તારોમાં વિભાજિત થયેલાં છે. ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં જમીનવિહોણા ખેતમજૂરો, નાના નાના ખેડૂતો, જંગલમાં કામ કરતાં મજૂરો, માછીમારો, વગેરે. શહેરી વિસ્તારમાં ફેરિયાઓ, મોચી, લુહારી કામ, સુથારી કામ કરતા મજૂરો, બાંધકામમાં રોકાયેલ મજૂરો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આજે તેઓ ભારતનો યુવાન હિસ્સો છે. ભવિષ્યમાં ભારતના વૃદ્ધોનો હિસ્સો બનશે. તેથી તેઓ આ યોજનાનો લાભ લે તેવી વ્યવસ્થા ગોઠવવી જોઈએ.

(૪) ખાનગી ક્ષેત્રમાં કામ કરતા તમામ વ્યક્તિઓ જેમને પેન્શનનો લાભ મળવાનો નથી તેમણે આ યોજનામાં જોડાવવું જોઈએ.

(૫) સ્વરોજગાર ધરાવતા નાના નાના વેપારીઓ પણ આ યોજનાનો લાભ લઈ શકે છે.

કોણ મદદરૂપ થઈ શકે ?

(૧) શિક્ષિત વ્યક્તિ પોતે પોતાની જાતને મદદરૂપ થઈ શકે છે.

(૨) નાના નાના મજૂરોને રોજગાર આપનાર વ્યક્તિઓ પણ તેમને આ યોજનામાં મદદરૂપ થઈ શકે.

(૩) વિવિધ પ્રકારના NGOs પણ મદદરૂપ થઈ શકે છે.

(૪) ઘરકામ કરતી વ્યક્તિઓને ઘરના માલિક મદદરૂપ થઈ શકે છે.

(૫) શૈક્ષણિક સંસ્થાઓના વિદ્યાર્થીઓ આ યોજનાના લાભો અંગે સજાગતા ઊભી કરવામાં મદદરૂપ થઈ શકે છે.

સમાપનઃ

સરકાર હંમેશાં સામાજિક સલામતી માટે સતત પ્રયત્નશીલ હોય છે. સમાજ દ્વારા તમામ અપેક્ષાઓ સરકાર પાસે રાખવામાં આવે છે, પણ દેશના નાગરિકની પણ પોતાની ફરજો છે. તેના ભાગરૂપે જે કોઈ પણ યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવે તેનો સઘન અભ્યાસ કરીને તેને અનુરૂપ આપવામાં આવેલા લાભો લેવા જોઈએ જેથી સામાજિક સલામતીમાં વધારો થાય છે. કલમ ૮૦-સી ઉપરાંત કલમ ૮૦-ડી જે મેડિક્લેઇમ અંગેની છે, ૮૦-ઈ જે શિક્ષણ લોન અંગેની છે. કલમ ૮૦-સીસીજી જે ઇક્વિટીમાં રોકાણ અંગેની છે, કલમ ૮૦-ડીડી જે શારીરિક અશક્ત આધારિત વ્યક્તિ અંગેની છે. સરકાર અવારનવાર સમય આધારિત અને જરૂરિયાત આધારિત યોજનાઓ અમલમાં મૂકે છે તેનો દરેક વ્યક્તિએ લાભ લેવો જોઈએ. સામાજિક સલામતીમાં સરકારને મદદરૂપ થઈને પોતાનો અને દેશના આર્થિક વિકાસમાં ફાળો આપીએ.

સંદર્ભઃ

(1) ENVIS Centre on Population and Environment.

(2) Census of Central Government Employees (as on 31-03-2011)

(3) The Times of India dated 29-01-2014

(4) Economics Times dated 30-06-2015 Report of National Sample Survey Office (NSSO)

(5) The New Indian Express dated 26-09-2016

લેખક એસ.ડી. સ્કૂલ ઑફ કૉમર્સ, ગુજરાત યુનિવર્સિટીમાં પ્રોફેસર છે.

અગત્યની સૂચના

યોજનાના લેખકો / વાચકો નોંધ લે.

યોજના ગુજરાતી, અંગ્રેજી તથા હિન્દી તેમજ કુરૂક્ષેત્ર અંગ્રેજી, હિન્દીનું લવાજમ હવે ઓનલાઈન ભરી શકાશે. આ માટેની વિગતો નીચેની વેબસાઈટ પરથી મળી રહેશે.

www.yojana.gov.in

આપ જાણો છો ?

પ્રોજેક્ટ સક્ષમ

પ્રોજેક્ટ સક્ષમ સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ એક્સાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સ (સીબીએસસી)નું સિસ્ટમના ઇન્ટિગ્રેશન સંબંધિત એક નવું પરોક્ષ કર નેટવર્ક છે. આર્થિક બાબતોની કેબિનેટ સમિતિ દ્વારા તેને મંજૂરી અપાઈ છે. આ પ્રોજેક્ટ ગુડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ (જીએસટી)ના અમલ, ઇન્ડિયન કસ્ટમ્સ સિંગલ વિન્ડો ઇન્ટરફેસ ફૉર ફેસિલિટેટિંગ ટ્રેડ (એસડબ્લ્યુઆઈએફટી - સ્વિફ્ટ)ના વિસ્તરણમાં મદદરૂપ થશે અને ડિજિટલ ઇન્ડિયા તથા સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઑફ એક્સાઈઝ ઍન્ડ કસ્ટમ્સની કામગીરી સરળ બનાવવાની પહેલ હેઠળ કરદાતાઓને સાનુકૂળ સુવિધા પૂરી પાડવામાં મદદરૂપ થશે તેવી અપેક્ષા છે.

આ પ્રોજેક્ટનો આશય સીબીએસસીની આઈટી સિસ્ટમ્સ ૧લી એપ્રિલ ૨૦૧૭ના રોજથી જીએસટીના અમલ માટે તૈયાર રહે તેની ખાતરી કરવાનો છે. તંત્ર સામે હાલ આઈટી સિસ્ટમ્સને અપગ્રેડ કરવાનો અને વર્તમાન કરદાતાઓની સેવાઓ ખોરવાઈ ન જાય તેનું ધ્યાન રાખવાનો પડકાર છે, કારણ કે હાલમાં સીબીઈસી વિવિધ પરોક્ષ કર કાયદા હેઠળ જે કરદાતાઓ / આયાતકારો / નિકાસકારો / ડીલર્સ પર નિયંત્રણ ધરાવે છે. તેમની સંખ્યા અંદાજે ૩૬ લાખ જેટલી છે. આ સંખ્યા જીએસટીની રજૂઆત બાદ વધીને ૬૫ લાખથી વધુ થઈ જવાની સંભાવના છે. સ્વાભાવિક જ તેના કારણે સીબીઈસીની વર્ષ ૨૦૦૮માં સ્થપાયેલી વર્તમાન આઈટી સિસ્ટમ પર દસ્તાવેજોનો બોજ વધી જશે અને તે તેના આઈટી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને તાત્કાલિક અપગ્રેડ કર્યા વિના જીએસટી હેઠળ વધારાનો બોજો ઊઠાવવા સક્ષમ નહીં હોય.

સીબીઈસીની આઈટી સિસ્ટમ્સને ગુડ્સ ઍન્ડ સર્વિસ ટૅક્સ નેટવર્ક (જીએસટીએન) સાથે એકીકૃત કરવાની જરૂર છે, જેથી જીએસટીએન દ્વારા સીબીઈને મોકલાયેલા રજિસ્ટ્રેશન, પેમેન્ટ અને રિટર્ન્સના ડેટાની પ્રક્રિયા સરળ બની શકશે. તેમણે ઑડિટ, અપીલ અને ઇન્વેસ્ટિગેશન જેવા અન્ય મોડ્યુલ્સ માટે ફ્રન્ટ-ઍન્ડ તરીકે પણ કામ કરવાનું છે. આ આઈટી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરને આયાત, કેન્દ્રીય આબકારી અને સેવા કરમાં સીબીઈસીની ઈ-સર્વિસિસને ચલાવવા તેમ જ કરદાતાઓને સ્કેન કરાયેલા દસ્તાવેજોને અપલોડ કરવાની સુવિધા જેવી સેવાના અમલ માટે તેમજ ઇન્ડિયન કસ્ટમ્સ સિંગલ વિન્ડો ઇન્ટરફેસ ફોર ફેસિલિટેટિંગ ટ્રેડ (સ્વિફ્ટ) પહેલના વિસ્તરણ તથા ઈ-નિવેશ, ઈ-તાલ અને ઈ-સાઈન જેવી સરકારી પહેલો સાથે એકીકરણ માટે તાત્કાલિક અપગ્રેડ કરવાની જરૂર છે.

સીબીઈસીએ ઇન્ડિયન કસ્ટમ્સ સિંગલ વિન્ડો ઇન્ટરફેસ ફોર ફેસિલિટેટિંગ ટ્રેડ(સ્વિફ્ટ)નો પણ અમલ કર્યો છે અને આ પ્રક્રિયાને સરળ અને ઝડપી બનાવવા માટે કસ્ટમ્સ ક્લિયરન્સમાં સામેલ અન્ય એજન્સીઓ સાથે સહયોગ સાધ્યો છે. કસ્ટમ્સની ઈડીઆઈ સિસ્ટમ હાલ ભારતમાં ૧૪૦ સ્થળો પર કાર્યાન્વિત છે, તે સમયસર વધુ સારો પ્રતિભાવ આપવા અને વધુ સારી સેવાઓ પૂરી પાડવા માટે વધુ સ્થળો પર તેને કાર્યાન્વિત કરવાની જરૂર છે. ટૅક્સ ઑથૉરિટી પર પ્રત્યક્ષ દસ્તાવેજોના સંગ્રહનો બોજો ઘટાડવા માટે કરદાતાઓને ડિજિટલી સહી કરાયેલા સ્કેન દસ્તાવેજો અપલોડ કરવાની સુવિધા આપવાની તેમ જ ક્લિયરન્સની ઝડપ વધારવાની જરૂર છે.

આ પ્રોજેક્ટમાં કુલ રૂ. ૨૨૫૬ કરોડનો ખર્ચ થશે, જે સાત વર્ષના સમય સુધી ઉઠાવવામાં આવશે.

R.N.I. 48778/90
REGD. NO. GAMC 222/2015-2017
VALID UPTO 31-12-2017 ISSUED BY SSP AHMEDABAD
PERMITTED TO POST AT PSO AHMEDABAD ON 1ST OF EVERY MONTH
Licence to Post Without Prepayment No. CPMG/GJ/71/2014-15 VALID UPTO 31-12-2017

પ્રકાશન તા. ૨૬ ઑક્ટોબર, ૨૦૧૬
પોસ્ટિંગ તા. ૧ નવેમ્બર, ૨૦૧૬

YOJANA (GUJARATI), November 2016 | **O.I.G.S.**

પ્રતિશ્રી,

પ્રેષક :
તંત્રીશ્રી,
'યોજના' કાર્યાલય
પ્રકાશન વિભાગ, ભારત સરકાર
અંબિકા કોમ્પલેક્ષ, યુ.કો. બૅન્કની ઉપર, પાલડી,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭

નીચેના પુસ્તકો ૫૦ ટકા વળતર ઉપર ઉપલબ્ધ છે

	બી.એમ. આઈ. સીરીઝ	
૧	મૌલાના અબુલ કલામ આઝાદ	૭૫.૦૦
૨	માદામ ભિખાઈજી કામા	૬૦.૦૦
૩	સી. એફ. એન્ડ્રયુઝ	૧૫૦.૦૦
૪	કાલિદાસની કહાની	૩૨.૦૦
૫	કાકા સાહેબ કાલેલકર	૨૧૦.૦૦
૬	સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતી	૮૦.૦૦
૭	ઠક્કરબાપા	૮૦.૦૦
૮	આપણો રાષ્ટ્રધ્વજ	૧૧૦.૦૦
૯	ભારતના ગૌરવ ગ્રંથ - ગુજરાતી	૭૦.૦૦
૧૦	ભારતીય જનજાતિઓ અતીતના ઝરૂખેથી	૧૦૦.૦૦
૧૧	ભારતીય જનતાના ઈતિહાસની રૂપરેખા	૭૦.૦૦
૧૨	ગુજરાતમાં જાગૃતિની લહેરો	૭૨.૦૦
૧૩	ગુજરાતના આદિવાસી નૃત્યો	૭૦.૦૦

૧૪	દ્રષ્ટાઓ અને ચિંતકો	૫૦.૦૦
૧૫	સંગીતજ્ઞો	૪૫.૦૦
૧૬	કવિઓ, નાટ્યલેખકો અને આખ્યાનકારો	૭૫.૦૦
૧૭	તત્વજ્ઞાનના આદ્યસ્થાપકો	૩૮.૦૦
૧૮	સંતો અને ભક્તકવિઓ (ભાગ-૧)	૪૫.૦૦
૧૯	સંતો અને ભક્તકવિઓ (ભાગ-૨)	૫૬.૦૦
૨૦	દાર્શનિક અને ધાર્મિક અગ્રેસરો	૨૮.૦૦
૨૧	વૈજ્ઞાનિકો	૪૫.૦૦
૨૨	સૌંદર્ય મીમાંસકો	૫૦.૦૦
૨૩	વાલ્મીકિ અને વ્યાસ	૨૨.૦૦
૨૪	રામાયણ, મહાભારત અને ભાગવતના લેખકો	૮૫.૦૦
૨૫	રાજકુમારી નિહાલદે	૧૨.૦૦
૨૬	સરકતા સર્પગૃહની વાર્તા	૪૮.૦૦
૨૭	આંગણબાગની માર્ગદર્શિકા	૧૧૫.૦૦
	કુલ રૂ.	**૧૮૯૩.૦૦**

Printed & Published by **Dr. (Ms) Sadhana Rout,** A.D.G. and Head on behalf of Publication Division, Soochna Bhawan, C.G.O. Complex, New Delhi-110 003.
Printed by Mirror Image Pvt. Ltd., A-40/41, GIDC Electronics Estate, Sector-25, Gandhinagar-382016. Phone: 079-23287291
Director & Chief Editor : Deepika Kachhal **Editor : Ajay Indrekar**
For business queries/subsciption, please email at **pdjucir@gmail.com or call on (011) 24367260 / 24365609 / 24365610**